

Knut Hamsun

Pan

Af Løjtnant Thomas Glahns Papirer

Tekstkritisk og kommentert utgave
ved Frode Lerum Boasson og Ståle Dingstad

Det norske språk- og litteraturselskap / bokselskap.no
i samarbeid med Nasjonalbiblioteket
Oslo 2025

Knut Hamsun: *Pan*.

Tekstkritisk og kommentert utgave ved Frode Lerum Boasson og Ståle Dingstad,

Det norske språk- og litteraturselskap/bokselskap.no, Oslo 2025.

Teksten i bokselskap.no følger 1. utgave, 1894 (København/Philipsen).

ISBN: 978-82-8319-870-6 (bokselskap.no),

978-82-8319-871-3 (epub), 978-82-8319-872-0 (mobi)

Filen er lastet ned fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere

nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no

Forord

I 2023 falt Knut Hamsuns tekster i det fri, og Det norske språk- og litteraturselskap har derfor gleden av å utgi digitale tekstkritiske og kommenterte utgaver av flere av Hamsuns romaner fremover.

Pan, med undertittelen *Af Løjtnant Thomas Glahns Papirer*, ble første gang utgitt i 1894. Førsteutgaven fra 1894 er tekstgrunnlaget for denne utgivelsen.

Ståle Dingstad og Frode Lerum Boasson er ansvarlig for den faglige delen av utgivelsesarbeidet, og de har skrevet en innledning som gjør rede for blant annet *Pans* tilblivelsesprosess og utgivelse, komposisjon, tematikk, mottagelse og forskningstradisjon.

Dingstad har dessuten laget utgavens ordforklaringer.

Utgaven er utarbeidet med særlig tanke på studenter og forskere som skal studere teksten nærmere, og den står i forlengelsen av [innledningen Dingstad og Boasson skrev til den tekstkritiske og kommenterte utgaven av *Sult* i 2023](#) (Hamsun 2023).

Johan Bjorvand Bjørkøy har lemmatisert *Pan*.

Anne Zimmermann har utført tekstkorrektur.

Redaktør Ellen Nessheim Wiger har hjulpet til med tekstetableringen og tekstredegjørelsen. Hun har også hatt ansvaret for kartlegging av utgaver og oversettelser, tekstkoding, ferdigstilling og publisering.

Oslo, 13. oktober 2025

Aasta Marie Bjorvand Bjørkøy, tilsynshaver for Det norske språk- og litteraturselskap

Innledning

Tilblivelse og utgivelse

Pan var Hamsuns femte roman på fire år. I motsetning til de to satiriske romanene *Redaktør Lynge* og *Ny Jord* som begge ble publisert i 1893, kostet det Hamsun slit og frustrasjoner å skrive seg gjennom *Pan*. Romanen ble til i Danmark, Paris og Kristiansand, og skriveprosessen var lang og usammenhengende. Siden hverken arbeidsmanuskriptene eller trykkmanuskriptet til førsteutgaven er bevart, har vi hentet opplysningene til tilblivelsesprosessen fra brevene hans. De vitner om en mer tidkrevende skriveprosess enn noen av de andre bøkene Hamsun hadde publisert siden *Sult* (1890).

Ifølge brevene fikk Hamsun idéen til *Pan* en gang i løpet av april 1893. På denne tiden reiste han fra København til Paris og hadde som vanlig trøbbel med økonomien. I Paris leide han seg et rimelig værelse i 8 rue de Vaugirard, og i den tidligste dateringen av arbeidet skriver han 17. april 1893 til sin forlegger Gustav Philipsen i København: «Nu har jeg sat Punktum for alt unødvendigt Brug af Penge, jeg vil arbejde, simpelthen, jeg længes efter at faa begyndt igjen. I dag har jeg ordnet mig med Skrivematerialier, og imorgen begynder jeg på en underlig Historie fra Nordland i Norge» (Hamsun 1994, 305). Skal vi tro på disse opplysningene, kan vi datere arbeidet med *Pan* til 18. april 1893. Hamsun hadde imidlertid allerede tidligere samme måned sendt fortellingen «Glahns Død. Et Papir fra 1861» til tidsskriftet *Samtiden* som trykket den i sitt fjerde hefte i mai 1893 (Hamsun 1893, 177–191). Denne fortellingen ble i en lett redigert og bearbeidet versjon innarbeidet i romanen. *Pan* kan dermed deles i to deler: «Af Løjtnant Thomas Glahns Papirer» og «Glahns Død. Et Papir fra 1861».

Selv om vi ikke har kilder på at Hamsun skrev på en roman fra Nordland før 17. april 1893, var altså løytnant Glahn, hovedpersonen og fortelleren av første del, en utklekket og skissert karakter før arbeidsprosessen startet. Tar vi dette med som en del av romanens tilblivelsesprosess, strekker den seg ikke bare noe lengre tilbake i tid, men fremhever at Hamsun skrev den siste delen før han tok til med det som skulle bli romanens hovedhandling. Selv om idéen til *Pan* var unnnfanget tidligere,

strekker selve skrivearbeidet seg hovedsakelig over ca. halvannet år, fra april 1893 til november 1894. Vi finner en god del informasjon om skriveprosessen i brevene fra denne perioden, og i det følgende vil vi trekke frem tre sentrale elementer i utformingen av *Pan*: 1) *Morgenbladets* anmeldelse av Hjalmar Christensens bok *Unge Nordmænd* (1893), som påvirket Hamsun til å investere hardt i at *Pan* skulle være en bok uten polemikk. 2) At skriveprosessen medførte uvanlig store utfordringer. 3) At både tittelen *Pan* og idéen om å inkludere «Glahns Død» kom til sent i skriveprosessen.

Uten polemikk

I brevet til Philipsen 17. april 1893 fremgår det at Hamsun som vanlig har dårlig økonomi. Han spør dermed om et forskudd på 200 kroner. Uten det, hevder han, må han begynne å skrive for avisene igjen, og da vil han kanskje ikke bli ferdig med den nye romanen til jul, noe som ville være synd, for det skulle «simplen then blive en nydelig Bog» (Hamsun 1994, 305). I neste brev kommer det frem at forleggeren har vært velvillig og at Hamsun har fått pengene. Likevel legger Hamsun arbeidet med *Pan* relativt raskt til side til fordel for romanen *Ny Jord*. Han forsikrer imidlertid forleggeren om at han ikke har glemt *Pan*. Allerede i starten av juli skriver han at han er i sluttfasen på *Ny Jord* og gleder seg til å ta fatt igjen på det nye arbeidet som «skal være oppe fra Nordland» (323). I brev datert 24. juli fortsetter han: «Og saa til Julen 94 vil jeg gøre en stor Norlandsroman, som skal stikke ud Jonas Lie naturligvis og udkomme i svære Oplag» (327).

Denne kommentaren avslører ikke bare hvordan Hamsun i utformingen av *Pan* fortsatt så seg selv og sin egen skrivestil i opposisjon til den foregående forfattergenerasjonens realisme. Jonas Lie var nemlig ikke bare en av de første forfatterne som hadde fremstilt Nord-Norge litterært i utgivelser som *Den Fremsynte eller Billeder fra Nordland* (1870), *Fortællinger og Skildringer fra Norge* og *Tremasteren Fremtiden eller Liv Nordpaa* (begge 1872). Han tilhørte også «realistene» Hamsun hadde gått til angrep på i sin aggressive polemikk mot forfatterne i generasjonen før ham. Denne polemikken ga Hamsun raskt både et rykte som uredd oppkomling og en litt for kranglevillig sjarlatan på litteraturens område. Selv om både romanene *Redaktør Lynge* og *Ny Jord* i stor utstrekning hadde benyttet seg av nettopp realismens skrivemåter, hadde de med sine satiriske fremstillinger og utskeiende kritikk nøret opp under inntrykket av sistnevnte. Hamsun ble av mange kort og godt ansett som «noget nyt i den norske literatur» der «det nye» absolutt ikke var «af det gode» (Jæger 1896, 923). Hamsun var naturligvis misfornøyd med denne oppfatningen og lot selv ikke helt til å forstå hvor den kom fra. Da han i Paris kom over journalisten og senere redaktør i *Morgenbladet* Nils Vogts ferske anmeldelse av Hjalmar Christensens bok *Unge Nordmænd* (1893), kunne han lese om seg selv at han var «Humbugens Apostel i den norske Literatur, 'den nye Kunsts' Taskenspiller» (Vogt 1893). Hamsun ble rasende og ser ut til å ha intensivert et tydelig ønske om å motbevise kritikerne.

I brev til ekteparet Larsen i Bergen løfter Hamsun frem Vogts anmeldelse. Han siterer den direkte og gir seg ikke bare med tilnavnet «Humbugens Apostel» – som

for øvrig kom til å henge ved ham resten av livet – men tok også med hvordan Vogt kalte ham «'det levende Udtryk for Ujævnhederne og for visse Hulheder i den norske Civilisation'» (Hamsun 1994, 349). Hamsuns reaksjon på denne karakteristikken fyller hele det uvanlig lange brevet til Larsens, og i et nytt brev datert «morgenen etter», kommenterer Hamsun at hans «nye Bog skal blive saa vakker; den spiller i Nordland, en stille og rød Kærlighedshistorie. Der skal ingen Polemik være i den, bare Mennesker under et mærkeligt Himmelstrøg» (Hamsun 1994, 354).

Hamsun fremhever flere steder lignende beskrivelser av den nye og fullstendig upolemiske romanen. 22. juli 1894 skriver han for eksempel til sin tyske redaktør Albert Langen at han ikke må se for seg noen moderne satire, men tenke på «the Nordland in Norway, the regions of the Lapper, the mysteries, the grand superstitions, the midnight-sun, think of J.J. Rousseau in this regions, making acquaintance with a Nordlands girl, – that is my book.» Fremfor å gå inn i moderniteten slik de foregående romanene har gjort, beskriver han prosjektet mer som et renselsesprosjekt, der han selv prøver å «clear some of the nature-worshipping, sensitivity, overnervousness in a Rousseauian soul» (418). Hamsun løfter med andre ord frem en langt mer romantisk enn realistisk kontekst ved henspillingen på naturen og den sveitsiske filosofen og forfatteren Jean-Jacques Rousseau. I brev til Langen fra 19. august, der Hamsun på nytt takker for penger fra den tyske forleggeren, forsikrer han også om at han vil lykkes i prosjektet og da endatil bedre enn tidligere: «if the book I now write is not my best, I don't understand literature at all. I write a small chapter per day, the chapters are very small, but I think havey of thoughts and fantasi» (421).

Skrivesperre og slit

Tross forsikringene til Langen gikk skriveingen av *Pan* alt annet enn smertefritt. Arbeidet med å skrive «vakkert» og uten polemikk var nemlig ikke problemfritt for Hamsun. Tvert imot uttrykker han vinteren og våren 1894 stadig fortvilelse over vanskelighetene med å finne riktig uttrykk for Nordlandsstoffet. Etter en lengre pause i arbeidet, på grunn av fullføringen av *Ny Jord*, skriver han 3. januar 1894 til Bolette og Ole Johan Larsen at han tar fatt på sin nye bok om to dager: «Jeg er slidt endda, men jeg lyt prøve, der mangler mig ikke paa Stof, men det er det værste at forme det. Nej, det blir ingen Nordlandsroman denne Gang heller, det er noget andet, jeg gaar og tumler med». Og så avslutter han: «jeg skal nok skrive en læselig Bog nu, med faa Mennesker og mægen Sjæl» (Hamsun 1994, 379). Dagen etter, i brev datert 4. januar, er tonen enn annen: «Boka faar jeg ikke til, det er grueligt før jeg er kommet skikkelig i Vej, maser mig aldeles ihjæl og staar fast som om jeg var dummere end alle Mennesker. Skriver i dag og kasserer i morgen, hele Tiden. Og nu har jeg en diger Haug med Stof her paa Bordet, foruden det jeg har i Hovedet og i Hjærtet» (382). Det gjør det ikke lettere at det er kaldt i rommet: «Og nu er Ilden gaaet ud i Kaminen, og her trækker som syv Djævla fra Gulv til Vinduer; det var derfor jeg var og er saa skidt med Helsa. Men nu kommer Vaaren snart, og Solen lyser allerede lidt varmt om Middagene» (382).

21. februar 1894 skriver han igjen til Bolette og Ole Johan Larsen: «jeg har siddet i 5 Uger med 1 ½ Side. Kommer ikke af Flækken» (398). Men så fortsetter han: «Nu i dag brast det saa, om jeg kan tale slig, og saa gik det over Stok og Sten. Men Gud ved, om jeg ikke maa kassere adskilligt i morgen. Skønt, det plejer jeg at slippe, naar jeg har det som nu. Det er ikke første Gang. Ellers er alt som før» (398). På nytt i brev til Bolette og Ole Johan Larsen 10. mars: «jeg lever vel men skriver daarligt og kommer næsten ikke af Pletten, hvorfor Gud bedre mig saasandt men nu er Vaaren kommet i mig og sætter mig i overmaade Pinsel og Sus i Blodet saa jeg aldrig skal skrive en Bog om Vaaren mer, skønt man skal aldrig sige aldrig og jeg skal heller aldri skrive en Bog mer, men dette skal være den sidste» (402).

I et nytt brev datert 12. april i Ville d'Avray, der Hamsun har tilbrakt en ukes tid med å fiske og tømre og skrive om natten, heter det videre: «den Satans Boka blir aldrig færdig. Forresten er det ikke en Roman, Gudskelov, men 'lidt Naturhistorie'» (407). I brev 12. mai skriver han så: «Jeg faar desværre ikke Bogen færdig til nu i Vaar. Jeg forstaar det ikke, det gaar saa slemt med mig nu, jeg er vel udtrættet. Jeg har Hovedet fuldt, men jeg kan ikke skrive» (410). Og litt senere i samme brev:

«Nei, kære bed nu Gud om at han sætter mig istand til at skrive Bogen min! For nu har jeg en eller to andre, jeg skulde skrevet ogsaa og jeg lever jo ikke i Uendelighed jeg heller». Problemene med skrivingen fører Hamsun tilbake til Norge, der han håper å skrive bedre. Som han skriver til Langen: «I have not much ready of my book yet, but hope to work much faster here. You are mistaking in saying that I did not work in Paris. I have never worked harder, but this time it was entirely in vain, and that made me almost crazy. That was the reason why I went away» (414). 5. juni er han tilbake. Han ankommer med båt til Kristiansand og bor først i «kvadraturen». Litt senere flytter han til Flademyr på Lundsiden (413). Der leier han seg et rom i andre etasje i det nåværende Torridalsveien 14, mens han spiser sine måltider i byen (Hemmer 1995, 293). Det er usikkert hvor mye tekst Hamsun hadde med seg fra Paris til Norge, men i Kristiansand fullfører han romanen frem mot 15. oktober.

Tittelen og «Glahns Død»

Brevene til Albert Langen avdekker enda et sentralt element ved tilblivelsesprosessen, nemlig at Hamsun ikke hadde tittelen klar før helt mot slutten av arbeidet. I brevet fra 19. august diskuterer nemlig Hamsun «Edvarda» som tittel på romanen. Ikke før i et nytt brev til Langen 5. oktober skriver han at romanen skal hete *Pan*. Til Bolette og Ole Johan Larsen 9. oktober skriver han videre: «nu er det paa de sidste Blade med Boka, og naar den er sendt, skal jeg skrive mere. Gud bevare Jær, hvor jeg har slidt! Hu, jeg er faktisk død. Jeg har bestemt mig til at kalde Boka *Pan*. Hvordan synes I om det? For der er saa underlige Sager i den (Hamsun 1994, 426). Akkurat hva Hamsun mener med forholdet mellom *Pan* og det han omtaler som «underlige Sager» og hvorfor den greske skoggudens navn av denne grunn er en god tittel, er vanskelig å kommentere. I Hamsuns brev til Philipsen 15. oktober heter det: «Bogen har følgende Titel: *Pan*. Af Løjtnant Thomas Glahns Papirer. Ikke mer.» (426)

Like etter at tittelen er klar, skriver Hamsun til Philipsen 15. oktober at romanen nærmer seg ferdig: «Endelig idag kan jeg sende Dem Manuskript. De kan begynde Trykningen *straks*; jeg har nogle faa Sider tilbage at skrive; der er ikke over 10 Sider». Hamsun fremholder i dette brevet at det for første gang er snakk om en «liden Bog», selv om den er «tæt skreven [...] blir den liden». Og så fortsetter han:

Husker De noget i «Samtiden», der hedder «Glahns Død»? De likte det rigtignok ikke; men det er et Spørgsmaal, om jeg ikke maa trykke dette «Glahns Død» som Slutning til denne Bog. I samme Afsnit tales om et Brev, som «Grevinden» sender Glahn, dette Brev skulde jeg da ogsaa skrive og trykke med. Derved vilde hele Bogen faa et Slags historisk Præg, bygget paa Aktstykker. Jeg skal gennemgaa «Glans Død» og sende Dem det med Resten af Manuskriptet (Hamsun 1994, 426–427).

Det finnes få tegn på at Hamsun tenkte de to delene nært knyttet til hverandre før dette. Det er dermed først helt mot slutten av skriveprosessen at han gir uttrykk for koblingen mellom dem. Ser vi til tilblivelsesprosessen, er det altså først *etter* at Hamsun har forfattet Glahns død, at han setter seg til for å skrive Glahns forhistorie. Som Atle Kittang har påpekt, kan dette være av vesentlig betydning for Hamsuns utforming av romanen, siden Glahns død dermed kan ha vært «styrande for heile forteljinga om Glahns liv» (Kittang 1995, 18). Vektlegger vi imidlertid et par setninger senere i samme brev, kan grunnen til at Hamsun velger å trykke

«Glahns Død» som avslutning på romanen, forklares ut fra økonomiske motiver. Hvis boken var liten, altså kort, ville den også gi Hamsun, som fikk honorar per ark, liten inntekt. At Hamsun var bekymret for dette fremgår ikke minst av at han nevner det eksplisitt mot slutten av brevet: «Da Bogen er saa liden, at jeg ikke engang dækker min Gæld til Dem med den, vil De forhaabentlig trykke den noget spatieret. Men De derom, naturligvis» (Hamsun 1994, 427). Uavhengig av om forklaringen er tematisk eller økonomisk, avdekker tilblivelsen at romanens to deler først blir eksplisitt mot slutten av prosessen.

I Hamsuns revisjon av «Glahns Død» er det for øvrig bare gjort mindre endringer, og det er ikke lagt til noe brev fra Edvarda. Grunnen til dette kan være flere, men også at Hamsun ikke hadde tid til større endringer. Han var økonomisk avhengig av å få romanen ut til julesalget. I tillegg kan det her nevnes at han ble forstyrret av å måtte svare på andre brev denne høsten, enn bare dem som kom fra forleggerne. I en brevveksling med Lulli Lous i Kristiansund, som godt mulig kan ha vært et forelegg for Edvarda, fremgår det i alle fall at Hamsun (på nokså glahnsk vis) brukte tid på å avvise den tidligere flammen som gjerne ville gjenoppta kontakten: «Kære, jeg havde jo ikke glemt Dem, og da Deres Brev kom, gik det galt med min Ro», skriver Hamsun 9. oktober 1894: «Men derfor har jeg ogsaa ventet i otte Dage, før jeg skrev igen, vi maa begge blive af med Feberen. Jeg er heller ikke aldeles fri længer, ikke aldeles. Men det er en anden Sag. Hovedsagen er, at det er Slut, ganske totalt Slut med os» (NB Brevs. 868). Lous og Hamsun hadde tidligere hatt et intenst kjærlighetsforhold som kan ha inspirert kjærlighetshistorien i *Pan*. Siden Hamsuns to svarbrev til henne fra 19. august og 9. oktober 1894 først ble offentliggjort i 2010, etter lang tids klausulering, har de tidligere ikke blitt trukket inn i fortolkningen av romanen.

Med utgangspunkt i det omfattende brevmaterialet kan vi trekke den slutningen at prosessen med å utarbeide og ferdigstille *Pan* var omstendelig og krevende. Til sammenligning brukte Hamsun bare noen måneder hver på de to store romanene *Redaktør Lynge* og *Ny Jord*. Noen år senere skulle han også komme til å bruke bare en måneds tid på å skrive romanen *Sværmere* (1904), som både ligner *Pan* i stilen og var den første romanen etter *Pan* der Hamsun vendte tilbake til Nordland. *Sværmere* var imidlertid et bestillingsverk fra redaktør Peter Nansen i Gyldendal, noe som indikerer den viktige betydningen *Pan* skulle få i Hamsuns forfatterskap: I 1904 hadde både Hamsun og forlag lært at «Nordlandspoesien» kunne være både litterært vellykket og populær. Dette ser vi ikke bare i det faktum at *Sværmere* ble bestilt, men også når Hamsun uttrykker direkte til vennen Hans Aanrud at romanen er «en Publikumsfortælling» og legger til i parentes: «Naturligvis blir den

god den ogsaa» (Hamsun 1995, 267). I forbindelse med *Pan* var situasjonen annerledes: Her var stoffet nytt og utformingen uprøvd. Her både ønsket og trodde Hamsun at han leverte noe nytt i norsk litteratur.

Utgivelse

En annonse trykt den 4. desember 1894 i *Adresseavisen* i København opplyser at *Pan* er under utgivelse. Boken ble trykt hos J. Jørgensen & Co. (M.A. Hannover), og den forelå i handelen dagen etter. Som vanlig i samtiden kom boken i ulike innbindinger til ulik pris. En heftet utgave kostet 3 kroner og 25 øre. En elegant forlagsinnbundet utgave kostet 4 kroner og 50 øre. Så langt i forfatterskapet var dette den rimeligste boken Hamsun hadde på markedet. Det skyldtes at antallet ark bare utgjorde om lag halvparten av den foregående boken *Ny Jord*.

Førsteopplaget av *Pan* hos Philipsen var på 2100 eksemplarer. Hamsun fikk et honorar per ark på 100 kroner. *Pan* var på 15 ¼ ark, og i regnskapsboken er han oppført med 1525 kroner i honorar (P.G. Philipsen 1888–1898, 380). Den elegante utgaven hadde tittelen PAN i store bokstaver innrammet av bukkehorn i jugendstilornamentikk og kom i helsjirtingbind i flere forskjellige farger, f.eks. brunt, rødt, grønt og blått (Schøitz og Ringstrøm 2006, 138).

Foruten en håndfull berømte forfattere var det relativt uvanlig at norske og skandinaviske bøker ble oversatt. I første utgave av *Pan* ble det imidlertid opplyst på forsatsbladet at den tyske utgaven ville utkomme ved baronesse von Borch. Dette sier noe om posisjonen Hamsun hadde klart å etablere seg på kort tid, men likevel kanskje mest om bokmarkedet og markedsføringsstrategiene som ble tatt i bruk. I 1894 hadde hverken Norge eller Danmark sluttet seg til Bernkonvensjonen som regulerte copyright-lovgivning. Dermed eksisterte det ingen avtale om forfatterrett mellom Tyskland og de nordiske landene. Norge fikk en slik lov i 1893, da med enerett til oversettelse for forfatteren i ti år etter utløpet av utgivelsesåret for originalen. Formuleringen på forsatsbladet kunne derfor ikke hindre andre i å oversette romanen, men den viste at en oversettelse var kommet i stand med forfatterens samtykke (Fulsås 2010). Først og fremst viste den likevel norske og danske kjøpere at romanen var interessant og god nok for et langt større europeisk publikum.

Salget av første opplag gikk så godt at Philipsen sørget for et nytt opplag allerede i januar 1895. I brev til Philipsen 29. desember 1894 skriver Hamsun og takker for dette. Et nytt opplag var ikke uvesentlig for Hamsuns økonomi. Brevene vitner imidlertid om at det viktigste var hva det gjorde for selvfølelsen. Nå kunne han smykke seg med at han kom i «Opplag efter Opplag», som han skriver (Hamsun 1994, 442). Andet opplag var på 1050 eksemplarer, men denne gang var honoraret

bare det halve per ark, altså 381 kroner og 25 øre, og Philipsen ville ikke utbetale det før salget hadde startet. For Hamsun betydde dette at han ikke ble kvitt sin gjeld til Philipsen. Så sent som 9. oktober 1897 skriver han at han skylder Philipsen 600 kroner, mens Philipsen skylder Hamsun honoraret for andre halvdel av andre opplag for både *Pan* og *Redaktør Lyng*e (Hamsun 1995, 56). Salget av *Pan* gikk altså ikke så godt som hverken Philipsen eller Hamsun hadde håpet. I det samme brevet antyder Hamsun dermed muligheten for at en bokhandler i Kristiania vil kjøpe restopplaget av alle de av Hamsuns bøker som er kommet ut på P.G. Philipsens Forlag og Det Nordiske Forlag i København.

Restopplaget av «Andet Oplag» fra Philipsen ble kjøpt opp av Lars Swanstrøm og overtatt av Cammermeyers Forlag. Cammermeyer forsynte da restopplaget av *Pan* med et nytrykt tittelblad som bind V i serien *Knut Hamsuns skrifter* (1899–1901) (Schøitz og Ringstrøm, 2006, 141.) Deretter kom *Pan* ut på nytt i *Samlede Romaner og Fortællinger* i 1907–1909, da på Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag i København. Siden kom romanen ut i to separate utgaver i København i 1913 og 1914 og senere i en lang rekke enkeltutgaver, oversettelser og *Samlede verker*. Fra denne tiden har vi også et manuskript med Hamsuns egenhendige rettelser. Det er et korrekturksempel av femte utgave («Femte Oplag») fra 1914 til den nye utgave av romanen for *Samlede Verker* fra 1916 (Hamsun 1916, Ms.8° 1393 «Pan.»).

Hamsun rettet i teksten i flere omganger fra 1895 og frem til utgaven av *Samlede verker* fra 1916. Han byttet ut en del danske ord med norske. Han endret skrivemåten slik at den ble mer i tråd med rettskrivingsreformen fra 1907. Han erstattet bløte konsonanter med harde, for eksempel. Han sløyfet anførselstegn rundt hver replikkveksling og erstattet dem med et linjeskift (jf. Øyslebø 1964, 261–271). Og så la han til en del tekst i forkant av tredjeutgaven fra 1908 (se oversikt under tekstredigjeringen).

Til svensk ble *Pan* oversatt av Ernst Lundqvist og utgitt på A/B Ljus i 1902. Når det gjelder utgivelser av *Pan* utenfor Skandinavia er det grunn til å nevne at romanen kom ut på tysk alt i 1895 og da til gode anmeldelser i en oversettelse ved Maria v. Borch (Østby 1972, 11–13).

Sjanger og komposisjon

Pan er en roman i to deler der hovedhandlingen er inndelt i korte kapitler (I–XXXVIII). De korte kapitlene kan minne både om dagboknedtegnelser og prosalyriske stykker som er satt sammen til en større fortelling. Til sammen gir disse stikkordene også et godt grep om det overordnede komposisjonsprinsippet i romanen, som er et erindringsverk i to deler. Første del tar for seg Glahns minner fra tiden som jeger og fisker i det han berømt karakteriserer som «Nordlandssommerens evige Dag». Andre del er skilt ut fra hovedhandlingen med en egen tittel – «Glahns Død. Et Papir fra 1861». Denne delen er som hovedhandlingen inndelt i korte kapitler (I–V) og er også utformet som en erindring, men er hverken lagt til Nordland eller fortalt av Glahn selv. Fortelleren i andre del er en anonym jaktkamerat som på Glahns oppfordring skyter ham på jakt i India. Det er dermed både en del likheter og forskjeller mellom de to delene som gjør at forholdet mellom dem kan diskuteres inngående. I denne sammenhengen skal vi nøye oss med å peke på hvordan de to er komponert som kontraster til hverandre, mens det mest iøynefallende fortellergrepet for begge, er at vi har å gjøre med upålitelige fortellere.

Da Asbjørn Aarseth i *Episke strukturer* (1976) introduserte Wayne C. Booths berømte begrep om «den upålitelige forteller» fra *The Rhetoric of Fiction* (1961), brukte han *Pan* som eksempel. Dette skyldtes ikke bare Glahns selvmotsigelser og alle situasjonsbeskrivelsene som ofte viser noe annet enn det han selv hevder å formidle. Grunnen var også den at hans egen fortelling helt eksplisitt blir motsagt av den andre fortelleren i romanen. Dette gjør både Glahn og jaktkameraten til nærmest eksplisitt upålitelige fortellere. Et slående eksempel får vi allerede når Glahn innledningsvis forsikrer leseren om at han *ikke* tenker på Edvarda, mens fremstillingen senere viser at han nærmest er besatt av henne. Med andre ord løftet Aarseth frem at vi som lesere ikke kan tro helt på fortellerne og det vi leser. Dette representerer et nokså kritisk blikk på fortellerinstansen i romanen og installerer en tydelig skepsis til hva vi får fortalt, og da særlig til den tilsynelatende naive naturmystikken som ikke bare preges av liv og livsglede, men også av naturens dunklere og mer demoniske sider. Dette medfører også et skarpt blikk for at Glahn ikke er en enkel (ny)romantisk og naiv «stemningsskaper», men en kjærlighetsplaget moderne dekadent. Eller som litteratur- og kjønnsforskeren Ellen Mortensen formulerer det: «Som upålitelig forteller er Glahns retrospektive beretning preget av fortrenghninger og avledninger fra det som åpenbart er hans tilstand i narrasjonsøyeblikket» (Mortensen 2004, 27).

De to upålitelige fortellerne i romanen kommer tydelig til uttrykk om vi ser nærmere på hvordan de to delene kontrasterer hverandre. Hovedhandlingen utgjøres av Glahns erindringer. Glahn daterer opplevelsene til året 1855, men skriver dem først ned to år senere i en storby. Fortellingen hans initieres av at han mottar et brev med «to djævelsk grønne Fuglefjære» (Hamsun 1894, 1). Fjærene minner Glahn om tiden i Nordland og den ulykkelige kjærlighetshistorien med handelsmannsdatteren Edvarda Mack som han ga dem til, men som nå har sendt dem tilbake. På bakgrunn av erindringene brevet vekker, gir Glahn seg til å skrive dem ned, og dette blir til handlingen vi leser. Når Glahn har fortalt ferdig, ender han med at han igjen lengter bort fra sivilisasjonen. Hvor vet han ikke, «men langt bort, kanskje til Afrika, til Indien; ti jeg hører Skogene og Ensomheden til» (206). Det er i India vi møter ham igjen. Denne delen fortelles av en bitter, sjalu og fiendsk jaktkamerat som både kontrasterer hovedhandlingen og tilbyr et annet blikk på Glahn og hans fortelling, enn hans egen. Som lesere blir vi også konfrontert med en annen stemning enn den som preger det naturmystiske Nordland. I India er naturberuselse og erotikk erstattet av resignasjon. I motsetning til i Nordland hvor fortellingen følger årstidene fra Glahn ankommer stedet til han reiser derfra, er det hett, ensformig og klamt. Tiden beskrives som stillestående, enda stillere enn den fremstilles i byen, og i motsetning til de mystiske menneskene i Nordland levnes ikke den indiske lokalbefolkningen særlig livskraft eller glede.

Ser vi nærmere på en av få redigeringer Hamsun gjorde da han valgte å trykke «Glahns Død» som en del av *Pan*, løftes de sentrale fortellergrepene tydelig frem. Da Hamsun inkorporerte «Glahns Død» i romanen, valgte han nemlig å ta bort den innledende rammen for den opprinnelig selvstendig publiserte fortellingen:

Man siger, at jeg er en lav og simpel Sjæl, alle har sagt det i dette Aar, saasntart vi blot har begynt at tale om Glahn; men døm selv, om jeg er det. Døm ogsaa, om jeg er saa foragtelig, at jeg intet godt finder hos Glahn, blot fordi jeg er skindsyg paa ham; ja, Folk siger ganske frækt, at jeg er skindsyg paa ham, og at min Skinsyge gør min Sjæl hæslig. Men døm nu selv. Jeg lægger det hele frem og ønsker at vise, hvilken daarlig Person jeg har havt at gøre med (Hamsun 1893, 177).

I romanen starter «Glahns Død» rett på fortellingen uten denne rammen. Med dette forsvinner også den eksplisitte innrammingen av at «Glahns Død» er et forsvarsskrift, der fortelleren forsvarer seg mot anklagen om å ha drept Glahn. Denne anklagen er gjennomgående synlig i jaktkameratens fremstilling, men blir

likevel aldri like eksplisitt uttalt. Forskjellen er dermed at den opprinnelige rammefortellingen eksplisitt blottlegger fortellerens agenda: Han vil verge seg mot anklagene mot ham, vise frem at Glahn var et usselt menneske og slik få leseren til å avlegge dom på et riktigere grunnlag. Ikke minst er det tydelig at det skal være opp til leseren å være dommer. Denne leserhenvendelsen er mer skjult i romanen. Den finnes der likevel og ved å løfte opp denne rammen, får vi dermed løftet frem et viktig moment i romanens komposisjon: Fortellerne er ikke bare upålitelige, de skriver for å forsvare seg.

Forelegg

Pan minner med sine korte nummererte kapitler om flere små romaner, novellesamlinger og prosalyriske samlinger utgitt i samtiden, som for eksempel Ola Hanssons *Sensitiva Amorosa* (1887), Thomas Krag's *Fældejægeren* (1891) og *Ensomme Mennesker* (1893), Arne Garborgs *Trætte Mænd* (1891) eller Wilhelm Krag's *Nat* (1892). Den omstreifende jegeren er et utbredt motiv, og vi finner ham for eksempel i jaktbøker av Karen Blixens far, Wilhelm Dinesen, som han ga ut under pseudonymet Boganis. Kurt Rotermund mener å finne et tett slektskap mellom *Pan* og den russiske mesteren Ivan Turgenjevs gjennombruddsroman *En jegers dagbok* (1852) (Rotermund 1907, 21–22). Flere har med James McFarlane også pekt på Goethes *Den unge Werthers Lidelser* som et viktig forelegg (McFarlane 1956, 586). Det er imidlertid særlig én tekst som ser ut til å danne et sentralt forelegg for *Pan*, og det er novellen «Gammel Gæld» (1885) av den danske forfatteren Gustav Esmann.

Gustav Esmann debuterte med en novellesamling med samme tittel til gode kritikker i 1885 og ble etter hvert en beryktet mann i det litterære miljøet i København. I 1904 ble han skutt og drept av en elskerinne, men rakk frem til det å gjøre seg markant både som forfatter, journalist og gambler. Hamsun nevner Esmann under arbeidet med *Pan* (Hamsun 1994, 383). Når det gjelder romanen virker det særlig sentralt å forstå den danske forfatteren som toneangivende for «Glahns Død». I «Gammel Gæld» møter vi nemlig en liknende oppbygging og rammefortelling. Her er det ikke to jaktkamerater, men to legestudenter som har gått hvert til sitt etter kringelen om en kvinne. Som i «Glahns Død» er dette informasjon som blir gitt i en rammefortelling. I Esmanns fortelling utgjøres imidlertid ikke handlingen av kameratens fortelling om den andres død, men av et selvmordsbrev fra den ene til den andre, der selvmorderen bærer det klingende navnet Otto Wilhelm Glahn. I brevet forteller Otto om bakgrunnen for hvorfor han begår selvmord. Han har blitt innhentet av en fatal sykdom, en gammel gjeld og en «sidste Vexel» han har glemt å regne med (Esmann 1885, 63). Det er nærliggende å tolke «vekselen» som et uttrykk for syfilis (Jørgensen 2010, 222). Til vennen forteller han at han «har levet tomt og goldt», men at «saa paa nogle faa Maaneder foldede min Skæbne sig pludselig ud» (Esmann 1885, 13). Som i Hamsuns roman, endrer livet seg over en kjærlighetshistorie på et par måneder, og som hos Hamsun velger Esmanns Glahn selv å avbryte den. Der Hamsuns Glahn får seg selv skutt, skyter imidlertid Esmanns karakter seg selv. Som et typisk trekk ved dekadanselitteraturen, har Esmanns Glahn «ingen Lyst til Fremtiden» (Esmann

1885, 16), og på samme måte som Hamsuns Glahn gjentatte ganger hevder at han har glemt Edvarda og heller ikke vil se henne, skriver Esmanns Glahn at han ikke har sett sin utkårede siden bruddet og «bryder seg heller ikke derom» (Esmann 1885, 35).

Et element som blir særlig påfallende i sammenligningen av de to tekstene, er ikke bare at de deler samme oppbygning og fortellestil, men at det i begge også tilsynelatende ikke er kjærlighetshistorien i seg selv, men hele atmosfæren i tiden de beretter om, som er det avgjørende. Eller som Otto Glahn skriver: «Og naar jeg stundom længes, er det ikke egentlig efter hende, men efter hele Tiden den Gang. Den Sol, der skinnede, den Luft, der blæste, de Tanker, jeg tænkte, de Læber, jeg kyssede, de Haandtryk, jeg fik, – hele min første Ungdom, som nu er forbi» (Esmann 1885, 35–36). Dette viljeløse, dekadente trekket preger også Glahns fortelling. Det er ikke først og fremst Edvarda, men hele atmosfæren i Nordland som har gått tapt i nedskrivingsøyeblikket, og med tapet har tilsynelatende heller ikke Glahn noen «Lyst til Fremtiden».

Persongalleri

Thomas Glahn er 30 år, kalles løytnant og er fortelleren i den første delen av romanen. Ordet løytnant kommer fra latin og betyr stedfortreder. Det er en offisersgrad i Forsvaret og den nærmeste under kaptein. En løytnant var en embetsmann av lavere rang. Eldre ordbøker antyder en utvikling over tid hva posisjon og status angår. Omkring 1800 defineres «Løjtnant» som: «Een af de fornemste Officeere, som staae under Compagniechef» (Leth 1800). Hundre år senere defineres betegnelsen som: «Officer af den laveste Grad, i Sø- og Land-Værnet (der i Nødsfald træder i Stedet for Anføreren [Captainen])» (Meyer 1898–1902, 550). Definisjonene viser en utvikling med fallende status. «En løytnant eller departementsfullmektig kunne nok aspirere til byens elite i 1830-årene, men ikke en drøy generasjon senere» (Myhre 1990, 318).

Mot slutten av 1800-tallet var løytnanten et nesten fast innslag i romaner og skuespill i norsk litteratur på linje med doktoren. Også Hamsun har utstyrt flere av sine karakterer med denne graden. Frøken Kiellands forlovede i *Mysterier* (1892) er løytnant Hansen. Victorias forlovede i *Victoria* (1898) er løytnant Otto. Ut over at tittelen signaliserer sosial anseelse, er det imidlertid ingen tegn til at Glahn har egenskaper eller plikter som følger med offisersgraden. Han får tilsendt sin uniform, men fortellingen viser ingen tegn til at Glahn innehar noen stilling. Tvert imot sår både fremstillingen av Glahns person og livsførsel tvil hva tittelen angår.

Bekledningen til Glahn i Nordland beskrives som en skinndrakt av svært gammel opprinnelse. Han viser seg å ha god kjennskap til landsdelens flora og fauna, jakt og fiske, men han skriver at «Menneskene blev mig mer og mer uforklarlige» (Hamsun 1894, 77). I motsetning til hva man skulle anta for en militær, har han vanskeligheter med å tilpasse seg disiplinen og autoritetene på stedet. Han har likevel et intimt forhold til flere av menneskene der og beskrives med sitt «Dyreblik» som å være i besittelse av sterk tiltrekningskraft. Den mytiske Iselin drømmer han om, tjenestejenta Henriette omfavner han, handelstedets eneste datter Edvarda elsker han, smedens kone Eva elsker han med, og det samme gjentar seg med Maggie som opprinnelig er jaktkameratens elskerinne. Ellers kalles Glahn også en jeger, og selv kaller han seg skogens sønn. Det er også grunn til å fremheve at Glahn er en iakttagere som vet å minnes og som fremstiller den verden han var en del av, i et poetisk språk som er gjennomarbeidet, men som fremstår som uanstrengt og vakkert.

Mack

Mack er 46 år og handelsmann på Sirilund. Han er enkemann, far til Edvarda og har en allsidig drift på stedet som inkluderer havn og kai med anløp for dampskip. Han har to jekter, krambod, opplag av salt og tomtønner, blant annet, og han har smedens kone Eva til elskerinne. Mack er en mann med fremdrift, med opplysningsskrifter i bokhylla og en nål i sølv fra Carl Johan. Han har planer om å gifte bort sin eneste datter, men tenker etter hvert at Glahn ikke svarer til forventningene. Da han forstår at Glahn og Eva elsker med hverandre, forsvinner vennligheten. Fra å være imøtekommende sørger Mack for å drive Glahn bort fra stedet. Han setter fyr på hytta som Glahn låner, og han sørger for at forholdet mellom Glahn og hans egen elskerinne Eva opphører. Mack er ikke bare en person i *Pan*, men en tilbakevendende figur i Hamsuns romaner. I *Benoni* (1908) og *Rosa* (1908) heter han Ferdinand til fornavn og er fortsatt handelsmann på Sirilund. I romanen *Sværmere* (1904) er det broren hans Mack på Rosengaard som regjerer.

I *Pan* presenteres handelsmannen Mack på Sirilund gjennom løytnant Glahns fremstilling. Mack fremstår her som en foregangsmann og viser frem sine parafinlamper. De vitner om at Mack følger moten og tidens krav til opplysning. Videre står Mack gjennom sin bestefar i forbindelse med Kongen, selveste Carl Johan, gjennom den brosjen han går med og viser frem med stolthet. Han viser frem et maleri av sin avdøde kone kledd i blondekappe og med et artig smil. Endelig har han et bokskap med gamle, forgylte bøker som ser ut som de er gått i arv, deriblant franske bøker og opplysningsskrifter. Hamsun markerer av og til distanse til disse handelsmennene. Han kan gjøre narr av dem, og han lar dem utfolde seg i og gjennom sine drifter. Det går særlig utover tjenestejentene. I romanene *Benoni* og *Rosa* driver Mack rovdrift på jentene. Han går og venter til de blir gamle nok etter loven, og så bruker han dem til de en dag skal ha barn. Da gifter han dem bort med en av gårdsguttene (Knutsen 1988, 156). Som stedet for en allmektig representerer Sirilund imidlertid også et mikrosamfunn der handelsmannen er en personifikasjon av et samfunnshierarki og et samfunnssyn som ble liggende fast gjennom hele forfatterskapet: «Han er hele tiden den reaksjonære aristokrat, ikke et øyeblikk er man i tvil om hvor han står (Dahl 1968, 65).

Edvarda

Edvarda er Macks datter. Glahn forteller at hun ser ut som en 15–16 år gammel pike. Doktoren forteller imidlertid at hun er 20 år gammel. Hun er vakker og sterk, sin fars datter, og tar selv hånd om utflukter og selskaper for stedets bedrestilte. Doktoren sier hun venter på sin prins. Selv kommer hun sjelden til orde i Glahns fremstilling. Den ene monologen hun holder for Glahn der hun erklærer sin kjærlighet, den ignorerer han helt og avviser henne. Edvarda er en selvstendig kvinne med et heftig temperament, begjær og et sterkt følelsesregister, som hun ikke går av veien for å vise. Glahn fremstiller henne imidlertid stadig i et mindre heldig lys. I Hamsuns roman *Rosa. Af Student Parelius Papirer* (1908) møter vi Edvarda igjen. Da er det student Parelius som forteller om henne, mens hun selv har en lang og vemodig monolog om sin kjærlighet til Glahn: Han var som en gud, og hun elsket ham over alt.

Doktoren

Doktoren inntar rollen som oppdrager for Edvarda. Han er en kilde til Glahns sjalusi fordi doktoren også en gang var Edvardas utkårede. Som doktor representerer han en slags fornuftens røst, og han prøver å realitetsorientere Glahn om menneskene på stedet. Han er stadig gjest på Sirilund og etter hvert en samtalepartner som også viser sympati med Glahn. Doktoren er halt og går med stokk. Dette kan tolkes på flere måter, og er ikke uten betydning når Glahn selv gjør alvor av ordtaket og skyter seg selv i foten.

Eva

Eva er smedens kone og ikke hans datter som Glahn først tror og siden formidler videre til leseren. Samtidig er hun Macks elskerinne. I tråd med det paradisiske navnet er det «en Livets Morgen over» henne, ifølge Glahn (Hamsun 1894, 120). Hun er «selve Livets berusede Barn» (189). Hun gir seg flere ganger «saa sandseløst bort» til ham, og hun sier endatil ja til å følge med ham når han reiser (132). I sammenligning med Edvarda oppfattes Eva av Glahn som likefrem og naturlig, og han gjør henne til sin elskerinne. Det kan ikke Mack tolerere.

Baronen

Baronen er en noe eldre vitenskapsmann, nærsynt, men et godt parti i Macks øyne for datteren Edvarda. Baronen kommer inn i fortellingen «fra Spitsbergen med nogle Samlinger af Skæll og smaa Sjødyr» (122). Om kvelden på Sirilund begynner han entusiastisk å tale om dem, og han henter «en Prøve af Tang fra Hvidehavet» (124). Baronen fremstilles som en veik tørrpinn, og både Edvarda og Glahn håner ham for det. For eksempel forteller Edvarda til Glahn at hun spurte Baronen etter hans rotur om han ikke ble trett, hvorpå han svarte «Ak jo, meget træt; og jeg fik Blærer i mine Hænder» (140). Han kan ikke sammenlignes med Glahn på noen måter. I den andre delen av romanen er det likevel angivelig baronen Edvarda har giftet seg med.

Jaktkameraten

Den anonyme forfatteren av «Glahns Død. Et Papirer fra 1861» er en jaktkamerat som forteller om samværet med Glahn i India. Det er et forsvarsskrift der han vil verge seg mot anklager om at det er han som er skyld i Glahns død. Han tegner et lite sympatisk bilde av Glahn og det kommer frem at Glahn fremprovoserer sin egen død.

Maggie

Maggie er elskerinnen til jaktkameraten, og hun gjør ham så sjalu at han til slutt skyter Glahn. Hun beskrives som «en ung Halv-Tamulerinde med langt haar og snehvide Tænder» (217). Hun omtales videre som den vakreste av beboerne på stedet de befinner seg i India. Et annet uttrykk som brukes i romanen om de innfødte, er «Halfbreed», halvrase (213). Hamsun håpet han hadde unngått å dikte karakterer. Det som kjennetegner Maggie, er i mennenes øyne at hun tygger, at hun er lett tilgjengelig for vestlige menn og at hun elsker med dem begge. Hun beskrives altså som en tidstypisk stereotypi av «den andre».

Diderik og Iselin

Iselin og Diderik fremstår som mytiske sagnskikkelser. De opptrer som regel i tospann og preges mer av å være drømmeskikkelser i Glahns fantasi, enn ekte karakterer. Glahn påkaller dem imidlertid som reelle, noe som setter deres status i spill. Iselin fremstår som en slags mytisk og opphøyet naturkvinne full av erotikk og naturlighet. Slik inngår paret i romanens trekant-konstellasjoner der Glahn representerer en utfordrer. Ved ett tilfelle fantaserer Glahn om at han lykkes, mens Diderik ser på. Etterpå går de to sagnskikkelsene bort fra ham, mens Iselin ler høyt «jublende og syndig fra top til tå». Senere i forfatterskapet møter vi dem begge som ekte skikkelser i dramaet *Munken Vendt* (1903).

Lokalisering og tematikk

Til forskjell fra de foregående bøkene la ikke Hamsun handlingen til samtidens Kristiania, men til Nordland og India. Romanens to sentrale settinger utgjør dermed svært forskjellige steder. For de fleste av samtidens lesere fremstod stedene som fremmede og eksotiske. I brevene fremhever Hamsun selv nordlandssettingen som et mystisk og «mærkeligt Himmelstrøg» (Hamsun 1994, 354). I måtene omgivelsene er beskrevet og datert med årstall, er det imidlertid tydelig at mystikken skal balanseres av et tydelig «historisk Præg, bygget paa Aktstykker» (426). Det er denne balansegangen mellom mystikk og realisme som er det fremtredende ved romanens geografi.

Sirilund

Det meste av handlingen i *Pan* er lagt til det fiktive handelsstedet Sirilund langs nordlandskysten og til naturen i umiddelbar nærhet. Året er 1855, og *Pan* er slik en historisk nøye datert roman. Dette gjenspeiles i en rekke små elementer, som for eksempel at Glahn og en lærerinne fra prestegården snakker om Krim-krigen (1853–1856) og begivenhetene i Frankrike der Napoleon III var keiser. Slik forbindes det lille tettstedet i Nordland med en global situasjon. Viktigst er det imidlertid at Hamsun plasserer handlingen i en historisk epoke der han selv vokste opp og der handelstedene nordpå var inne i en markant vekstperiode. Hamsun kjente godt til miljøet han skildrer, og han kom til å vende tilbake dit i en rekke senere romaner.

Lokalgeografien i og rundt handelsstedet Sirilund trekker i stor grad veksler på det reelle handelsstedet Kjerringøy. Hamsun besøkte stedet i 1879 for å presentere seg for den mektige handelsmannen Erasmus Benedikt Kjerschow Zahl. Denne Zahl var først handelsbestyrer på Kjerringøy for enken Anna Elisabeth Ellingsen før han giftet seg med henne i 1859. Hun var da 58 år gammel og han 33. Aldersforskjellen var ikke uvanlig i samtiden. Ekteskapet gjorde Zahl til en av de rikeste handelsmennene nordpå. Samtidig ble han en velgjører som gjerne hjalp unge mennesker som ville skaffe seg utdanning. Det var i den forbindelse Hamsun besøkte ham som 19-åring i 1879. Han hadde nemlig sendt brev til Zahl der han presenterte seg som en ny Bjørnson og ba handelsmannen om et lån på 1600 kroner. Det var den gang en stor sum penger. Til sammenligning hadde en tjenestekar en alminnelig årslønn på 200 kroner (Kolloen 2003, 59).

Hamsun ville reise til København og forhandle med «Nordens største boghandel og forlægger (Gyldendal/F. Hegel)» for å utgi den allerede publiserte fortellingen *Bjørger* og diktsamlingen «Sverdgný» (Hamsun 1994, 10). Mirakuløst nok fikk Hamsun låne pengene, og da han trengte mer og ba om ytterligere 400 kroner, fikk han det også. Det er liten tvil om at både dette og møtet med den store handelsmannen og miljøet rundt ham ble viktig for forfatterskapet. For Zahls egen del lovet Hamsun å betale pengene tilbake, og han føyde til i et senere brev: «Jeg skal en Gang flette mit Navn ind i deres og hæve det op – jeg er saa usvigelig vis herpaa» (22). Men Hamsun betalte aldri tilbake de pengene han hadde lånt av Zahl, enda Zahl utover på 1890-tallet fikk likviditetsproblemer. Zahl gikk til sak, men prosessen endte med at Hamsun vant, mens Zahl måtte betale saksomkostninger. Begrunnelsen var at Hamsun ennå ikke var myndig da han tok opp lånet. Hamsun holdt imidlertid løftet om å skrive navnet Zahl inn i litteraturen sammen med sitt eget (Moe 1988; Butenschøn 1988). Slik markerer *Pan* ikke bare landsdelens moderne gjennombrudd i litteraturhistorien, men også at gjennombruddet ble betalt av handelskapitalismen representert ved Zahl. I boksamlingen etter Zahl på Kjerringøy fant man et eksemplar av *Pan*, men uten noen dedikasjon fra Hamsun.

Hamsun kjente til de nordlandske handelsstedene fra sin egen barndom, både som omreisende skreppekar og som handelsbetjent hos Nicolai Anton Walsøe på Tranøy. Der møtte han også handelsmannens unge datter Laura som han skal ha blitt hodestups forelsket i (Kolloen 2003, 45–49). Det er imidlertid lokalkoloritten på Kjerringøy som preger skildringen tydeligst. Da Hamsun kom til Kjerringøy i juni 1879 for å presentere seg, var Zahl nylig blitt enkemann. Hamsun gjenskaper senere møtet med den store handelsmannen i flere av sine romaner. I denne sammenhengen er ikke bare Sirilund modellert svært nøyaktig over en reell geografi, det presenteres også nokså historisk korrekt med tanke på hvordan handelsstedene så ut og ble drevet i Nordland på denne tiden. Ser vi dermed helt konkret på Kjerringøy som forelegg for Sirilund, omfattet jordegodset på Kjerringøy på det meste nærmere 70 bruk og 24 husmannsplasser (Fulsås 1983, 16). Som standsmessig handelssted hadde stedet 5–6 hester, 1 eller 2 okser, om lag 35 melkekyr, og 30–40 småfe. Videre hadde stedet to betjenter, 6–7 drenger, 3 «jomfruer», 8–9 «piger», i sum ca. 20 personer. I tillegg var Zahl en storforbruker av daglønnet arbeidsskraft til skip og notbruk, til produksjon av klippfisk og til sildesjau og onnearbeid på gården (12–13).

Handelsstedene gikk gjennom flere oppgangstider i løpet av 1800-tallet, men utover i 1880-årene kom nedgangstidene som også varte ved til godt ut i 1890-

årene. Dette skyldtes mange forhold, men da mangfoldet av virksomheter og mennesker knyttet til handelsstedene på kysten var på sitt høyeste, var Zahl – som Mack – en nesten allmektig foredler, forhandler og eksportør av fiskevarer; han var værvert, landhandler, skipsreder, pengeutlåner, finansmann, grunneier, proprietær og storbonde, pluss at han var gjestgiver, dampskipsekspeditor, poståpner og allmektig matador i lokalsamfunnet (Fulsås 1988, 94). Sirilund presenteres ikke bare historisk riktig slik Hamsun husket Nordland fra sin egen barndom, men også med et nostalgisk perspektiv med tanke på realitetene utover på 1890-tallet. Handelstedet fremstår som tryggere og langt mer avklart enn den kompliserte moderniteten Glahn har rømt fra.

Naturen

Pan preges av sanselige naturskildringer som etablerer naturen som et fristed i kontrast til det siviliserte Sirilund. Denne kontrasten blir enda sterkere når vi vet at Glahn erindrer det han forteller i en urolig og moderne storby. I erindringen fremstår dermed Nordlandsnaturen i et eventyrskjær, der Glahn jakter, fisker og fylles, som det heter i «Fra det ubevidste Sjæleliv», av en intens følelse «af Blodsforvandtskab med Alskabningen» (Hamsun 1890, 334). Naturen er særlig knyttet til skogen, men lokaliseringen i Glahns fremstilling er likevel tydelig rammet inn av havet i horisonten, fjellene i det fjerne, lyset og årstidenes vekslinger. Midt i disse vekslingene leier han seg en hytte i kanten av en skog. Der er han i naturen og naturen er i ham, eller som han sier selv: Hans sjel blir «egal og fuld af Magt» (Hamsun 1894, 3). Med andre ord fremstilles naturen som et fristed utenfor alle sosiale og borgerlige rammer, hvor han kan være fullt og helt i pakt med seg selv. Som flere har påpekt i romanens resepsjonshistorie, kan dette leses som en klar kritikk av moderne «uniformerte samfunn» (Nettum 1970, 221).

Selv om naturskildringene både presenterer havet og skogen som nærmest altomfattende, er det innlevelsen i de små detaljene som tydeligst preger skildringenes tyngdepunkt. Fortelleren har blikk for det storslåtte i naturen, som at månen ser ut som «en glødende Øy» og «en rund Gaade av Messing», eller at havet «tumled sig i forvredne Luftdanse, danned Mænd, Heste og spjærrede Faner». Men det er likevel i detaljene det yrende livet befinner seg (Øyslebø 1964, 178). Glahn utstyres med en nesten hudløs sensibilitet for alle levende ting, som han nesten står i direkte kontakt med:

Nu er Trækfuglene borte; lykkelig Rejse og velkommen tilbage! Mejser og Hængetiter og en og anden Jærnspruv lever alene i Urer og Krat; pip-pip! Alt er saa underlig forandret, Dværgbirken bløder rødt mod de graa Stene, en Blaaklokke hist og en Gederams her rejser sig op af Lynget og vugger sig og suser sagte en Sang; hys! Men henover alt svæver en Fiskejon med udstrakt Hals, søgende indover Fjældene (Hamsun 1894, 176)

Her viser fortelleren frem adskillig kunnskaper om den lokale floraen og faunaen. Av fugler nevner Glahn: orrfugl, ærfugl, jærnspruv, fiskejo, rype, kråke, spurv, skjære, trost, bokfink, ryt, meise, dvergalk, alke, ørn, hængetite og sjøfugl. Av blomster og planter nevner han: skogstjerne, ryllik, prestekrage, soløye, blåklokke, bregne, stormhatt, mølbærlyng, vill nellik, snarpegress, hestebærlyng, gressløk,

potetgress, geiterams, bringebærbusker. Til disse detaljene hører også insektene: neslesommerfugl, målerlarve, oldeborre, nattsommerfugl, møll, svermer, spinner, borer, bille, oljebille, mygg, blå flue, tusmørkesvermer (jf. Wærp 2017, 127). Av trær nevnes: furu, gran, bjørk, vidjetrær, einer og dvergbjørk, i tillegg til de fremmede i jaktkameratens beretning: bambus, mango, tamarint, teak- og salttrær, olje- og gummivekster.

Naturskildringene løfter frem naturen som et eget erfaringsrom der Glahn så å si sanser verden omkring seg i alt dets mangfold gjennom det han ser, lukter, kjenner på, smaker og hører. Fra hytta kan Glahn se virvaret av øyer, holmer og skjær, han er full av glede og takknemlighet ved duften av røtter og løv, han går dag etter dag i åsene, han tenner et bål og steker seg en fugl på grua til seg selv og hunden, og han hører tydelig orrfuglens hutring bak åsene (Hamsun 1894, 10). Hamsun utstyrer slik Glahn med adskillig flere kunnskaper om det lokale livet i naturen nordpå, enn han viser om kulturen blant menneskene. Fremfor alt dyrkes det erotiske i disse skildringene, og da ikke bare gjennom Glahns forbindelser til den mytiske Iselin, til tjenestejenta Henriette, til Edvarda selvfølgelig og til Eva, men til naturen selv og hvordan den sanses. Som for eksempel når Glahn etter å ha sett en kvinne i skogkanten nattestid, går over til å skildre møtet slik:

Men nu i Nattens Timer har pludselig store, hvide Bomster utfoldet sig i Skogen, deres Ar staar aabne, de aander. Og lodne Tusmørkesværmere sænker sig ned i deres Blade og bringer hele Planten til at skælve. Jeg gaar fra den ene til den anden Blomst, de er berusede, de er berusede Blomster, og jeg ser, hvorledes de beruses (Hamsun 1894, 58).

Det er ikke vanskelig å lese beskrivelsen av blomsten som utfolder seg og Tusmørkesværmeren som får hele planten til å skjelve i overført betydning. Gjør man det, blir også det erotiske betydningslaget i romanen nokså eksplisitt fremhevet, og da forstår vi også hvorfor mange, som for eksempel Nordahl Grieg, har fremhevet romanens nærmest erotiske naturskildringer. Med Griegs ord: «Naken til beltestedet satt han nede i Paris og skrev den, hans styrke bruser i skogen og fjellene, det er et landskap gjennomtrukket av kjønn» (Grieg 1936, 31).

India

India er det siste stedet som blir setting for handlingen i *Pan*. Landet var på den tiden en britisk koloni og et yndet reisemål for rike europeiske og ikke sjelden sensasjonssøkende eventyrere. Hamsun hadde imidlertid ikke vært i India og hadde ingen erfaring fra et lignende miljø. Kunnskapen han benyttet seg av, har han da tilegnet seg gjennom aviser, magasiner eller bøker. Dette gjenspeiles også i skildringene av stedet som i all hovedsak faller i tre deler: En første nokså kort beskrivelse av reisen til en liten landsby, landsbyen i seg selv som ikke beskrives ut over noen gater, små hytter og et hotell, og endelig den ville jungelen i direkte tilknytning til landsbyen. Overordnet sett mangler disse beskrivelsene alt av den kontaktskapende nærheten leseren opplever i forbindelse med Nordlandsnaturen, og Hamsun benytter seg her også i stor utstrekning av populære orientalisme-klisjeer.

I India er naturberuselse og erotisk erstattet av resignasjon. Det er ikke naturens fylde som etterlignes og varieres, og i motsetning til i Nordland hvor vi får en beskrivelse av hvordan årstid følger årstid, er det hett, ensformig og stillstand i India. Tiden står stille, enda stillere enn i byen, og lokalbefolkningen levnes hverken livskraft eller glede:

De Indfødte var brune og tyklæbede Folk, alle med Ringe i Ørene og døde, brune Øjne; de var næsten nøgne, med blot en Strimmel Bomuldstøj eller en Bladflætting om Livet, og Kvindende havde desuden ogsaa et kort Skørt af Bomuldstøj til at bjerpe sig i. Alle Børn var splitternøgne Nat og Dag, med rigtig store, udstaaende Maver, som glinsed af Olje (Hamsun 1894, 216–17).

Hamsun-forskeren Monika Žagar har kommentert denne beskrivelsen av de innfødte og Glahns forhold til dem som tegn på forfall. Hun skriver at «Hamsun has used the exotic location to express a space absent of Western culture and its corresponding civilized behavior, resulting in the degeneration of whites in general and the death of Glahn in particular» (Žagar 2009, 103). Hamsuns konsepsjon av den primitive er imidlertid langt fra den vi finner hos Rousseau og som i kjølvannet av ham ble betegnet som «den edle ville». Tvert imot fremstilles de innfødte i India som dumme, nærmest bornerte, og Glahns følelse av å være i ett med allnaturen, er her erstattet av å drikke risøl med «to unge Piger, der var meget unge, maaske ikke mer end netop ti Aar» (Hamsun 1894, 217). Fortelleren spekulerer også i hvor langt Glahns forfall strekker seg: «Natten tilbragte han i Sus og Dus i vor

Nabohytte, sammen med en Enke med hennes to Døttre, Gud ved sammen med hvem af dem» (225). På denne måten skriver romanen seg inn i en rasistisk orientalismediskurs som har fått påfallende lite oppmerksomhet i resepsjonen av romanen.

Tittelen

Tittelen og Pan-symbolet har blitt mye diskutert. Som vi har sett i forbindelse med tilblivelsesprosessen, kom Hamsun etter alt å dømme sent til Pan-figuren. Både før og etter brevene ble publisert, har det imidlertid hersket stor usikkerhet rundt hvilken betydning Pan og panmyten bør tillegges (Østerud 2006, 68). For eksempel fremhevet den toneangivende James McFarlane at tittelen og Pan-symbolet var mer å regne som «passende» for innholdet i romanen, enn omvendt. Altså at Pan-tittelen mer var som et symbol for romanens tematikk å regne, enn som et avgjørende utgangspunkt og intertekstuell referanse for tematikken som helhet (McFarlane 1956, 585–586). Denne tolkningen har mange sagt seg enig i. For eksempel skriver Nettum at «Pan-myten spiller ingen fremtredende rolle i PAN» (Nettum 1970, 268; jf. Lien 1993, 132).

Hamsun var imidlertid ikke alene om å gripe til Pan og Pan-myten i siste halvdel av 1800-tallet. Tvert imot finner vi figuren overalt. Hos Nathaniel Hawthorne formuleres det slik «– A Faun! A Faun! Great Pan is *not* dead, then, after all! » (Hawthorne 1860, Ch. XII). I Turgenjevs *Senilia* (1882) heter det: «Han er opstanden, han er opstanden, den store Pan!» (Turgenjev 1883, 79). Som vi kan se av Oscar Wildes «Pan: A Double Villanelle», står Pan for alt annet enn industrialismemodernitetens grå hverdagsluft. Påkallelsen av Pan retter seg her både mot fortrengingen av naturen i moderniteten og til muligheten av en *panisk* gjenkomst: «This modern world hath need of thee!» (Wilde 1966, 812). Hos Hugo von Hofmannsthal i *Tod des Tizian* (1892) videreformidler karakteren Gianino at den store maleren Tizian på dødsleiet med store øyne utbrøt: «Es lebt der große Pan.» (Hofmannsthal 1912, 15). I den danske kretsen rundt Hamsun både i København og i Paris er også Pan til stede i bredt omfang. Johannes Jørgensen skriver i sin kortroman *Sommer* (1892) «at der kun gives én Gud, som det er værd at dyrke – den ældgamle, evigunge Pan» (Jørgensen 1915, 124). Sophus Claussen som var i Paris samtidig med Hamsun, skriver i *Naturbarn* (1887) om Pan at han er «den store Guddom midt iblandt os». I Frankrike skrev Paul Verlaine «Le Faun» (1869) og Stéphane Mallarmés «L'après-midi d'un faune» (1876), og både i malerkunsten og i musikken finner vi også Pan i samme tidsrom. Gustav Mahler titulerte for eksempel sin «Symfoni No. 3» (1893–1896) for «Pan» (Niekerk 2010, 103–105). Hos maleren Alfred Böcklin, som Hamsun var fascinert av, finner vi Pan-motiver. Mange av Böcklins bilder fremstiller Pan som en faun og kvinneerobrer og ble tolket som en seksualitetens maler (Schulte 1986, 34).

En viktig måte mytene om Pan blir appropriert på i mylderet av uttrykk, er hvordan myten mot slutten av 1800-tallet ofte opptrer som en omvendelse av den greske historikeren Plutarks overlevering av myten om Pans død. I verket *Moralia* gjengir Plutark myten som en historie om hvordan det ropes fra en øy i Adriaterhavet «at den store Pan er død! ». Denne myten har ofte blitt lest symbolsk for hedenskapens undergang og innvarslingen av kristendommen. Som Anders Ehlers Dam har vektlagt, danner denne myten grunnlaget for hvordan vi møter Pan i slutten av 1800-tallet som en markering av at det var på høy tid for guden å gjenopstå (Dam 2010, 172). Sett i lys av den overveldende mengden eksempler på Pan-mytens gjenkomst i tidsrommet *Pan* ble skrevet, er symbolikken ikke uvesentlig, selv om Hamsun sent bestemte seg for tittelen. Tvert imot går romanen inn i en bredere kulturell impuls der Pan er et symbol for liv, naturberuselse og livsglede. Dette ser vi også et eksempel på når Hamsun utnytter symbolikken i et brev til Langen som avsluttes med hilsenen «Pan bless you! » (Hamsun 1994, 422–23). En som har vektlagt dette aspektet, er folkloristen Henning K. Sehmsdorf. Ifølge ham er det dermed ikke den antikke og naive skikkelsen vi møter i romanen, men en Pan som blir et symbol på «the deeply felt split between man's sensual nature, the 'demon in the blood', and his moral and intellectual aspirations as a creature of civilized habits» (Sehmsdorf 1974, 356). I tillegg peker Sehmsdorf på at Pan mot slutten av 1800-tallet også knyttes til årstidenes sykliske bevegelse, og at han sammen med Dionysos, er et symbol på «a hedonistic, joyous, reckless, intoxicated, and often decadent, attitude to life» (Sehmsdorf 1974, 356).

Den «moderne kvinne» og kampen mellom kjønnene

Det er noen grunnleggende mønstre som går igjen i nesten samtlige av Hamsuns romaner og fortellinger. Det dreier seg om relativt enkle plot fra populærlitteraturen, der hovedpersonen begjærer en (nesten) uoppnåelig prinsesse som selv sjelden kommer til orde. I *Pan* lykkes ikke løytnant Glahn med å vinne Edvarda, eller han vil det ikke selv. Til det er de begge for sterke individualister og personligheter. Kjærlighetshistorien mellom dem ligner dermed mer på en kamp enn på en rosenrød fortelling slik samtidens lesere kjente dem fra føljetonglitteraturen. Dette er ikke bare i tråd med Hamsuns poetikk i «Det ubevidste sjeleliv», der han gikk i strupen på litteratur der «Helten og Heltinden faar hinanden» (Hamsun 1890, 333), men også i tråd med en rekke sakprosattekster Hamsun skrev om kvinnen og kvinnerollen i omtrent samme tidsperiode. Vi skal i det følgende gå litt inn i noen av disse tekstene for å gi noe mer kontekst til forståelsen av kjønnskonflikten som kommer til uttrykk i *Pan*.

Konflikten mellom Glahn og Edvarda kan nemlig ikke bare leses i forlengelse av, men også i skarp kontrast til hvordan kvinnen ble fremstilt i «det moderne gjennombrudd».

Et sentralt sted Hamsun skriver om kvinnen slik hun fremstilles i litteraturen, finner vi i en tekst han skrev om August Strindberg fra samme år som han skrev *Pan*. I denne teksten løfter han frem Strindbergs kvinnetype i forbindelse med det han kaller «den moderne kvinne»:

Den moderne kvinne vil ha å vite hva Cicero mente om Sulla og om Homer er en mann eller en myte – til hva nytte? Hun lærer å bøye verber i et dødt sprog, skjelne mellom periodene i jordens alder, gjøre dypsindige studier over en fiskehale – og hun blir mere og mere udyktig til at føde sunne, velskapte barn. La kvinnen skjøtte det hun er naturdannet til å skjøtte i denne verden, og ikke befatte seg med den lærde videnskapelige unyttighet! (Hamsun 2009, b. 26, 355).

På bakgrunn av denne tiraden fremhever Hamsun det han kaller Strindbergs «kvinnehat» og siterer: «Kvinnen – denne 'ufullbårne mann med bryster' – har underkuet mannen» (355). Denne beskrivelsen som både er hentet fra og som skal beskrive kvinnen hos Strindberg, passer ikke bare godt på Edvarda, men på mange av kvinneskikkelsene hos Hamsun som fremstilles som «moderne». Som Edvarda har de stort sett aldri bryster og fremstår både som barnaktige og androgyne, samtidig som de er interessante, selvstendige, lunefulle og klare til maktkamp. Forholdet mellom Edvarda og Glahn lar seg godt lese i denne sammenhengen, og ser vi kjærligheten mellom dem i dette perspektivet, gjenspeiles også Glahns (reaksjonære) prosjekt med å komme bort fra sivilisasjonen i forholdet mellom dem. Som han uttrykker i forbindelse med Strindberg, var løsningen på maktkampen nemlig å «vende tilbake til naturen». Da ville man nemlig også «kunne rette på dette kvinnelige herskervesen som sammen med all unatur forøvrig gjør livet til en absurditet». Var naturtilstanden «en kamp for tilværelsen», da ville også «den seire som skal seire. Mannen er den overlegne, og den overlegne har makten» (357). Denne kamp-dynamikken kommer tydelig til uttrykk i *Pan* for eksempel når de to hovedpersonene håner eller straffer hverandre, eller gjennom den syrlige distansen de skaper når de forlater den intime «du»-formen, går over til «De» eller endatil – som Edvarda gjør ved enkelte anledninger – benytter det høytidelige «Eder».

På tross av at Edvarda gjør Glahns liv til en slags absurditet og slik står i veien for hans naive prosjekt med å nå tilbake til naturen, utmerker hun seg som den eneste

han virkelig er interessert i. Slik blir forholdet mellom dem nokså paradoksalt: Det han tiltrekkes av ved henne, er også det han frastøtes av. Edvarda merkes slik av å være en representant for det Britt Andersen omtaler som «den nye kvinnen» (Andersen 2011, 45). Går vi videre i en slik forståelse, er det også interessant å merke seg at Hamsuns beskrivelser av Edvarda også kan leses i lys av for eksempel den kontroversielle anti-feministen Laura Marholms fremstilling av den moderne kvinnen i *Samtiden* i 1890. Ifølge Marholm ble den unge kvinnen i Skandinavia nemlig «opdraget til med Nora-alvoret fra tredje akt at blive klar over sig selv og sin betydning» og slik berøvedes hun, ifølge Marholm, «ved reflektering over sig selv [...] allerede ved 15–16-årene den indre friskhed og ukunstlede umiddelbarhed» (Marholm 1890, 362). Det er nettopp den ukunstlede umiddelbarhet Edvarda mangler. Som Rottem har påpekt, er det tvert imot «det artifisielle ved henne» Glahn tiltrekkes av (Rottem 2002, 119).

Det kan i denne sammenhengen også være verd å nevne at Hamsun flere andre steder skrev om «Norske kvinner», og publiserte for eksempel en tekst med samme tittel i ukebladet *Tidssignaler* i nr. 24 for 20. juli 1895. Dette var et politisk-litterært skrift redigert av Ludvig Hjelm fra februar 1895. Tidsskriftet skulle gi «uavhengig af alle partier – åben adgang til fri diskussion», ifølge en annonse i *Folketidende* 14. november 1895. Her stod blant annet Mathilde Schjøtts nekrolog over den tidlige feministen og nylig avdøde Camilla Collett. Teksten Hamsun fikk på trykk, skildrer et opphold ved et bad med tretti kvinner som var på ferie for å nyte livet. Teksten er senere trykt opp i *Samlede verker* under kategorien «Livsfragmenter» (Hamsun 2009, b. 18, 331–335). Syv av kvinnene er gift, resten er «Piger», og de er alle i alderen tolv til femti år. Hamsun, som har tilbrakt de siste årene i Paris, skriver at han kommer fra et land der «øynene sprutter og brystene bølger» (331). Her ved badet derimot er det «støv i alle blikk, ingen heftighet, intet kjønn». Forfatteren fortsetter i samme stil med sin utlevering av feriegjestene. En av dem som nylig er gift, hekler og teller: «Hendes gode flate bryst puster regelmessig, i hennes hjerne ligger tause vann». Når matklokken ringer, henger alles øyne «grådig ved fatene». Hamsun gjør narr av kvinner uten følelser og uten annen lidenskap. På en annen side skal de heller ikke ha for mye av dem.

I en artikkel i tidsskriftet *Husmoderen. Tidsskrift for hus og hjem* under tittelen «Brev», skrev han at tendensen ikke var til å misforstå. Kvinnens ungdomsinteresser var ikke lenger som i gamle dager: «tant og fjas og håndgjerning og løytnanter. Nu er hun blevet et bevidst menneske, samfundsmedlem og borger» (Hamsun 1896, 203). I stedet for å verdsette en slik

utvikling, gjør Hamsun narr av den. Kvinnen frigjør seg, skriver han, og hun etteraper mannen, går ham i næringen og agerer mannfolk. I *Husmoderen* får imidlertid Hamsun svar på tiltale. Kvinnen som svarer, er Helene Margrethe Lassen. Hun skriver under signaturen H.L. «Det er forresten ikke så ligetil at gjøre hr. Hamsun tilpas», skriver hun: «Han liker ikke kvinner, som ved kundskaber er 'vakt' eller 'vågnet' til eftertanke, men mindes jeg ikke feil, så harcellerer han også dem, som *ikke* har kundskaber». Og hun legger til: «Det forekommer f.eks. i 'Pan' en ung pige, som han stadig er efter, fordi hun altid citerer galt, blander alting sammen og er overfladisk i al sin viden». Lassen spør seg så hva kvinnene skal gjøre når Hamsun er så misfornøyd med dem. Og ikke bare Hamsun, dessverre, men også «Garborg og Strindberg og hvad de heder alle hans forbilleder udi kvindeharcellas». Hun svarer selv med latter: «Latteren er en af de få ting, som mændene indrømmer os virtuositet i. Så la os da le så forførende trillende rundt, at Hamsun blir blid på os igen» (Lassen 1896, 243–244).

Det er vanskelig å plassere Edvarda i lys av Hamsuns ulike meningsytringer om kvinnen. Tar man imidlertid kjønnskampen han beskriver i artiklene med inn i fortolkningen av *Pan*, er det nærliggende å forstå kjærlighetshistorien i lys av kvinne-emansipasjonen i perioden som får sitt første litterære uttrykk i Norge med Camilla Colletts *Amtmandens Døttre* (1855). Det er liten tvil om at Hamsun hadde respekt for Collett. For eksempel holdt han henne frem i en tale noen år etter *Pan*: «Tenk på denne kvinne, hun hadde så megen egenverdi at hun i vår bevissthet ikke er blitt det spor større ved å være Henrik Wergelands søster; så stor var hun i seg selv» (Hamsun 2008, b. 25, 241). Stor var hun, men Hamsun var dypt uenig i hennes meninger, ikke minst slik de kom til uttrykk i kjærlighetshistorien mellom Sophie og hennes huslærer Georg Cold. Tross mange forskjeller, er det en del paralleller mellom denne kjærlighetshistorien og den som fremstilles i *Pan*. I dette perspektivet er det påfallende at Glahn legger sin fremstilling til året 1855, som var publiseringsåret for *Amtmandens Døttre*.

Går man videre med dette perspektivet, er det også påfallende at begge kjærlighetshistoriene fremstilles som umulige. Den åpenbare forskjellen er at Colletts historie tematiserer umuligheten som oppstår av kvinnens (uselvstendige) stilling og (manglende) rettigheter, sett fra kvinnens eget perspektiv. Hamsuns historie kan forstås som umuligheten som oppstår idet kvinnen, sett fra et mannlig perspektiv, begynner å bli selvstendig nok til å true mannens makt. Det er i alle fall liten tvil om at det er Edvarda som er den interessante kvinnen for Glahn i romanen. Og da ikke de andre og langt mindre «moderne kvinnene» som fremstilles. Glahn tiltrekkes altså ikke av Edvarda på tross av hennes moderne

egenskaper, men på grunn av dem: Han tiltrekkes av hennes virtuositet, impulsivitet, selvstendighet og kraft. Hamsun har imidlertid samtidig sørget for å at det er nettopp disse egenskapene som også gjør kjærligheten mellom dem umulig. Det er som om hun blir for egenrådlig, for selvstendig, for truende. Eller som doktoren sier: Hun «mangler ingenlunde Hjærte», men legger til: «Hun burde tugtes» for hun er «varm som en Vulkan» (Hamsun 1894, 101–102). På denne måten kan kjærlighetshistorien i *Pan* leses som en kommentar eller et slags svar på kjærlighetshistorien i *Amtmandens Døttre* og emansipasjonshistorien den var et uttrykk for: Hverken fortelleren Glahn eller forfatteren Hamsun ser ut til å akseptere en utvikling der kvinnen utfordrer mannen på et slikt nivå som Edvarda gjør.

Litteraturhistorie og forskningstradisjon

Pans resepsjonshistorie følger i stor grad de samme skiftene som vi beskrev i forbindelse med *Sult*, der romanen som oftest leses i forbindelse med Hamsuns psykologiske program og det tidlige forfatterskapets «modernistiske» stiluttrykk. «Nyromantikk» er imidlertid også en fremtredende litteraturhistorisk betegnelse i forbindelse med *Pan*, der romanen ofte er betegnelsens fremste eksempel. I korte trekk kan vi nemlig si at Hamsun lyktes med sin intensjon (som vi fremhevet i forbindelse med romanens tilblivelse) om å skrive uten polemikk, og at han med romanen vant både nye lesere og forsterket sin anseelse. Eller som den innflytelsesrike *Dagbladet*-kritikeren Christopher Brinchmann formulerte det i 1894: Hamsun erobret med *Pan* «sit tabte Terræn tilbage», ja vant «en ny Stilling som igjen gir Tillid til, at der virkelig er Hold i ham, naar han pretenderer at være sin egen Herre». Det fantes «ingen af de skarpe polemiske Udfald, som har kjendemerket Hamsuns tidligere Bøger», ifølge kritikeren Kristofer Randers i *Aftenposten* (1894). Til og med Bjørnson – som fremhevet at Hamsun hadde gjort «alle de dumheder, som det omtrent er muligt for en begavet vildstyring at komme avsted med i et civiliseret samfund» – var begeistret. *Pans* «naturstemninger» var blant «de højeste, mest storslagne i norsk litteratur» (Bjørnson 1896).

Hamsun var spent på mottagelsen. Det var ingen tvil om at *Pan* var en av hans mest gjennomarbeidede bøker, men han kunne ikke være sikker på at romanen ville bli mottatt med velvilje etter de tumultene han hadde vært gjennom i offentligheten. Som kritiker kunne han selv være uten nåde når han omtalte sine kolleger. Ibsens siste skuespill stemplet han for eksempel som: «denne aand- og talentløse Gammelmandsmimren» (Hamsun 1994, 441). Når det gjaldt hans egen bok, skrev han til et par kvinner for å gi uttrykk for hva han selv mente og for å få vite hva de måtte mene om *Pan*. Til fru Bregendahl, skrev han 23. september 1895:

«Pan» har jeg skrevet for de Sindsbevægelers Skyld, det hele er Reflekser, jeg blev saa nervøs af den, ogsaa lidt glad, naturligvis, naar jeg syntes, jeg fik det godt til. Jeg skriver saa langsomt, slider meget. Nej, De tager fejl, jeg skriver langsomt, jeg er saa bange for ikke at være klar, og hvis man da sysler med sjældne og fine Gemytstilstande, gaar det ikke fort. Jeg føler heftigt og ømtaaligt (Hamsun 1994, 478).

Til Elisa Philipsen, søsteren til forleggeren, skrev han 26. desember 1894: «Har De læst 'Pan'? Det er vel ikke netop en Bog for unge Damer, men vær saa elskværdig at læse den alligevel og sig mig sandt, hvad De synes. Jeg faar aldrig vide, hvad unge

Damer mener. Tilgiv, at jeg beder Dem ligefrem» (Hamsun 1994, 441). Etter at *Pan* var kommet ut, var han ikke særlig mye klokere. Det overveiende flertallet av kritikere er nemlig mannlige. I det følgende går vi gjennom et nokså bredt utvalg av anmeldelsene som kom i Norge og Danmark før vi mot slutten av kapitlet oppsummerer hovedinntrykket vi sitter igjen med.

Norske anmeldelser

Dette er en bok om kjærlighet, skriver anmelderen T.K. i avisen *Vestfold* 8.

desember 1894: «og jeg tror ikke, den findes bedre i nordisk literatur».

Anmelderen fremhever naturstemningen: «der gaar som en blød, skjælvende akkord gjennom hele bogen». Og deretter personkarakteristikken: «der i finhet og originalitet er absolut uden sidestykke i vor litteratur». Om den særegne naturstemningen heter det videre: «Man hører og føler naturens mægtige hjerteslag under hele bogens læsning, man er under en sælsom indflydelse og naturens mærkelige hypnose. For enhver, der har hørt og set naturen paa nært hold, vil 'Pan' derfor være en nydelse af sjelden art».

Anmelderen Kristofer Randers i *Aftenposten* 12. desember 1894 er langt mer kritisk. Han innleder med en kort karakteristikk av Hamsuns forfatterskap og skriver videre: «I sin nu udkomne nye Bog er han igjen faldt over i 'Mysteriernes' Dunkelhed, – det er en Slags Jeg-Roman, hvis hovedperson er 'Hr. Nagel' i om muligt endnu mere aparte Skikkelse, og hvis Milieu er Fantasteriets utilgjengelige Vildmarker». Deretter fremhever han at romanen ikke er preget av skarpe polemiske utfall. Meningen er i stedet at det hele skal virke som umiddelbar naturstemning, men «man forstyrres stadig paa en ubehagelig Maade saavel af Hovedpersonens halvdelt forrykte Væsen og handlemaade som af de mere overraskende end naturlige Billeder, hvori Tankerne er udtrykte». Konklusjonen er derfor at forfatteren «i dette Fantasteri og denne Unatur» er kommet inn på en farlig avvei «som kan blive Skjæbnesvanger for hans forøvrigt saa eiendommelige og frodige Talent».

Christoffer Brinchmann i *Dagbladet* 13. desember 1894 mener at Hamsun med *Pan* har erobret «sit tabte Terræn tilbake, ja vundet en ny Stilling, som igjen gir Tillid til, at der virkelig er Hold i ham, naar han pretenderer at være sin egen Herre». Han hevder videre at guden Pan åpenbarer seg for Thomas Glahn «gjennem den storladne Nordlandsnatur med dens søvnløse Sommersol, den jomfruelige Fjældskoge, dens holmesaadde Polarhav». Pan tar også form av «instinkt-stærke Kvinder, myge Kvinder med lettændt Blod som Eva og hugbraa Kvinder som Edvarda, hvis Sind i det ene Nu er flammende Ild og i næste Nu blinkende Staal». Brinchmann mener at Hamsun har maktet å leve seg inn i og utløse i bokform disse skiftende naturstemningenes snart døde, snart rastløse liv på en så intens måte at verket er blitt en inkarnasjon av den Pan som en gang har truffet sinnet hans. Aldri tidligere har Hamsun formet et stoff i større

umiddelbarhet og med mer ekte selvfølelse. «Naturaanden har været helt over ham, og derfor virker han dennegang ogsaa med en Naturkrafts fulde Vælde».

Hjalmar Christensen som tidligere hadde uttrykt seg svært kritisk til Hamsun, er i sin anmeldelse i *Bergens Tidende* 14. desember først og fremst overrasket: «Der findes i vor Literatur ikke et Sidestykke til denne Bog, ikke en saa blød og harmonisk Natursymfoni [...] det er Naturhemmeligheder, vi blir delagtige i. De meddeles os gjennem en særegen og sjelden Menneskesjæls Fornemmelser, en Sjæl, der dirrer ved ethvert nyt Indtryk, dirrer som en Streng ved den mindste Berøring, som den fineste Streng paa et Instrument, hvor Sangbunden er rigtig blød». Christensen siterer lange partier for å belegge sine inntrykk og fremhever i tillegg at romanen er en elskovshymne. Aldri har han heller vært så nasjonal som her: «Det er Norges Natur, ejendommelig norsk Natur, Digteren tilbeder, lægger al sin Kunst og al sin hede Styrke i at Skildre». Om personene heter det at Hamsun kan gjøre dem «saa ejendommeligt indsmigrende kejtede, at de blir tiltrækkende ved det». I motsetning til Brinchmann som mente at «Glahns Død» var et uvedkommende anheng, er Christensen vel tilfreds og mener den «nå passer fortreffelig inn». *Pan* er en bok på prosa, men Christensen kaller den et dikt, for stemningen etterlater et skjønnhetsinntrykk. Og så avslutter han: «Det maa være underligt for de Kritikere, blant hvem det en Tid har været epidemisk at kalde Hamsun 'humbugmager' [...] at læse 'Pan', der er Indbegrebet af Oprindelighed, en Bog, ud av hvilken der aander en Naturdyrkelse, som kunde været en Shelley værdig, en Bog, som maa regnes til de sjeldne Perler i vor Literatur».

Den anonyme anmelderen i *Stavanger avis* 19. desember fremhever at Hamsun har skaffet seg uvenner ved sine to siste bøker. Ved denne romanen kan han kun vinne venner og beundrere. Det er en Nordlandsroman med stemning av skog, hav og midnattssol over seg: «Det er kjendt og dog saa nyt og eiendommeligt. I en Stil, som maler, smelter sammen og bedaarer. Det sære, som altid har udmærket Hamsuns Produktion, mangler ikke, men det føles ikke som Særhed, kun som Naturens egen Skabing». Hamsuns stil har vi ofte hatt anledning til å beundre, avslutter anmelderen, «men det er først ved 'Pan', at vor Interesse for ham som Digter er vunden helt».

Langt mer kritisk er den anonyme anmelderen i *Bergens Aftenblad* 24. desember: «Det saa ud til, at Knud Hamsun skulde være kommet ud over Bizarrrierne og ind i en mer naturlig Skrivemaade, at han fra 'Mysteriernes' halvgale Fantasier skulde have taget Skridtet over i Virkelighedens Land [...]. Det lader imidlertid til, at dette Haab skal skuffes». I *Pan* er dikteren falt tilbake til «sin egen taagede

Fantasiverden, hvor han ikke faar andre, normalt konstruerede Mennesker med sig [...]. Det maa være en syg Fantasi, som kan faa istand slige usunde Skildringer som de, der leveres os i 'Pan'». Anmelderen anerkjenner Hamsuns talent, det er bare så synd at begavelsen er kommet inn på et galt spor: «Som han nu skriver, opnaar han den tvilsomme Ære at blive betragtet som en literær Besynderlighed, og man kan kun beklage, at saa megen Evne gaar tilspilde i ufrugtbar Jagen efter usunde Effekter».

«Denne Bog er Hamsuns store Triumf», begynder Carl Nærup sin omtale i tidsskriftet *Kringsjaa*. «I den har han fundet sin digtnings forjættede land – høit over virkelighedens, tidens og rummets fatige dimensioner. Her hersker den dype, nøgne, grænseløse ensomhed ...» (Nærup 1895, 580). Vårt århundre har oplevd en gjenoppvåkning av naturfølelsen, fremholder han videre, en gjenfødelse av naturkjærligheten, og den er i kunsten blitt et nytt rusmiddel «for syge hjerter og lystne sanser» (581). Tilbake til naturen ble lengsels- og krigsropet som svar på hatet til byenes skitne gater og stygge hus og «deres lede ved de løgnagtig sminkede og paaklædte mennesker: – tilbage til skogen og de store sletter, hvor tingene taler det samme evige sandhedens sprog». Det er en ny figur Hamsun har skapt med Thomas Glahn, en virkelig naturens plante, en skogens sønn, skriver Nærup. Han siterer flere passasjer som han åpenbart finner betegnende og som også setter sitt preg på hans egen språkbruk som fremstår som et godt eksempel på en impresjonistisk litteraturkritikk.

Yngvar Brun i tidsskriftet *Kirke og Kultur* mener at den glødende erotikken har funnet en begeistret tolkning i Hamsuns siste bok som er uendelig mer lettlest enn *Mysterier*. I *Pan* er det stemningen som gjelder: «som alt hvad Hamsun skriver, er 'Pan' en bog, som holder interessen vaagen fra først til sidst. Der er lidenskab og betagende inderlighed i næsten hver linie i skildringen af det erotiske forhold, medens den blødeste, sarteste naturstemning fylder de andre partier af bogen». Brun avslutter med at det for tiden ikke er noen som kan måle seg med Hamsun i «stilens kraft eller skildringens varme. Der er en Dostojevskijs tvingende magt i hans sjælelige analyse, om det end skal indrømmes, at opgaven kunde være bredere anlagt og af større interesse» (Brun 1895).

Danske anmeldelser

Man treffer i denne romanen den samme sære Hamsun som man kjenner fra tidligere bøker, slår anmelderen H.L. i *Aftenbladet* 4. desember fast.

Hovedpersonen er igjen den samme sære patron. Hamsun synes å ha forelsket seg i denne skikkelsen som har aparte meninger og oppfører seg så aparte at han alle steder vekker anstøt. Hvis det har vært hensikten å personifisere en naturmakt i løytnantens skikkelse, fremstår ikke forsøket som vellykket. Selv om anmelderen ergrer seg over romanen, rommer den: «Naturskildringer af stor og særegen poetisk Verdi».

Edvard Brandes' anmeldelse i *Politiken* 7. desember fremhever at Hamsun etterlater seg mange spørsmål, om hovedpersonen Glahn, hans familie og øvrige bakgrunn, om hans profesjon og virksomhet. Han er utstyrt med styrke og sportsferdigheter som heltene i gamle ridderromaner, men han kan ikke te seg blant mennesker i selskapelige sammenhenger. Omgivelsene og især hans elskede Edvarda står derfor stadig i fare for å bli rammet av de skandaler han forårsaker. Hamsun lar Glahn selv fortelle, især om sin elskede, og i denne sammenhengen fremstår hun som tilslørt og han forstår heller ikke hennes karakter og temperament. Mack fungerer som den melodramatiske skurken, og Hamsun unngår ikke «Kappe- og Kaarderomanens spændende Begivenheder. Han har en helt ung Fantasi paa det Æventyrliges Omraade». Brandes kaller *Pan* kuriøs, men mener den er vel verdt å lese: «Her fremtreder en ung Mand med en vild og fortvivlet Elskov til et Pige-barn af en lunefuld Karakter og et hensynsløst Temperament. De møde og elsker hinanden, beruser sig i hinanden, springer fra hinanden, føres sammen paany og skilles atter ved Klang af brystne Strænge og søndersprængt Krystal. Omkring dem hviler i uendelig Skønhed den ligegyldige Natur, til hvilken Jægersmanden forgjæves flygter for at glemme den Elskede, der hakker i hans Sjæl med Gribbens graadige Klør».

Hamsuns bok hører ikke til den massen av bøker som kommer i dusinvis, skriver den anonyme anmelderen i *Nationaltidende* 10. desember. Hamsun har alltid vært aparte, men ikke uten at man har sporet noe tiltrekkende som man ikke glemmer så lett. Anmelderen redegjør for miljø, personer og handlingsgang, men konkluderer med at alt er «besynderlig ubestemt og uklart». Mystisisme, ubegripeligheter, skaperi og manerer til tross, det er: «alligevel noget Pirrende og Tiltrækkende, om end ikke just Tilfredsstillende derved». Hamsun har en egen evne: «til at fange det springende, at gribe det Pludselige, i Tankegang, i Ord».

Hamsun trekker et slør over det som pleier å bli skildret klart. Samtidig «løfter han andet Slør, nemlig det der ellers dækker indre og ydre Væsen ved alt det Konventionelle, Dannede og Regulære, vi ere vante til i Bøger som i Livet».

Riktig symbolsk blir vel Hamsun aldri, skriver den anonyme anmelderen i *Aalborg Amtstidende* 11. desember. Til det er han for håndfast. Det måneskinsaktige er ikke hans felt. «Men i sine sidste Skrifter har han valgt sig saa sære Skikkelser til sine Æmner, at han er blevet i Romanen, hvad den ham saa inderlig forhadte Henrik Ibsen siden *Fruen fra Havet* har udviklet sig til i Dramaet». Stikkord er drifter og dype makter som er «Menneskenes ubetingede Herrer og kaster dem om mellem bratte Afgørelser, urimelige Beslutninger og mærkelige Hændelser». Romanen er interessant skrevet, for når man først har begynt på den legger man den ikke fra seg før man er ferdig.

Hamsuns bok besitter mysteriets hele tiltrekning der jegeren og fiskeren Glahn selv forteller i en springende og improvisert stil, rik på malende metaforer og praktfulle bilder, om de tilskikkelser som møter ham, hevder anmelderen i *Adresseavisen* 13. desember. Romanen leser man med spenning: «Den er i en støbning, temperamentsfull og personlig, hyppig bizarr, aldrig kjedelig, et nyt og talende Bevis paa Hamsuns Talent». Videre heter det at Hamsun er en underholdende forteller, en ypperlig iakttagere, hyppig vittig og bitende. Sceneriet er gitt med en så betagende malerisk prakt at hele den mektige natur, med fjell og hav der midnattssolen kaster sine stråler og fremstiller seg for leseren. «Knut Hamsun er et av de betydeligste og frodigste Talenter, der i de sidste Aar er bleven tilført den norske Literatur – deri overbevises man atter efter Læsningen af 'Pan'». Anmeldelsen er signert C.B. og skrevet av Carl Behrens, grunnleggeren av tidsskriftet *Ny Jord*. Anmeldelsen ble deretter trykt opp i en rekke danske aviser: *Kolding Folkeblad* 13. desember, *Esbjerg Folkeblad* 14. desember 1894, *Viborg Stift Folkeblad* 14. desember og *Lemvig Folkeblad* 14. desember.

Hvis det dunkelt sagte fremdeles er det dunkelt tenkte, så gir ikke den anonyme anmelderen i *Danebrog* 22. desember mye for Hamsuns tankekraft, men kanskje det moderne nå er å tale i gåter og symboler, spør anmelderen seg: «Hans 'Pan' er det mærkeligste Misfoster af en Fortælling at være. Sært og forvirret skildres en Løjtnant Glahn, der tilbringer en Sommer højt op i Norge og afvexlende gaar paa Jagt efter Fugle og unge Pigeboørn». Man steiler over hva forfatteren våger å by sine lesere av rene tåpeligheter og ubetydeligheter. Når anmelderen likevel ikke legger romanen fra seg, er det fordi naturskildringene kan leses som prosa-lyrikk. «Men selvfølgelig er der ingen Mening i at skrive den Slags søgte og stiliserede Bøger».

Samlet sett var mange av anmeldelsene positive, og noen anmeldere var likefrem begeistret. Hovedinntrykket er likevel at anmelderne var delt i sine vurderinger. Men til andre opplag kunne forlaget reklamere med utdrag fra de første anmeldelsene. Her valgte de å fremheve tre av dem, først Edvard Brandes' anmeldelse:

Hvad Indvendinger man med Rette kan gøre mod «Pan», viger for den betragtning, at kun det udsøgte i Kunst ejer Interesse. Og udsøgt er i Bogen den Stemning, der blidelig tager Læseren fangen og fører ham til Fantasiens fortryllede Land. Man glemmer ikke «Pan». Man tager Billedet mod sig af den stærke Jæger med Dyreblikket, han, der gaar saa sørgmodigt trøstesløst gennem Skovens Pragt, frygtløs og sejrrig over for alle undtagen hin unge, sære og stolte Kvinde, der blev hans Skæbne.

Fra Hans Aanruds anmeldelse i *Norske Intelligenssedler* fra 10. desember 1894 sakset forlaget følgende: «Alt i alt er vistnok 'Pan' Hamsuns bedste bog, knappere i Stilen end 'Mysterier', men overraskende i hver Linje, saa det aldrig lykkes Læseren at knibe ud af». Denne relativt positive karakteristikken står imidlertid i kontrast til den manglende troverdigheten Aanrud ellers fremhevet i anmeldelsen når det gjaldt karakteren Glahn. Det var en kritikk Aanrud var alene om den gang. Endelig trakk forlaget også frem Carl Behrens' anmeldelse i *Adresseavisen*: «Man læser Bogen fra først til sidst med Spænding. Den er i én Støbning, temperamentsfuld og personlig, hyppig bisar, aldrig kedelig, et nyt og talende Bevis paa Hamsuns Talent».

***Pan* i Tyskland**

Selv om *Pan* er oversatt til mange språk, er det her grunn til å trekke frem den tyske mottagelsen som særlig viktig, både for Hamsun selv, forfatterskapet og romanens resepsjonshistorie. Da *Pan* kom i tysk oversettelse allerede i 1895, traff den nemlig både en bølge av livsfilosofi og vitalisme som fremholdt at den moderne sivilisasjon var blitt syk og der målet skulle være å nå tilbake til en langt mer naturlig livsførsel. En av de viktigste bevegelsene i denne sammenhengen var ungdomsbevegelsen – «die Jugendbewegung». Denne bevegelsen kan forstås som et opprør mot industrimoderniteten og det borgerlige samfunn som fikk et særlig oppsving på 1890-tallet. Ungdomsbevegelsen stod også for en kunstnerisk retning, en ny stil. I Frankrike går denne stilen ofte under betegnelsen *Art Nouveau*, men den nære tilknytningen til ungdomsbevegelsen ga den i Tyskland betegnelsen «Jugendstil». Jugendstilen var en av de viktigste kunstneriske konfigurasjonene i Tyskland frem mot andre verdenskrig hvor kunsten skulle være etterligningen av livets organiske form der mennesket og natur smeltet sammen i en større livsstrøm (Leiß og Stadler 1997, 58). I denne bevegelsen ble ikke bare *Pan* mottatt nærmest som et manifest, den traff med tittelen sin også midt i blinken i forbindelse med tidsskriftet *Pan* som kom ut mellom 1895 og 1900 og som regnes som et av Jugendstilens viktigste organer. I 1896 trykket dette tidsskriftet Edvard Munchs radering av Hamsun som illustrasjon til en artikkel om den nye norske generasjonen unge diktere der *Pan* omtales som del av en ny livskraftig tendens innfor litteraturen (Morgenstern 1896, 176).

Nietzsches tidligere venninne Lou Andreas-Salomés anmeldelse av *Pan* fra 1896 er et godt eksempel på denne lesningen. Andreas-Salomé anmeldte *Pan* sammen med den danske forfatteren Peter Nansens *Guds Fred* (1895) som på tysk kom under tittelen *Gottesfriede* (1896). Andreas-Salomé fant samme bevegelse i begge bøkene: Tilbake til naturen! I forbindelse med *Pan* fremstiller hun det på denne måten:

Denne boken kunne ha hett «Naturfred». Her vender mennesket fra overkulturen tilbake til naturen, ikke bare i symbolsk forstand, eller til en natur som er stilisert for å passe en eller annen sjeletilstand, – nei, her trer mennesket sannferdig og virkelig med sin dikter, ut av byens kvalmende og trykkende tranghet og inn i de susende skoger og ensomme fjells høydedrag (Andreas-Salomé 1896, 557).

På grunn av den nære forbindelsen mellom romanen og ungdomsbevegelsen, spiller *Pan* også en særskilt rolle i forholdet mellom Hamsun og Tyskland: Det var nemlig med denne romanen at Hamsun for alvor trengte inn i tyske lesekreter (Friese 1966, 439; Schulte 1986, 26). Med andre ord var det *Pan* som åpnet for det som etter hvert skulle bli et svært viktig publikum for Hamsuns bøker og som etter hvert også kom til å bidra med avgjørende ideologisk påvirkning på hans egne holdninger.

Forskningstradisjon

I tråd med den overordnede bevegelsen i Hamsun-resepsjonen som vi tegnet opp i forbindelse med *Sult*, har også *Pan* i stor grad gått fra å bli oppfattet som en livskraftig og vital skildring av Nordlandsnaturen til å fremstå som en langt mer desillusjonert roman om en moderne dekadent som rømmer fra et bymiljø han ikke passer inn i. I det følgende skal vi trekke opp noen av de sentrale tekstene som har spilt en avgjørende rolle i denne utviklingen, og hvordan de har påvirket forståelsen av romanen.

Et av de tydeligste uttrykkene for den tidlige lesningen av *Pan* finner vi i den impresjonistiske litteraturkritikeren Carl Nærups fremstilling av romanen fra 1897. Her settes *Pan* i forbindelse med den livsfilosofiske impulsen i samtiden som han fremhever som «en Gjenvaagnen af Naturfølelsen, en Gjenfødselse af Naturkjærligheden» født av samtidens «kunstige, usundt forfinede, forvirrede Civilisations vaandefulde Uro og Lede» (Nærup 1897, 50). Ifølge Nærup tok *Pan* denne impulsen på kornet, og for ham var *Pan* Hamsuns mesterverk. Med denne romanen hadde den tidligere så polemiske forfatteren «fundet sin Dignings forjættede Land, – høit over Virkelighedens, Tidens og Rummets fattige Dimensioner» (Nærup 1897, 49). Ifølge Nærup viste romanens naturskildringer dermed kort og godt Hamsuns eventyrlige styrke som forfatter:

Knut Hamsun er den lidenskabeligste Naturtilbeder blandt vore Digtere. Han har den Vildes oprindelige, brutale Trang til skingrende grelle Farve- og Lydfornemmelser. Som en ung, uberørt Urtidshjerne fraadser han i hvide solsyner og røde Dommedagsbrande, vader gjennom «Skavler af Lys» og krymper sig i Dødsangst, naar «Dagen kryber ind i Natten». Han har i «Pan» givet os en Hymne til Jordaanden, saa luende lidenskabelig i Udtrykket, at den næsten tager Pusten fra vore blege Civilisations Børn (Nærup 1897, 4).

Nærup trekker her frem sentrale elementer både ved romanen og Hamsuns stil som, ifølge ham, preges av farge- og lydfornemmelser, solsyner og en brutal trang til ekspressive skildringer. Nærup løfter imidlertid også frem et annet element til fortolkningen. Han kunne ikke finne noen annen bok å sammenligne med enn Nietzsches *Slik talte Zarathustra* (1883–1885). Ifølge Nærup var det nemlig ingenting annet som lignet på romanens naturskildringer enn «Zarathustras skingrende Jubelfanfarer og hulkende Klagemelodier over Hav og Himmel, Solopgang og Midnatsstilhed» (Nærup 1897, 65).

Både Glahn og Zarathustra trekker seg tilbake fra samfunnet og går ut i skogene, og som Harald Beyer har kommentert, finner både Nietzsche og Hamsun «sitt 'ja' til livet» i dens ensomhet (Beyer 1958, 102). Dette er et romantisk trekk ved romanen som gjør at den i mange sammenhenger har blitt rubrisert under betegnelsen «nyromantikk». I Per Thomas Andersens litteraturhistorie heter det for eksempel at Glahn er «en 'forsinket' romantisk vandrer» (Andersen 2001, 293). Det er imidlertid det romantiske som stort sett har stått i sentrum når det gjelder den gradvise bevegelsen mot en mer modernistisk fortolkning av romanen. Siden Aarseths påpekning av den upålitelige fortelleren har mange imøtegått forståelsen av *Pan* som et romantisk perspektiv (se «Sjanger og komposisjon» over). I stedet for å betrakte Glahn som en naiv skikkelse som oppsøker et liv i harmoni med naturen, har de sett på Glahn som et bilde på det moderne *sentimentale* menneskets splittelse. Dermed fremheves hvor lite vellykket forsøket på å nå tilbake til et mer opprinnelig forhold til naturen er. Kritikerens og litteraturhistorikeren Øystein Rottem oppsummerte dette slik i 2002: «Så godt som alle som har skrevet om *Pan* de siste 30–35 år, [har] i det minste hatt ett synspunkt felles, nemlig tvilen på Glahns troverdighet som forteller og dermed også avvisningen av den seiglivede nyromantiske lesningen av *Pan*» (Rottem 2002, 96).

Ifølge Rottem er det ikke driften mot Livet som fører Glahn til Nordland, men psykologisk utilpasshet. I motsetning til å være den han utgir seg for, fremviser teksten ham som «et moderne nervemenneske som har flyktet vekk fra samfunnet fordi han ikke kan holde ut å bli iaktatt, og dermed *avslørt* (!) som den han er: en mann uten annen substans enn den som forstillelsen forlener han med» (Rottem 2002, 106). Rottem siterer i utlegningen av dette argumentet Asmund Lien som hevder at det er problematisk å tro på Glahns naturfølelse fordi den «i så høy grad er bevisst» (Lien 1993, 134–36). Ifølge Lien og Rottem utleverer altså Glahn seg selv og underminerer hele det kulturkritiske prosjektet.

Flere fortolkere enn Lien og Rottem har fulgt dette mønsteret, og det kommer for eksempel markant til uttrykk i Martin Humpál's avhandling *The Roots of Modernism* (1998). Ifølge Humpál tjener ikke lenger naturen kunstneriske mål i modernismen. Humpál finner dette argumentet artikulert hos den amerikanske litteraturviteren Art Berman. Ifølge Berman var modernismen en kosmopolitisme begrenset til byen, hvor den mening man en gang hadde funnet i naturen, i den moderne metropolen ble skapt «directly from the mind» (Berman 1994, 180). Ifølge Berman var modernismen altså i stor grad en reaksjon *mot* naturen, hvor den ikke lenger gjorde seg gjeldende: «After four hundred years or so, nature can

no longer serve artistic purposes» (181). Argumentet parafraseres av Humpál på denne måten: «For the urbanized individuals of the second half of the nineteenth century, nature is no longer endowed with metaphysical spirituality; the 'romantic' turn to nature can no longer be authentic. Glahn's is a retreat that begins and ends in his mind» (Humpál 1998b, 137). Følger man dette argumentet blir både *Pan* og modernismen en litteratur, hvor naturen hverken tjener som inspirasjon eller mål, men kun er en internalisert psykologisk størrelse. Slik kan hverken kunsten eller litteraturen i modernismen nå ut over psykologiske betraktninger, og på denne måten blir *Pans* kulturkritiske prosjekt til syvende og sist et psykologisk prosjekt, hvor Glahn utleveres som en inautentisk, selvkonstruert romantiker (107).

Den tyske germanisten Stefanie von Schnurbein har utkrystallisert konsekvensen av argumentet i et kjønnsperspektiv. Ifølge Schnurbein fremstår ikke *Pan* lenger som en naturhymne til den nordiske naturen, men som en allegori over mannlighetens krise i moderniteten, hvor Glahn representerer en nostalgisk, impotent, pervers og dekadent mann som ikke klarer å fri seg fra fortiden (Schnurbein 2001, 287). Til forskjell fra å vektlegge den dionysiske livsbejaelsen og det moderne sivilisasjonsmenneskets forsøk på å nå tilbake til Livet, blir dermed hele draget mot naturen gjort til et desillusjonert prosjekt, hvor *Pan* først og fremst leses som et uttrykk for modernismens ironiske selvreferensialitet og ikke vitalismens kulturkritiske roman.

En kritiker av den romantiske lese måten var den tyske litteratursosiologen Leo Löwenthal. Han mente i sin studie av Hamsuns forfatterskap fra 1937 at naturen passiviserer mennesket. Underordningen under naturen fungerer som en flukt fra en kultur preget av fremmedgjøring og ensformighet. Den oppgaven det er å ta politisk ansvar og endre betingelsene for livet i kulturen, unndrar man seg. Den orden og gjentagende rytme man oppdager i naturen blir samtidig norm for hvordan man forholder seg til samfunnet. Man underordner seg: «Hamsuns naturmystikk – den panteistiske hengivelse til naturen – blir en ideologisk reproduksjon av underkastelsen under den 'naturlige' orden, det primære 'naturlige' element i samfunnet, nemlig folkefellesskapet (Rottem 1980, 15–16). I opposisjon til denne lesningen har nyere økokritiske perspektiver fremhevet hvordan Glahns sanseerfaringer kan forstås langt mer positivt som et uttrykk for kjennskap til og tilhørighet i naturen (Wærp 2017, 128).

Et mye omtalt element i *Pans* resepsjonshistorie er også den såkalte epilogens betydning for romanen som helhet. Hamsun skrev nemlig først «Glahns Død» og publiserte den i 1893 som en selvstendig novelle i tidsskriftet *Samtiden* (se over

«tilblivelsesprosessen»). Flere har av denne grunn stilt spørsmål ved hvordan man skal forstå forholdet mellom de to delene, og mange har tvilt på om det var et vellykket grep å inkorporere den. Rolf Vige og Rolf Nyboe Nettum er blant dem som har tatt til orde for dette. Ifølge Vige er epilogen «nærmest føljetong-aktig banal», nesten «saft-og-vann etter champagne» (Vige 1963, 73). For Vige danner epilogen bare et kapittel i romanens tilblivelseshistorie uten «vesentlig interesse for selve tolkningen» (73). Nettum slår fast at noen «vesentlig rolle for forståelsen av PAN spiller epilogen ikke» (Nettum 1970, 216). Heller ikke Jørgen E. Tiemroth levner epilogen forklarende kraft. Epilogen nevnes her kun en gang, og det i forbindelse med en beskrivelse av Glahn (Tiemroth 1974, 101–26, særlig s. 102). For en nyere og spissfindig fortellerteknisk diskusjon av de to delene, se Mazor 1984, Humpál 1998a og Skaftun 2000. Sett fra i dag er det imidlertid kanskje ikke denne diskusjonen som er den mest interessante å fortsette. Tvert imot er det vi trenger nå, langt mer diskusjoner av temaer i resepsjonen som er påfallende underbelyst, som for eksempel hvordan Hamsuns orientalisme kommer til uttrykk i romanen, hvilke impulser han her kan ha forholdt seg til, eller hvilken mann og mannlighet han egentlig fremstiller i Glahn – og ikke minst hvordan denne kan sies å appellere til dagens unge lesere.

Tekstredegjørelse

Tekstgrunnlaget for denne utgaven av *Pan* er førsteutgaven, som kom ut på P.G. Philipsens forlag i København 5. desember 1894. Teksten er kollasjonert mot et eksemplar i Nasjonalbibliotekets samling ([NA/A 1258/si](#)). Vi har hverken modernisert eller normalisert språket, som derfor møter leseren med tegnsettingen, syntaksen og rettskrivningen til førsteutgaven. Når det enkelte steder likevel er foretatt rettelser i teksten, er det ved åpenbare feil eller mangler i førsteutgaven:

Side og linje i 1. utg. (1894)	Kontekst	Rettelse
s. 11, l. 23	sat ny Piston paa en af mine Bøsser	Bøsser] <i>rettet fra</i> : Bøsser ...,
s. 65, l. 7	Hun gjorde det igaar	gjorde] <i>rettet fra</i> : gjorde
s. 77, l. 8	Dette har været en pinefuld Dag.	har] <i>rettet fra</i> : kar
s. 118, l. 18	jeg sank om og skjulte mig hos ham	mig] <i>rettet fra</i> : sig
s. 146, l. 8	«Ja, gift! »	gift!] <i>rettet fra</i> : gift?
s. 170, l. 9	Hun sagde: «... lige til jeg gaar	Hun] <i>rettet fra</i> : «Hun
s. 228, l. 1	Naa, hun syntes bedre om ham	Naa] <i>rettet fra</i> : «Naa

Rettelsene er markert med klikkbare noter merket «N» i den løpende teksten.

Linjeskiftene fra førsteutgaven er ikke beholdt eller markert i denne utgaven. Originale sideskift er heller ikke beholdt, men sidenumre fra førsteutgaven er lagt til som sidereferanser i skarpe klammer ([7]). Disse ligger i margen i nettvissningen og i den løpende teksten i nedlastningsformatene.

Oppsettet er tilpasset digital lesing. Anførselstegn, tankestreker, ellipser, og skillestreker er standardisert.

Manuskripter og utgaver

Arbeidsmanuskripter som kunne ha vist tilblivelsesprosess til *Pan*, er tapt. Det samme er trykkmanuskriptet til førsteutgaven. Det manuskriptet vi kjenner til er [NB Ms.8° 1393](#), som inneholder to sett korrekturer til 5. utgave («Femte Oplag», Kristiania/Gyldendal, 1914). Manuskriptet viser Hamsuns egenhendige rettelser, men endringene er ikke omfattende og gjelder vesentlig ordvalg, ortografi og interpunksjon.

Pan har kommet i mer enn 50 utgaver, se «Tillegg: Utgaver i Norge og Danmark». De senere utgavene skiller seg fra førsteutgaven på enkelte punkter. Hamsun bearbeidet teksten med hensyn til ordvalg, ortografi og interpunksjon i flere omganger, først til tredjeutgaven fra 1908 og senere til utgavene fra 1914 og 1916. Førsteutgaven har anførselstegn i dialogene. Anførselstegnene erstattes fra og med tredjeutgaven med enkelt innrykk for hver replikk. En del endringer gjorde han også på setningsnivå, men de er langt færre enn i *Sult*, *Mysterier* og *Ny Jord*.

Et tradisjonelt variantapparat med varianter fra senere utgaver, vil være uhensiktsmessig. I stedet har vi laget en tabell som viser forskjeller på setningsnivå mellom førsteutgaven fra 1894 og tredjeutgaven fra 1908. Det dreier seg utelukkende om tillegg i teksten.

[1894 sammenlignet med 1908](#)

Til senere utgaver erstattet han en del danske ordformer med norske, og han endret skrivemåten slik at den ble mer i samsvar med gjeldende rettskrivning fra 1907. Store endringer er det også i interpunksjonen, særlig kommateringen.

Oversettelser

Pan er blitt oversatt til over 30 språk. Den første tyske oversettelsen kom allerede i 1895 ved Maria von Borch. Se «Tillegg: Oversettelser» bakerst i utgaven for detaljer.

Ordforklaringer og realkommentarer

Teksten er utstyrt med ordforklaringer, vist i klikkbare noter merket «K» i den løpende teksten og også samlet i en liste bakerst i utgaven. Disse er begrenset i omfang, og ment til opplysning for dem som ikke forstår betydningen av ordene i teksten. I tillegg er det lagt til noen få realopplysninger om saksforhold.

Kilder er normalt ikke oppgitt, men for ordforklaringene er vesentlig brukt [*Det Norske Akademis ordbok*](#) (NAOB) og [*Ordbog over det danske Sprog*](#) (ODS). For realopplysninger er det brukt aviser, tidsskrifter og bøker tilgjengelig i [*Nasjonalbibliotekets nettbibliotek*](#) samt [*Store norske leksikon*](#) (SNL).

KNUT HAMSUN

PAN

AF LØJTNANT THOMAS GLAHNS PAPIRER

KØBENHAVN

P. G. PHILIPSENS FORLAG

TRYKT HOS J. JØRGENSEN & CO. (M. A. HANNOVER)

1894

Tittelblad, 1. utgave 1894 (nb.no)

I.

I de sidste Dage har jeg tænkt og tænkt paa Nordlandssommerens evige Dag. Jeg sidder her og tænker paa den og paa en Hytte, som jeg boed i, og paa Skogen bag Hytten, og jeg giver mig til at skrive noget ned forat forkorte Tiden og for min Fornøjelses Skyld. Tiden er meget lang, jeg faar den ikke til at gaa saa hurtigt som jeg vil, skønt jeg ikke sørger over noget, og skønt jeg lever det lystigste Liv. Jeg er vel tilfreds med alt, og mine tredive Aar er ingen Alder; for nogle Dage siden fik jeg tilsendt et Par Fuglefjære langvejs fra, fra et Menneske, som ikke skyldte mig dem, men to grønne Fjære i et kronet Ark^{k1} Postpapir forseglet med Oblat.^{k2} Det fornøjede mig ogsaa at se to saa djævelsk grønne Fuglefjære. Og ellers [2] har jeg ingen anden Plage end nu og da lidt Gigt^{k3} i min venstre Fod efter et gammelt Skudsaar, som nu for længe siden er lægt.

Jeg husker, at for to Aar siden gik Tiden meget hurtigt, uden Sammenligning hurtigere end nu, det var forbi med en Sommer inden jeg vidste af det. Det var for to Aar siden, i 1855, jeg vil skrive om det for min Fornøjelses Skyld, der hændte mig noget, eller jeg drømte det. Nu har jeg glemt mange Ting, som hører disse Oplevelser til, fordi jeg næsten ikke har tænkt paa dem siden; men jeg husker, at Nætterne var meget lyse. Mange Ting forekom mig ogsaa saa fordrejede, Aaret havde tolv Maaneder, men Nat blev Dag, og aldrig var der en Stjerne at se paa Himlen. Og de Folk, jeg mødte, var særegne og af en anden Natur end Folk, jeg kendte fra før; nu og da var en Nat nok til at faa dem til at springe ud i al deres Herlighed, modne og fuldt voksne. Der var ingen Trolddom heri, men jeg havde ikke oplevet det før. O, nej.

I et stort, hvidmalet Hjem nede ved Sjøen traf jeg et Menneske, som for en kort Tid sysselsatte mine Tanker. Jeg husker hende ikke mere til Stadighed, ikke nu, nej, jeg har ganske [3] glemt hende; men jeg tænker derimod paa alt det andet, paa Sjøfuglenes Skrig, paa min Jagt i Skogene, mine Nætter, alle Sommerens varme Timer; det var forresten endog ved et rent Tilfælde, at jeg lærte at kende hende, og uden dette Tilfælde vilde hun ikke have været i mine Tanker en Dag.

Fra min Hytte kunde jeg se et Virvar af Øer og Holmer og Skær, lidt af Sjøen, nogle blaanende Fjældtinder, og bag Hytten laa Skogen, en uhyre Skog. Jeg blev fuld af Glæde og Tak ved Duften af Rødder og Løv, af den fede Os af Furruen, der minder om Lugten af Marv; først i Skogen kom alt indeni mig i Stilhed, min Sjæl blev egal^{k4} og fuld af Magt. Jeg gik Dag efter Dag i Aaserne, med Æsop ved min Side, og jeg ønskede intet heller end at faa vedblive at gaa der Dag efter Dag, skønt der endnu laa Sne og blød Sørpe over den halve Mark. Min eneste Kammerat var Æsop; nu har jeg Cora, men dengang havde jeg Æsop, min Hund, som jeg senere skød.

Ofte om Aftenen, naar jeg kom hjem igen til Hytten efter min Jagt, kunde min lune Hjemmefølelse gennemrisle mig fra øverst til nederst, ja, bringe mit Indre i kære Rystninger, ^[4] og jeg gik og pratede med Æsop om, hvor godt vi havde det. Saa, nu gør vi op Ild og steger os en Fugl her paa Gruen, sagde jeg, hvad mener du om det? Og naar alt det var gjort, og vi begge havde spist, krøb Æsop hen til sin Plads bag Gruen, mens jeg tændte Piben og lagde mig hen paa Briksen for en Stund og lyttede til det døde Sus i Skogen. Der var en svag Drot^{k5} i Luften, Vinden bar ned mod Hytten, og jeg kunde tydelig høre Aarfuglens Huttren^{k6} langt bag i Aasen. Ellers var alt stille.

Og mangen Gang sovned jeg ind der jeg laa, i fulde Klæder, rund, som jeg stod og gik, og vaagnede ikke igen før Sjøfuglene var begyndt at skringe. Naar jeg da saa ud af Vinduet, kunde jeg skimte Handelsstedets store, hvide Bygninger, Sirilunds Brygger, Kramboden, hvor jeg købte mit Brød, og jeg blev liggende en Stund forundret over, at jeg befandt mig her i en Hytte i Nordland, i Kanten af en Skog.

Saa rystede Æsop sin lange, smale Krop henne ved Gruen, det klirrede i dens Halsbaand, den gavede og logrede, og jeg sprang op efter disse tre, fire Timers Søvn, udhvilet og fuld af Glæde over alt, alt.

Saaledes gik mangen Nat.

II.

Det kan regne og storme, det er ikke derpaa det kommer an, ofte kan en liden Glæde bemægtige sig én paa en Regnvejrsdag og faa én til at gaa afsides med sin Lykke. Man stiller sig da op og giver sig til at se ret frem, nu og da ler man tyst og ser sig omkring. Hvad tænker man paa? En klar Rude i et Vindu, en Solstraale i Ruden, en Udsigt til en liden Bæk og kanske til en blaa Rift paa Himlen. Det behøver ikke at være mere.

Til andre Tider kan selv usædvanlige Oplevelser ikke formaa at rykke én ud af en jævn og fattig Stemning; midt i en Balsal kan man sidde sikker, ligegyldig og upaavirket. Ti det er éns eget Indre, som er Sorgens eller Glædens Kilde.

[6] Jeg husker en bestemt Dag. Jeg var kommet ned til Kysten, Regnen overraskede mig, og jeg gik ind i et aabent Baadskur og satte mig saalænge. Jeg nynnede lidt, men uden Glæde og uden Lyst, blot ^{k7} forat fordrive Tiden. Æsop var med, den satte sig til at lytte, jeg holder inde med at nynne og lytter ogsaa, Stemmer høres udenfor, Folk nærmer sig. Et Tilfælde, et meget naturligt Tilfælde! Et Selskab paa to Herrer og en Pige kom over Hals og Hoved ind til mig. De raabte leende til hinanden:

«Hurtigt! Her kan vi være i Skjul saalænge!»

Jeg rejste mig.

Den ene Herre havde et hvidt, ustivet Skjortebryst, som nu ovenikøbet var bleven opblødt af Regnen og hang i Poser; i dette vaade Skjortebryst sad en Diamantspænde. Han havde paa Benene lange, spidse Sko, der saa noget sprademæssige ud. Jeg hilste til Manden, det var Hr. Mack, Handelsmanden, jeg kendte ham igen fra Kramboden, hvor jeg havde købt Brød. Han havde endog inviteret mig ind i Familien engang, uden at jeg havde været der endnu.

[7] «Ah, kends Folk!» sagde han, da han fik se mig. «Vi var paa Vejen ud til Møllen, saa maatte vi vende om. Magen til Vej, hvad? Men hvornaar kommer De saa til

Sirilund, Hr. Løjtnant?» Han forestilled den lille, sortskæggede Herre, som fulgte med, en Doktor, som boed ved Annekskirken.^{k8}

Pigen løfted Sløret saavidt op paa Næsen og gav sig til at snakke dæmpet med Æsop. Jeg lagde Mærke til hendes Jakke, af Foret og Knaphullerne kunde jeg se, at den var opfarvet.^{k9} Hr. Mack præsentered ogsaa hende, hun var hans Datter og hedte Edvarda.

Edvarda gav mig et Blik gennem Sløret, saa hvisked hun videre med Hunden og læste paa dens Halsbaand:

«Jasaa, du hedder Æsop, du ... Doktor, hvem var Æsop? Det eneste, jeg husker, er at han forfatted Fabler. Var han ikke Frygier?^{k10} Nej, jeg ved ikke.»

Et Barn, en Skolepige. Jeg saa paa hende, hun var høj, men uden Former, omkring femten, seksten Aar, med lange, mørke Hænder uden Handsker. Hun havde kanske i denne Eftermiddag slaaet op i et Leksikon om Æsop, forat have det paa rede Haand.

[8] Hr. Mack spurgte mig ud om min Jagt. Hvad skød jeg mest? Jeg kunde naarsomhelst faa en av hans Baade til min Raadighed, jeg behøved blot at sige til. Doktoren sagde ikke et Ord. Da Selskabet gik, blev jeg opmærksom paa, at Doktoren halted noget og brugte Stok.

Jeg vandred hjem, i samme tomme Stemning som før og nynnende af Ligegyldighed. Dette Møde i Baadskuret gjorde hverken fra eller til paa mit Sind; hvad jeg husked bedst af det hele, var Hr. Macks gennemvaade Skjortebryst, hvori der sad en Diamantspænde, vaad den ogsaa og uden Glans.

III.

Der stod en Sten udenfor min Hytte, en høj, graa Sten. Den havde et Udtryk af Venligsindethed mod mig, det var, som om den saa mig, naar jeg kom gaaende, og kendte mig igen. Jeg lagde gjerne min Vej forbi denne sten, naar jeg gik ud om Morgen, og det var ligesom jeg efterlod en god Ven dèr, som vilde vente paa mig til jeg kom tilbage.

Og oppe i Skogen begyndte Jagten. Kanske skød jeg noget og kanske ikke ...

Udenfor Øerne laa Havet i tung Ro. Jeg stod og saa paa det mangen Gang fra Aaserne, naar jeg var højt tilvejs; i stille Dage kom Skibene næsten ingen Vej, jeg kunde se det samme Sejl i tre Dage, lidet og hvidt som en maage paa Vandet. Men kanske hvis Vinden ^[10] sprang om kunde Fjældene i det Fjærne blive næsten borte, det blev Uvej, Sydveststorm, et Skuespil, hvortil jeg var Tilskuer. Alt stod i Røg, Jorden og Himmelen blandedes sammen, Havet tumled sig i forvredne Luftdanse, danned Mænd, Heste og spjærrede ^{k11} Faner. Jeg stod i Ly under en Bjærghammer og tænkte mig mangehaande ^{k12} Ting, min Sjæl var spændt. Gud ved, tænkte jeg, hvad jeg idag er Vidne til, og hvorfor Havet aabner sig saa for mine Øjne? Kanske skuer jeg i denne Stund det Indre af Jordens Hjærne, hvorledes der arbejdes, hvorledes alt syder! Æsop var urolig, nu og da satte den Snuden opad og lugted, vejrsyg, dirrende ømfindtligt i Benene; da jeg ikke talte til den, lagde den sig mellem mine Fødder og stirred ligesom jeg tilhavs. Og intet Raab, intet Menneskes Ord hørtes noget Sted, ingenting, men blot det tunge Sus omkring mit Hoved. Der laa et Skær langt ude, det laa alene; naar Sjøen raved opad dette Skær, stejled den som en vanvittig Skrue, nej, som en Havgud, der rejste sig vaad ivejret og saa udover Verden, fnysende saaat ^{k13} Haar og Skæg stod som et Hjul omkring hans Hoved. Saa dukked han ned i Brændingen igen.

^[11] Og midt i Stormen slog et lidet kulsort Dampskib sig ind fra Havet ...

Da jeg om Eftermiddagen gik ned til Bryggen, var det lille kulsorte Dampskib kommet ind paa Havnen; det var Postskibet. Mange Mennesker var tilstede paa Kajen forat iagttage den sjældne Gæst, jeg lagde Mærke til, at allesammen uden Undtagelse havde blaa Øjne, hvor forskellige de ellers kunde være. En ung Pige

med et hvidt Uldtørklæde om Hovedet stod et Stykke borte; hun havde meget mørkt Haar, og det hvide Tørklæde stak sært^{k14} af mod Haaret. Hun saa nysgærrigt paa mig, paa min Skinddragt, mit Gevær; da jeg talte til hende, blev hun forlegen og vendte Hovedet bort. Jeg sagde: Du burde altid bruge det hvide Tørklæde, det klæder dig. I det samme sluttede en sværlemmet Mand i Islandsskjorte^{k15} sig til hende, han kaldte hende Eva. Hun var aabenbart hans Datter. Jeg kendte den sværlemmede Mand, det var Smeden, Stedets Smed. Han havde for nogle Dage siden sat ny Piston^{k16} paa en af mine Bøsser ...ⁿ¹

Og Regn og Vind gjorde sit Arbejde og smælted al Sne væk. I nogle Dage drev en ufredelig og kold Stemning henover Jorden, [12] raadne Grene knak, og Kragerne samlede sig i Flokke og skreg. Det varede ikke længe, Solen var nær, en Morgen stod den op bag Skogen. Det sætter en sød Stribe gennem mig fra øverst til nederst, naar Solen staar op; jeg kaster Bøssen paa Skulderen under en tyst Jubel.

IV.

I denne Tid led jeg ingen Nød for Vildt, jeg skød, hvad jeg vilde, en Hare, en Aarre, en Rype, og naar jeg traf til at være nede ved Kysten og kom inden Hold af en eller anden Sjøfugl, skød jeg ogsaa den. Det var gode Tider, Dagene blev længere og Luften mere skær, jeg rusted mig for to Dage og drev tilfjælds, til Fjældtinderne, jeg traf Renlapper^{k17} og fik Ost af dem, smaa, fede Oste med en urteagtig Smag. Jeg var der mere end en Gang. Naar jeg gik hjem igen, skød jeg altid en eller anden Fugl og stak i Væsken. Jeg satte mig og kobled^{k18} Æsop. En Mil nedenunder mig saa jeg Havet; Fjældsiderne var vaade og sorte af Vand, som risled nedad dem, drypped og risled under samme bittelille Melodi. Disse smaa ^[14] Melodier langt inde i Fjældene korted mig mangan Stund, naar jeg sad og saa mig om. Nu risler denne lille endeløse Tone her i sin Ensomhed, tænkte jeg, og ingen hører den og ingen tænker paa den, men alligevel risler den her for sig selv hele Tiden, hele Tiden! Og jeg syntes ikke længer, at Fjældet var aldeles øde, naar jeg hørte denne Rislen. Af og til hændte noget: en Torden rysted Jorden, en Klippeblok løsned og styrted nedad mod Havet, efterladende en Vej af Stenrøg; i samme Øjeblik satte Æsop Snuden mod Vinden og vejred^{k19} forundret mod den svedne Lugt, som den ikke forstod. Naar Snevandet havde brudt Revner i Fjældet, var et Skud eller endog blot et skarpt Raab nok til at rive løs en stor Blok og faa den til at vælte ...

En Time kunde gaa, kanske mere, Tiden gik saa hurtigt. Jeg afkobled Æsop, kasted Væsken over paa min anden Skulder og begav mig hjem. Det hælded med Dagen. Nede i Skogen stødte jeg ufravigelig paa min gamle, kendte Sti, et smalt Baand af en Sti, med de forunderligste Svingninger. Jeg fulgte hver Sving og gav mig god Tid, det hasted ikke, der var ingen, som vented paa mig hjemme; ^[15] fri som en Hersker gik jeg der og drev i en fredelig Skog, akkurat saa sagte, som jeg vilde. Alle Fugle taug, kun Aarfuglen spilled langt borte, den spilled altid.

Jeg kom ud af Skogen og saa to Mennesker foran mig, to vandrende Mennesker, jeg indhented dem, den ene var Jomfru^{k20} Edvarda, jeg kendte hende og hilste; Doktoren fulgte hende. Jeg maatte vise dem min Bøsse, de besaa mit Kompas, min Væske; jeg indbød dem til min Hytte, og de loved at komme en Dag.

Nu var Aftenen inde. Jeg gik hjem og gjorde Ild op, stegte en Fugl og holdt Maaltid. Imorgen kom atter en Dag ...

Stille og tyst allevegne. Jeg ligger udover Aftenen og ser ud af Vinduet, en Féglans^{k21} hviled paa denne Tid over Mark og Skog, Solen var gaaet under og farved Horisonten med et fedt, rødt Lys, der stod stille som Olje. Himlen var overalt aaben og ren, jeg stirred ind i dette klare Hav, og det var som om jeg laa Ansigt til Ansigt med Verdens Bund, og som om mit Hjærte klapped inderligt imod denne bare Bund og var hjemme der. Gud ved, tænkte jeg ved mig selv, hvorfor Horisonten klæder sig i Lila og Guld iaften, om ^[16] der ikke er en Fest oppe i Verden, en Fest i stor Stil, med Musik fra Stjærnerne og Baadfarter^{k22} nedad Floder. Det ser saa ud! Og jeg lukked Øjnene og fulgte med paa denne Baadfart, og Tanker efter Tanker sejled gennem min Hjárne ...

Saaledes gik mere end en Dag.

Jeg strejfed om og iagttog, hvorledes Sneen blev til Vand, og hvorledes Isen løsned. Mangen Dag skød jeg ikke engang min Bøsse af, naar jeg allerede havde Mad nok i min Hytte, jeg drev blot omkring i min Frihed og lod Tiden gaa. Hvorsomhelst jeg vendte mig hen, var der lige meget at se og høre, alting forandrede lidt for hver Dag, selv Vidjekrat^{k23} og Ener stod og ventede paa Vaaren. Jeg gik for Eksempel ud til Møllen, den laa nediset endnu; men Jorden var trampet op omkring den i mange Herrens Aar og vidned om, at Mennesker var komne med Kornsække paa Ryggen og havde faaet dem maled. Jeg gik som blandt Mennesker der, paa Væggene var ogsaa mange Bogstaver og Aarstal skaaret ind.

Nuvel!

V.

Skal jeg skrive mere? Nej, nej. Blot lidt for min Fornøjelses Skyld, og fordi det korter mig Tiden at fortælle om, hvorledes Vaaren kom for to Aar siden, og hvorledes Marken saa ud. Jorden og Havet begyndte at lugte lidt, det lugted sødligt Svovlbrint^{k24} af det gamle Løv, som raadned i Skogen, og Skærerne fløj med Kviste i Næbbet og bygged Reder. Et Par Dage endnu, og Bækkene svulmed op og begyndte at skumme, en og anden Neslesommerfugl saaes, og Fiskerne kom hjem fra deres Rorvær.^{k25} Handelsmandens to Jægter kom fuldladede med Fisk og ankred udenfor deres Tørrepladse; der blev pludselig Liv og Røre ude paa den største af Øerne, hvor Fisken skulde tørres. Jeg saa alt fra mit Vindu.

[18] Men til Hytten naaede ingen Støj, jeg var og blev alene. Nu og da kom et Menneske forbi, jeg saa Eva, Smedens Datter, hun havde faaet et Par Fregner over Næsen.

«Hvor skal du hen?» spurgte jeg.

«I Vedskogen,» svarede hun stille. Hun havde et Reb^{k26} i Haanden til at bære Veden i, og hun havde sit hvide Tørklæde paa Hovedet. Jeg saa efter hende, men hun vendte sig ikke om.

Saa gik der mange Dage, inden jeg saa nogen igen.

Vaaren trængte paa, og Skogen lysned; det var en stor Fornøjelse at iagttage Trostene som sad i Trætoppene og stirred mod Solen og skreg; stundom var jeg oppe allerede ved Totiden om Morgenens forat faa Del i den frydefulde Stemning, som udgik fra Fugle og Dyr, naar Solen randt.

Vaaren var vel ogsaa kommet til mig, og mit Blod banked til sine Tider ligesom af Fodtrin. Jeg sad i Hytten og tænkte paa at efterse mine Fiskestænger og mine Dorger,^{k27} men jeg rørte ikke en Finger forat bestille noget, en glad og dunkel Uro gik ud og ind af mit Hjærte. Saa sprang Æsop pludselig op, blev [19] staaende paa stive Ben og gav et kort Bjæf. Der kom Folk til Hytten, jeg fik hurtigt min Hue af

Hovedet og hørte allerede Jomfru Edvardas Stemme i Døren. Venligt og fordringsløst kom hun og Doktoren forat besøge mig, som de havde sagt.

«Jo, han er hjemme,» hørte jeg hende sige. Og hun kom frem og rakte mig aldeles paa Pigemanér sin Haand. «Vi var her igaar ogsaa, men da var De ikke hjemme,» forklared hun.

Hun satte sig paa min Briks, ^{k28} ovenpaa Tæppet, og saa sig om i Hytten; Doktoren satte sig ved Siden af mig paa den lange Bænk. Vi talte sammen, vi prated rigtig væk, jeg fortalte dem blandt andet om, hvad Slags Dyr der var i Skogen og hvilket Vildt jeg ikke maatte skyde længer, fordi det var fredet. Nu var Aarfuglen fredet.

Doktoren sagde heller ikke nu mange Ord; men da han fik Øje paa mit Krudthorn, hvorpaa der stod en Panfigur, ^{k29} gav han sig til at forklare Mythen om Pan. ^{k30}

«Men,» sagde Edvarda pludselig, «hvad lever De af, naar nu *alt* Vildt er fredet?»

«Af Fisk,» svared jeg. «Mest af Fisk. Der blir altid noget til Mad.»

[20] «Men De kan jo komme og spise hos os,» sagde hun. «Ifjor var det en Englænder, som havde Deres Hytte, han kom ogsaa ofte til os og spiste.»

Edvarda saa paa mig, og jeg saa paa hende. Jeg følte i dette Øjeblik noget røre ved mit Hjærte som en liden, flygtig Venlighilsen. Det kom af Vaaren og den lyse Dag, jeg har tænkt over det siden. Jeg beundred desuden hendes buede Øjenbryn.

Hun sagde nogle Ord om min Bolig. Jeg havde faaet Væggene behængte med forskellige Skind og Fuglevinger, Hytten ligned indvendig et loddent Hi. Det vakte hendes Bifald. «Ja, det er et Hi,» sagde hun.

Jeg havde intet at give de Fremmede, som de kunde ville have, jeg tænkte paa det og vilde stege en Fugl for Løjers ^{k31} Skyld; de skulde faa det paa Jægervis, i Fingrene. Det kunde være et lidet Tidsfordriv.

Og jeg stegte den Fugl.

Edvarda fortalte om Englænderen. Det var en gammel og egen Mand, han talte højt med sig selv. Han var Katolik, og hvor han stod og gik havde han en liden Bønnebog i Lommen med sorte og røde Bogstaver.

[21] «Han var kanske Irlænder da?» spurgte Doktoren.

«Var han Irlænder?»

«Ja, ikke sandt, naar han var Katolik?»

Edvarda rødmed, hun stammed og saa bort:

«Naa, ja, kanske var han Irlænder.»

Fra nu af misted hun sin Livlighed. Jeg syntes Synd i hende og vilde gøre det godt igen, jeg sagde:

«Nej, naturligvis har De Ret i, at han var Englænder. Irlændere rejser ikke i Norge.»

Vi aftalte at ro ud og bese Tørrepladsen en Dag ...

Da jeg havde fulgt mine Gæster lidt paa Vej, gik jeg tilbage igen og satte mig til at arbejde med mine Fiskeredskaber. Min Haav havde hængt over en Spiger ved Døren, og flere Masker havde taget Skade af Rust; jeg hvæssed nogle Angler, ^{k32} knobed ^{k33} dem, eftersaa Vadene. ^{k34} Hvor daarligt det gik at bestille noget idag! Uvedkommende Tanker kom og gik i mit Hoved, det forekom mig, at jeg havde gjort en Fejl ved at lade Jomfru Edvarda blive siddende der paa Briksen hele Tiden, istedetfor at tilbyde hende Plads paa Bænken. Jeg saa pludselig for mig hendes brune Ansigt og ^[22] brune Hals; Forklædet havde hun bundet lidt ned paa Maven forat blive lang i Livet, som Moden var; det kydske Pigeudtryk i hendes Tømmelfingre virkede ømt paa mig, ganske som ømt paa mig, og de Par Rynker over Knogen var fulde af Venlighed. Hun havde en stor Mund, der blussed.

Jeg rejste mig, aabned Døren og lytted ud. Jeg hørte Ingenting, og jeg havde heller intet at lytte efter. Jeg lukked Døren igen; Æsop kom frem fra sit Leje og saa min Uro. Det faldt mig ind, at jeg kunde løbe efter Jomfru Edvarda og bede hende om lidt Silketraad til at sætte istand min Haav med; det var intet Paafund, jeg kunde lægge Haaven frem og vise hende de rustede Masker. Jeg var allerede kommet udenfor Døren, da jeg husked, at jeg havde Silketraad selv, i min Fluebog, mere end jeg behøved endog. Og jeg gik sagte og modløs ind igen, da jeg havde Silketraad selv.

Et fremmed Pust slog mig imøde i Hytten, da jeg traadte ind, jeg var ligesom ikke længer alene der.

VI.

En Mand spurgte mig, om jeg ikke skød mere; han havde ikke hørt et Skud fra mig i Aaserne, skønt han havde ligget paa Vaagen^{k35} og fisket i to Dage. Nej, jeg havde intet skudt, jeg holdt mig hjemme i Hytten, indtil jeg ingen Mad havde mere.

Den tredje Dag gik jeg paa Jagt. Skogen var lidt grøn, det lugted af Jorden og af Træerne, Græsløgen stak allerede grøn op af den issvedne Mose. Jeg var fuld af Tanker og satte mig flere Steder. I tre Dage havde jeg ikke set mere end ét Menneske, denne Fisker, som jeg traf igaar; jeg tænkte: kanske støder jeg paa nogen iaften, naar jeg gaar hjem, i Kanten av Skogen, hvor jeg traf Doktoren og Jomfru Edvarda sidst. Det kunde være, at de [24] spadsered der igen, kanske og kanske ikke. Men hvorfor tænkte jeg netop paa disse to? Jeg skød et Par Ryper og tilberedte straks den ene; derpaa kobled jeg Æsop.

Mens jeg spiste, laa jeg paa den tørre Mark. Det var stille udover Jorden, kun et mildt Sus af Vejret og en og anden Fuglelyd. Jeg laa og saa paa Grenene, som vajede sagte i Lufttrækket, den lille Vind arbejdede med sit og bar Blomsterstøv fra Kvist til Kvist og fyldte hvert uskyldigt Ar; hele Skogen stod i Henrykkelse. En grøn Bladorm, en Maalerlarve, vandrer efter Enderne langsad^{k36} en Gren, vandrer ustandseligt, som om den ikke kan hvile. Den ser næsten ingenting, skønt den har Øjne, ofte staar den ret opad og føler i Luften efter noget at støde mod; den ser ud som en Stump grøn Traad, der syr en Søm med langsomme Sting henefter Grenen. Til Aften er den kanske kommet did, hvor den skal hen.

Altid stille. Jeg rejser mig og gaar, sætter mig og rejser mig igen; Klokken er omkring fire; naar Klokken blir seks, gaar jeg hjemad og ser, om jeg træffer nogen. Jeg har to Timer igen, og jeg er allerede lidt urolig og børster Lyng og Mose af mine Klæder. Jeg [25] kender de Steder, jeg passerer, Træer og Stene staar der som før i Ensomheden, Løvet rasler under mine Fødder. Det monotone Sus og de kendte Træer og Stene er meget for mig, jeg blir fuld af en sælsom^{k37} Taknemmelighed, alt indlader sig med mig, blander sig med mig, jeg elsker alt. Jeg tager op en Tørkvist og holder den i Haanden og ser paa den, mens jeg sidder der og tænker paa mine Ting, Kvisten er næsten raadden, dens fattige Bark gør Indtryk paa mig, en Medynk

vandrer gennem mit Hjærte. Og naar jeg rejser mig og gaar, kaster jeg ikke Kvisten langt bort, men lægger den ned og staar og synes om den; tilslut ser jeg paa den en sidste Gang med vaade Øjne, før jeg efterlader den der.

Og Klokken blir fem. Solen viser falsk Tid for mig, jeg har gaaet vestover den hele Dag, og jeg er kanske kommet en halv Time foran mine Solmærker ved Hytten. Alt dette er jeg opmærksom paa; men alligevel har jeg en Time til Klokken seks, derfor rejser jeg mig atter og gaar et Stykke. Og Løvet rasler under mine Fødder. Saaledes forløber en Times Tid.

[26] Jeg ser nedenunder mig den lille Elv og den lille Mølle, som har ligget nediset i Vinter, og jeg standser; Kværnen gaar, dens Sus vækker mig, jeg standser lige paa Stedet og med ét. Jeg er forsent ude! siger jeg højt. En Lidelse rykker gennem mig, jeg vender øjeblikkelig om og begynder at gaa hjemad, men imens ved jeg, at jeg er forsent ude. Jeg begynder at gaa hurtigere, at løbe; Æsop forstaar, at noget gælder, den trækker i Remmen, slider mig med, pister^{k38} og har det travlt. Det tørre Løv sprutter omkring os. Men da vi kom ned i Kanten af Skogen, var der ingen der, nej, alt var stille, der var ingen der.

Der er ingen her! siger jeg. Og det var dog ikke værre end jeg ventede det.

Jeg blev ikke længe staaende, men gik, trukket af alle mine Tanker, gik min Hytte forbi, ned til Sirilund, med Æsop og Væsken og Bøssen, med hele mit Tilbehør med.

Hr. Mack modtog mig med den største Venlighed og indbød mig til Aften.

VII.

Jeg tror, at jeg kan læse lidt i de Menneskers Sjæle, der omgiver mig; kanske er det ikke saa. O, naar jeg har mine gode Dage, da forekommer det mig, at jeg skimter langt ind i andres Sjæle, skønt jeg ikke er noget videre godt Hoved. Vi sidder i en Stue nogle Mænd, nogle Kvinder og jeg, og jeg synes at se, hvad der foregaar i disse Menneskers indre, og hvad de tænker om mig. Jeg lægger noget i hvert Vink, der iler gennem deres Øjne; stundom skyder Blodet op i deres Kinder og gør dem røde, til andre Tider lader de som om de ser til en anden Kant og holder dog lidt Øje med mig fra Siden. Der sidder jeg og ser paa alt dette, og ingen aner, at jeg gennemskuer hver Sjæl. I flere Aar har jeg ment at kunne læse i alle Menneskers Sjæle. Kanske er det ikke saa ...

[28] Jeg blev hele Aftenen i Hr. Macks Stue. Jeg kunde have gaaet igen straks, det interesserede mig ikke at blive siddende der; men var jeg ikke kommet netop fordi alle mine Tanker trak mig did? Og kunde jeg da gaa min Vej straks? Vi spilled Whist^{k39} og drak Toddy^{k40} efter Maden, jeg satte mig med Ryggen vendt mod Stuen og dukkede mit Hoved ned; bagenfor mig gik Edvarda ud og ind. Doktoren var hjemrejst.

Hr. Mack viste mig Indretningen af sine nye Lamper, de første Parafinlamper, som var komne nordover, Pragtstykker paa svære Blyfødder, og han tændte dem selv hver Aften forat forebygge al Ulykke. Han talte et Par Gange om sin Bedstefader Konsulen: min Bedstefader Konsul Mack modtog denne Spænde af Carl Johans egne Hænder, sagde han, og han pegte med Fingeren op til sin Diamantspænde. Hans Kone var død, han viste mig et Maleri af hende i et af Sideværelserne, en fornemt udseende Kone med Blondekappe og et artigt Smil. I samme Værelse stod ogsaa et Bogskab, hvori der endog var gamle franske Bøger, der saa ud til at være gaaede i Arv, Bindene var fine og forgyldte, [29] og mange Ejermænd havde tegnet sine Navne i dem. Blandt Bøgerne vare flere Oplysningsskrifter; Hr. Mack var en tænkende Mand.

Hans to Krambodbetjente maatte kaldes ind til Whisten; de spilled langsomt og usikkert, talte nøjagtigt over og gjorde desuagtet Fejl. Den ene af dem fik Hjælp af

Edvarda.

Jeg vælted mit Glas, jeg blev ulykkelig og rejste mig op.

«Nej – jeg vælted mit Glas!» sagde jeg.

Edvarda brast i Latter og svared:

«Ja, det ser vi nok.»

Alle forsikred mig leende om, at det gjorde ikke noget. Jeg fik et Haandklæde at tørre mig med, og vi fortsatte at spille. Klokken blev elleve.

Der skød en dunkel Følelse af Misstemning gennem mig ved Edvardas Latter, jeg saa paa hende og fandt, at hendes Ansigt var bleven intetsigende og lidet vakkert. Hr. Mack afbrød endelig Spillet under Paaskud af, at de to Betjente maatte i Seng, derpaa læned han sig bagover i Sofaen og begyndte at tale om at sætte Skilt op paa sin Bryggefaçade og spurgte mig tilraads derom. Hvilken Farve skulde han benytte? Jeg keded mig, jeg svared sort Farve, ^[30] uden at tænke noget over det, og Hr. Mack sagde straks det samme:

«Sort Farve, akkurat hvad jeg selv har tænkt. Oplag ^{k41} af Salt og Tomtønder, med svære, sorte Bogstaver, det er det nobleste ... Edvarda, skal du ikke lægge dig nu?»

Edvarda rejste sig, gav os begge Haanden til Godnat og gik. Vi sad tilbage. Vi talte om Jærnbanen, som blev færdig ifjor, ^{k42} om den første Telegraflinje. ^{k43} Gud ved, hvornaar Telegrafen kom her Nord! Pause.

«Ser De,» sagde Hr. Mack, «jeg er lidt efter lidt bleven seks og firti Aar og graa i Haar og Skæg. Jo, jeg føler, at jeg er bleven gammel. De ser mig om Dagen og tror mig ung; men naar Aftenen kommer og jeg blir alene, falder jeg meget sammen. Saa sidder jeg her i Stuen og lægger Kabaler. De gaar gjerne op med et Par Fusk. Ha-ha.»

«Gaar Kabalerne op med et Par Fusk?» spurgte jeg.

«Ja.»

Det forekom mig, at jeg kunde læse i hans Øyne.

Han rejste sig, gjorde et Slag henimod Vinduet og saa ud; han stod meget sludrygget, ^{k44} ^[31] og hans Nakke og Hals var lodden. Jeg reiste mig ogsaa. Han

vendte sig om og kom mig imøde paa sine lange, spidse Sko, han stak begge sine Tommelfingre i Vestelommerne og vifted lidt med Armene som Vinger; samtidig smilte han. Saa bød han mig endnu engang en Baad til min Raadighed og rakte mig Haanden.

«Forresten, lad mig følge Dem,» sagde han og blæste Lamperne ud. «Jo, jeg vil gaa mig en liden Tur, det er ikke sent endnu.»

Vi gik ud.

Han pegte opad Vejen mod Smedens Hus og sagde:

«Denne Vej! Den er kortest.»

«Nej,» svared jeg, «Vejen om Bryggerne er kortest.»

Vi veksled nogle Ord herom uden at blive enige. Jeg var overbevidst om, at jeg havde Ret, og jeg forstod ikke hans Paastaaelighed. Tilsidst foreslog han, at vi skulde gaa hver vor Vej; den, som kom først frem, skulde vente ved Hytten.

Vi begav os afsted. Han forsvandt snart i Skogen.

[32] Jeg gik med vanlig Fart og beregned at komme mindst fem Minutter foran. Men da jeg kom til Hytten, stod han allerede der. Han raabte mig imøde:

«Der ser De! Nej, jeg gaar altid denne Vej, den er virkelig den korteste.»

Jeg saa højst forbauset paa ham, han var ikke varm og lod ikke til at have løbet. Han hilste straks, takked for iaften og gik tilbage den samme Vej, som han var kommet.

Jeg stod tilbage og tænkte: Hvor dette er besynderligt! Jeg skulde have lidt Skøn paa Afstande, og jeg har gaaet begge disse Veje flere Gange. Kære Mand, du fuser igen! Var det hele et Paaskud?

Jeg saa hans Ryg forsvinde i Skogen igen.

I næste Øjeblik gik jeg efter ham, forsigtigt og ilende, jeg saa ham tørre sit Ansigt hele Vejen, og jeg vidste ikke længer, om han ikke havde løbet. Han gik nu yderst langsomt, og jeg holdt Øje med ham, han standsed ved Smedens Hus. Jeg stilled mig i Skjul og saa, at Døren blev aabnet og at Hr. Mack gik ind i Huset.

Klokken var et, jeg saa det paa Sjøen og paa Græsset.

VIII.

Der gik nogle Dage som de bedst kunde, min eneste Ven var Skogen og den store Ensomhed. Gode Gud, jeg havde aldrig prøvet at være mere alene end den første af disse Dage. Det var fuld Vaar, jeg fandt Skogstjærner og Røllik^{k45} paa Marken, og baade Bogfinken og Ryten^{k46} var kommet, jeg kendte alle Fugle. Stundom tog jeg op to Ortestykker^{k47} af Lommen og klirred med forat afbryde Ensomheden. Jeg tænkte: Hvad om Diderik og Iselin^{k48} kom gaaende!

Der begyndte at blive ingen Nat, Solen dukked saavidt Skiven ned i Havet og kom saa op igen, rød, fornyet, som om den havde været nede og drukket. Hvor det kunde gaa mig forunderligt om Nætterne; ingen Mennesker ^[34] tror det. Sad Pan i et Træ og saa paa mig, hvorledes jeg vilde bære mig ad? Og var hans Mave aaben, og var han saaledes sammenkrøben, at han sad som om han drak af sin egen Mave? Men alt dette gjorde han bare forat skule og holde Øje med mig, og hele Træet rysted af hans tause Latter, naar han saa, at alle mine Tanker løb af med mig. Det pusled overalt i Skogen, Dyr snused, Fugle kaldte paa hinanden, deres Signaler fyldte Luften. Og det var Oldenborrens^{k49} Flyveaar, ^{k50} dens Svirren blanded sig med Natsommerfuglenes, det lød som Hvisken frem og Hvisken tilbage rundt omkring i Skogen. Hvor der var meget at høre! Jeg sov ikke i tre Nætter, jeg tænkte paa Diderik og Iselin.

Se, tænkte jeg, de kunde komme. Og Iselin vilde lokke Diderik hen til et Træ og sige:

Staa her, Diderik, pas paa, hold Vagt for Iselin, jeg vil lade denne Jæger binde mit Skobaand.

Og Jægeren det er mig, og hun vil give mig et Vink med Øjnene at forstaa efter. Og naar hun kommer, forstaar mit Hjærte alt, og det slaar ikke længer, det klemter. Og hun ^[35] er nøgen under Linet^{k51} fra Top til Taa, og jeg lægger min Haand paa hende. Bind mit Skobaand! siger hun med blussende Kinder. Og lidt efter hvisker hun lige mod min Mund, mod mine Læber: O, du binder ikke mit Skobaand, du min Kæreste, nej, du binder ikke ... binder ikke mit ...

Men Solen dukker Skiven ned i Havet og kommer saa op igen, rød, fornyet, som om den har været nede og drukket. Og Luften er fyldt af Hvisken.

En Time efter siger hun mod min Mund:

Nu maa jeg forlade dig.

Og hun vifter tilbage til mig, naar hun gaar, og hendes Ansigt blusser endnu, hendes Ansigt er ømt og henrykt. Og atter vender hun sig om mod mig og vifter.

Men Diderik træder frem fra Træet og siger:

Iselin, hvad gjorde du? Jeg saa det.

Hun svarer:

Diderik, hvad saa du? Jeg gjorde intet.

Iselin, jeg saa, at du gjorde det, siger han igen. Jeg saa det, Iselin.

Da klinger hendes høje og glade Latter gennem Skogen, og hun gaar bort med ham, [36] jublende og syndig fra Top til Taa. Og hvor gaar hun hen? Til den næste Svend, en Jæger i Skogen.

Det var Midnat. Æsop havde slidt sig løs og jaged paa egen Haand, jeg hørte dens Glam op i Aasen, og da jeg endelig fik den tilbage, var Klokken et. En Gæterpige kom, hun bandt paa en Strømpe og nynnede og saa sig omkring. Men hvor var hendes Buskap? Og hvad gik hun efter i Skogen ved Midnatstide? Efter ingenting, ingenting. Af Uro, kanske af Glæde, hun derom. Jeg tænkte: Hun har hørt Æsops Gøen og vidste, at jeg var i Skogen.

Da hun kom, rejste jeg mig op og stod og saa paa hende, hvor hun var spinkel og ung. Æsop stod ogsaa og saa paa hende.

«Hvor kommer du ifra?» spurgte jeg hende.

«Fra Møllen,» svarede hun.

Men hvad skulde hun vel have gjort ved Møllen saa sent paa Nat?

«Hvor tør du gaa her i Skogen saa sent paa Nat,» sagde jeg, «du, som er saa spinkel og ung?»

Hun lo og svared:

«Jeg er ikke saa ung, jeg er nitten Aar.»

[37] Men hun kunde ikke være nitten Aar, jeg er overbevidst om, at hun løj to Aar og blot var sytten. Men hvorfor løj hun sig saa gammel?

«Sæt dig,» sagde jeg, «saa fortæller du mig, hvad du hedder.»

Og hun satte sig rødmende ved Siden af mig og sagde, at hun hedte Henriette.

Jeg spurgte:

«Har du en Kæreste, Henriette, og har han nogen Gang omfavnet dig?»

«Ja,» svared hun forlegent leende.

«Hvormange Gange allerede?»

Hun tier.

«Hvormange Gange?» gentager jeg.

«To Gange,» sagde hun sagte.

Jeg trak hende til mig og spurgte:

«Hvorledes gjorde han det? Gjorde han det saaledes?»

«Ja,» hviskede hun skælvende.

Klokken blev fire.

IX.

Jeg havde en Samtale med Edvarda:

«Der kommer snart Regn,» sagde jeg.

«Hvormange er Klokken?» spurgte hun.

Jeg saa paa Solen og svared:

«Henved fem.»

Hun spurgte:

«Kan De se det saa nøjagtigt paa Solen?»

«Ja,» svared jeg, «det kan jeg se.»

Pause.

«Men naar De nu ikke ser Solen, hvorledes ved De Tiden da?»

«Saa retter jeg mig efter andre Ting. Det er Flod eller Fjære Sjø, det er Græsset, der lægger sig til en vis Tid, Fuglesangen, der skifter; nogle Fugle begynder at synge, naar andre tier. Saa ser jeg Tiden paa Blomsterne, ^[39] der lukker sig om Eftermiddagen, paa Løvet, der snart er blankt grønt, snart dunkelt grønt; jeg har det desuden paa Følelsen.

«Jasaa,» sagde hun.

Jeg ventede Regn og vilde for Edvardas Skyld ikke opholde hende længer midt paa Vejen, jeg tog til Huen.^{k52} Da standsede hun mig pludselig med et nyt Spørgsmaal, og jeg blev. Hun rødmede og spurgte mig, hvad jeg egentlig var her for, hvorfor jeg gik paa Jagt, hvorfor det ene og hvorfor det andet. Jeg skød blot det nødvendigeste til Mad, jeg lod Æsop hvile.

Hun blev rød og ydmyg. Jeg forstod, at nogen havde talt om mig, og at hun havde hørt det, hun talte ikke af sig selv. Saa vakte hun min Stemning, hun saa forladt ud,

det slog mig, at hun var moderløs, hendes tynde Arme gav hende et vanskøttet Udseende. Det kom over mig.

Vel, jeg skød ikke forat myrde, jeg skød forat leve. Jeg trængte én Aarre⁵³ idag, derfor skød jeg ikke to, men skød den anden imorgen. Hvorfor skulde jeg skyde flere? Jeg leved i Skogen, jeg var Skogens Søn; den første Juni var ogsaa Rype og Hare fredlyst, jeg havde næsten intet at skyde mere, godt, saa fisked jeg ^[40] og leved af Fisk. Jeg vilde faa en Baad af hendes Fader at ro ud med. Nejvist, jeg var ikke Jæger bare forat skyde, men forat leve i Skogen. Det var godt for mig der, jeg laa tilbords paa Jorden, naar jeg spiste, og sad ikke ret op og ned paa en Stol; jeg vælted ikke mit Glas. I Skogen forbød jeg mig ingenting, jeg kunde lægge mig paa Ryggen og lukke Øjnene, om jeg vilde, jeg kunde ogsaa sige hvad jeg vilde der. Ofte kunde man ville sige noget, tale højt, og det lød som en Tale fra selve Hjærtet i Skogen ...

Da jeg spurgte hende, om hun forstod dette, svared hun Ja.

Jeg vedblev at sige mere, fordi hendes Øjne hviled paa mig. «De skulde bare vide alt det, jeg ser ude i Marken,» sagde jeg. «Om Vinteren kommer jeg gaaende og ser kanske Spor af Ryper i Sneen. Pludselig forsvinder Sporene, Fuglene har slaaet op. Men af Aftrykkene efter Vingerne kan jeg se, hvilken Retning Vildtet er fløjet, og jeg søger det op inden kort Tid. Dette har lidt Nyhed for mig hver Gang. Om Høsten kan det tidt og ofte være Stjærneskuddene at iagttage. Hvad, tænker jeg da i min Ensomhed, var det en Verden, som var ^[41] kommet i Krampe? en Verden, som gik istykker lige for mine Øjne? Og jeg – jeg blev forundt at se et Stjærneskud i mit Liv! Men naar Sommeren kommer, da er der kanske et lidet levende Dyr paa hvert Løvblad, jeg kan se, at nogle ere vingeløse, de kan ingen Vej komme, de maa leve og dø paa det lille Løvblad, hvor de er komne til Verden. Tænk paa det. Stundom ser jeg den blaa Flue. Ja, alt dette høres saa lidet, jeg ved ikke, om De forstaar det.»

«Jo, jo, jeg forstaar det.»

«Jaja. Og stundom ser jeg paa Græsset, og Græsset ser kanske paa mig igen, hvad ved vi? Jeg ser paa et enkelt Græsblad, det skælver kanske lidt, og det synes jeg er noget; jeg tænker ved mig selv: her staar nu dette Græsblad og skælver! Og er det en Furru, jeg ser paa, saa har den kanske en Gren, som faar mig til at tænke lidt om den ogsaa. Men stundom træffer jeg ogsaa Mennesker paa Hejerne, det hænder.»

Jeg saa paa hende, hun stod foroverbøjet og lytted. Jeg kendte hende ikke igen. Hun var i den Grad opmærksom, at hun slet ikke ^[42] tog sig i Agt, men blev styg,

enfoldig at se paa, hendes Læbe hang langt ned.

«Jasaa,» sagde hun og retted sig op.

De første Regndraaber faldt.

«Det regner,» sagde jeg saa.

«Ja, tænk, det regner,» sagde hun ogsaa og gik allerede bort.

Jeg fulgte hende ikke hjem, hun vandred alene sin Vej, jeg skyndte mig opover til Hytten. Nogle Minutter gik, det begyndte at regne hæftigt. Med ét hører jeg, at et Menneske kom løbende efter mig, jeg standser og ser Edvarda. Hun var bleven rød af Anstrængelse og smilte.

«Jeg glemte det,» sagde hun forpustet. «Det var den Tur til Tørrepladsen. Doktoren kommer imorgen, har De Tid da?»

«Imorgen? Javel. Jo, jeg har Tid.»

«Jeg glemte det,» sagde hun atter og smilte.

Da hun gik, lagde jeg Mærke til hendes tynde, skønne Lægge, de var vaade højt op. Hendes Sko var udtraadte.

X.

Jeg husker endnu godt en Dag. Det var den Dag, da min Sommer kom. Solen begyndte allerede at skinne om Natten og tørred den vaade Jord til om Morgen, Luften var bleven blød og fin efter den sidste Regn.

Det var om Eftermiddagen jeg mødte op paa Bryggen. Vandet laa aldeles stille, vi hørte Latter og Snak ude fra Øen, hvor Mænd og Piger arbejdede med Fisken. Det var en glad Eftermiddag.

Ja, var det ikke en glad Eftermiddag? Vi havde Kurve med Mad og Vin med, et stort Selskab af Mennesker fordelt i to Baade, unge Kvinder i lyse Kjoler. Jeg var saa tilfreds, jeg nynnede.

Og kommen i Baaden tænkte jeg paa, hvor alle disse unge Mennesker var komne ifra. ^[44] Det var Lensmandens og Distriktslægens Døttre, et Par Guvernanter, Damerne fra Præstegaarden; jeg havde ikke set dem før, de var fremmede for mig, og alligevel saa tillidsfulde, som om vi havde kendt hinanden i lang Tid. Jeg begik nogle Fejl, jeg var bleven uvant med at omgaaes Mennesker og sagde ofte Du til de unge Damer; men det blev ikke taget mig ilde op. Jeg sagde engang: Kære, eller: min Kære; men man undskyldte mig ogsaa derfor og lod, som om jeg ikke havde sagt det.

Hr. Mack havde som sædvanlig sit ustivede Skjortebryst med Diamantspænden. Han lod til at være i udmærket Humør og raabte over til den anden Baad:

«Pas paa Kurvene med Flaskerne, gale Mennesker! Doktor, De indestaar ^{k54} mig for Flaskerne.»

«Javel,» svarede Doktoren tilbage. Og blot disse to Raab over Sjøen fra Baad til Baad lød festligt og muntert for mig.

Edvarda var iført Kjolen fra igaar, som om hun ikke havde nogen anden Kjole eller ikke vilde tage nogen anden paa. Hendes Sko var ogsaa de samme. Det forekom mig, at hendes Hænder ikke var ganske rene; men paa Hovedet ^[45] havde hun en helt ny Hat med Fjær. Sin opfarvede Jakke bragte hun med forat sidde paa.

Paa Hr. Macks Ønske løste jeg af et Skud, da vi skulde gaa iland, to Skud, begge mine Løb; siden blev der raabt Hurra. Vi vandred op paa Øen, Tørrefolkene hilste til os alle, og Hr. Mack samtalte med sine Arbejdere. Vi fandt Præstekraver og Soløje, som vi stak i Knaphullerne; nogle fandt Blaaklokker.

Og Masser af Sjøfugle snaddred^{k55} og skreg i Luften og i Fjæren.

Vi lejred^{k56} os paa en Græsplet, hvor der stod nogle forkuede Birke^{k57} med hvid Bark, Kurvene blev afdækkede, og Hr. Mack trak Flasker op. Lyse Kjoler, blaa Øjne, Klingren af Glas, Havet, de hvide Sejl. Vi sang lidt.

Og Kinderne rødmed.

En Time senere er min Tanke fuld af Jubel; ogsaa Smaating indvirker paa mig; et Slør flagrer paa en Hat, et Haar løses op, to Øjne lukker sig i Latter, og jeg bevæges derved. Denne Dag, denne Dag!

«Jeg har hørt, at De har en liden morsom Hytte, Hr. Løjtnant?»

[46] «Ja, en Rede. Gud, hvor den er efter mit Hjærte! Kom en Dag og besøg mig, Frøken; der er bare én slig Hytte. Og bag Hytten er der en stor Skog.»

En anden kommer til og siger venligt:

«De har ikke været her Nord før?»

«Nej,» svarer jeg. «Men jeg kender allerede alt, mine Damer. Om Nætterne staar jeg Ansigt til Ansigt med Bjærgene, Jorden og Solen. Jeg vil forresten ikke forsøge paa at være højtravende.^{k58} En saadan Sommer, som I^{k59} har her! Den skyder frem en Nat, naar alle sover, og om Morgenens er den der. Jeg kiged ud af mit Vindu og saa den selv. Jeg har to smaa Vinduer.»

En tredje kommer. Hun er indtagende ved sin Stemme og ved sine smaa Hænder. Hvor de alle var indtagende! Den tredje siger:

«Skal vi bytte Blomster? Det bringer Lykke.»

«Ja,» sagde jeg og rakte Haanden frem, «lad os bytte Blomster, og jeg takker Dem for det. Hvor De er smuk, De har en bedaarende Stemme, jeg har hørt den hele Tiden.»

Men hun trækker sine Blaaklokker til sig og siger kort og godt:

[47] «Hvad gaar der af Dem? Det var ikke Dem, jeg mente.»

Det var ikke mig, hun havde ment! Det smærted mig, at jeg havde fejlet, jeg ønskede mig hjem igen, langt bort, til min Hytte, hvor blot Vinden talte til mig. «Undskyld mig,» siger jeg, «og tilgiv mig.» De andre Damer ser paa hinanden og fjærner sig for ikke at ydmyge mig.

I dette Øjeblik kom et Menneske hurtigt henimod os, alle saa hende, det var Edvarda. Hun kom lige imod mig, hun taler lidt, kaster sig om min Hals, klemmer Armene om min Hals og kysser mig flere Gange paa Munden. Hun siger noget hver Gang, men jeg hører ikke, hvad det er. Jeg forstod ikke det hele, mit Hjærte stod stille, jeg havde blot et Indtryk af hendes brændende Blik. Da hun slap mig, gik hendes lille Bryst op og ned. Der stod hun endnu, med sit brune Ansigt og brune Hals, høj og smal, med spruttende Øjne og fuldstændig hensynsløs; allesammen saa paa hende. For anden Gang blev jeg betagen af hendes mørke Øjenbryn, der bued sig højt op i Panden.

[48] Men du gode Gud, Mennesket havde kyssed mig i alles Paasyn!

«Hvad er det, Jomfru Edvarda?» spurgte jeg, og jeg hører mit Blod banke, jeg hører det ligesom nede fra mit Svælg, det hindrer mig i at tale tydeligt.

«Det er ikke noget,» svarer hun. «Det er bare, at jeg vilde det. Det gør ikke noget.»

Jeg tager min Hue af og tørrer mekanisk mit Haar bort, mens jeg staar og ser paa hende. Gør det ikke noget? tænkte jeg.

Da lyder Hr. Macks Stemme fra en anden Kant af Øen, han siger noget, som vi ikke kan høre; men jeg tænker med Glæde paa, at Hr. Mack intet har set, intet har erfaret. Hvor det var godt, at han netop nu var paa en anden Kant af Øen! Dette letter mig, jeg træder hen til Selskabet og siger leende, idet jeg lader meget ligegyldig:

«Maa jeg bede Dem allesammen undskylde min upassende Opførsel for lidt siden; jeg er selv fortvivlet over den. Jeg har benyttet et Øjeblik, da Jomfru Edvarda vilde bytte Blomster med mig, til at fornærme hende; jeg beder hende og Dem om Undskyldning. Sæt Dem i mit Sted: jeg lever alene, jeg er ikke vant [49] til at omgaaes Damer; dertil kommer, at jeg idag har drukket Vin, som jeg heller ikke er vant til. Bær over med mig.»

Jeg lo og lod ligegyldig over den hele Bagatel forat faa den glemt; men i mit Indre var jeg alvorlig. Min Tale gjorde heller ingen Virkning paa Edvarda, hun søgte ikke at skjule noget, at udslette Indtrykket af sin Overilelse, tværtimod, hun satte sig i Nærheden af mig og saa paa mig hele Tiden. Nu og da talte hun til mig. Da vi senere legte Enke, sagde hun højlydt:

«Det er Løjtnant Glahn, jeg vil have. Jeg gidder ikke løbe efter nogen anden.»

«Saa for Satan, ti dog stille, Menneske!» hviskede jeg og stamped i Marken.

En Overraskelse fløj over hendes Ansigt, hun gjorde en Grimase med Næsen af Smærte og smilte forlegent. Jeg blev dybt greben, dette forladte Udtryk i hendes Blik og i hele hendes tynde Skikkelse kunde jeg ikke modstaa, jeg blev glad i hende og tog hendes lange, smale Haand i min.

«Senere!» sagde jeg. «Ikke mere nu. Vi kan jo træffes imorgen.»

XI.

Om Natten hørte jeg, at Æsop rejste sig fra sin Krog og knurrede, jeg hørte det gennem Søvn; men da jeg netop laa og drømte om Jagt, passed denne Knurren ind i min Drøm, og jeg blev ikke fuldt vaagen af den. Da jeg traadte ud af Hytten ved Totiden om Morgen, var der Spor i Græsset efter et Par Menneskefødder; nogen havde været der, havde gaaet først til mit ene Vindu, derpaa til mit andet Vindu. Sporene tabte sig atter nede paa Vejen.

Hun kom mig imøde med hede Kinder, med aldeles straalende Ansigt.

«Har De ventet?» sagde hun. «Jeg var bange^{k60} for, at De skulde vente.»

Jeg havde ikke ventet, hun var paa Vejen før mig.

[51] «Har De sovet godt?» sagde jeg. Jeg vidste næsten intet at sige.

«Nej, det har jeg ikke, jeg har vaaget,» svarede hun. Og hun fortalte, at hun ikke havde sovet om Natten, men siddet i en Stol med lukkede Øjne. Hun havde ogsaa været ude af Huset en Tur.

«Nogen har været udenfor min Hytte i Nat,» sagde jeg. «Jeg saa Spor i Græsset imorges.»

Og hendes Ansigt farves, hun tager min Haand der paa Vejen og svarer ikke. Jeg ser paa hende og spørger:

«Var det Dem, kanske?»

«Ja,» svarede hun og trykkede sig opad mig, «det var mig. Jeg vækkede Dem vel ikke, jeg gik saa stille, som jeg kunde. Jo, det var mig. Jeg var Dem nær endnu engang. Jeg er glad i Dem.»

XII.

Hver Dag, hver Dag traf jeg hende. Jeg tilstaar Sandheden, jeg traf hende gærne, ja, mit Hjærte fløj bort. Det er iaar to Aar siden, nu tænker jeg paa det kun naar jeg vil, det hele Æventyr morer og adspreder^{k61} mig. Og hvad de to grønne Fuglefjære angaar, da skal jeg forklare det om lidt.

Vi havde flere Steder at træffes paa, ved Møllen, paa Vejen, ja, endog i min Hytte; hun kom hvorhen jeg vilde. Goddag! raabte hun altid først, og jeg svared Goddag.

«Du er glad idag, du synger,» siger hun, og hendes Øjne funkler.

«Ja, jeg er glad,» svarer jeg. «Du har en Plet der paa Skulderen, det er Støv, maaske er det Søle fra Vejen; jeg vil kysse den Plet, jo, [53] lad mig faa Lov til at kysse den. Alt, hvad der er ved dig virker ømt paa mig, jeg er saa forstyrret efter dig. Inat sov jeg ikke.»

Og det var sandt, i mere end en Nat laa jeg søvnløs.

Vi spadserer Side om Side henefter Vejen.

«Hvad synes du, bærer jeg mig ad saaledes, som du liker det?» siger hun. «Kanske snakker jeg formeget? Ikke? Ja, men du skal sige, hvad du synes. Stundom tænker jeg ved mig selv, at dette aldrig kan gaa vel ...»

«Hvad er det, som ikke skal gaa vel?» spørger jeg.

«Dette med os. At det ikke kommer til at gaa vel. Enten du tror det eller ikke, saa gaar jeg her og fryser nu; det isner mig nedad Ryggen, bare jeg kommer lidt indtil dig. Det er af Lykke.»

«Ja, i lige Maade,» svarer jeg, «det isner ogsaa gennem mig, blot jeg ser dig. Jo, det skal nok gaa vel. Forresten skal jeg klappe dig lidt paa Ryggen forat varme dig.»

Hun lader mig modstræbende gøre det, jeg klapper lidt haardere, blot for Spøg, jeg ler og spørger, om det ikke hjælper.

[54] «Aa, nej, ikke vær saa snil at dunke mig mere i Ryggen,» siger hun.

Disse Par Ord! Det lød saa hjælpeløst for mig, at hun sagde: ikke vær saa snil.

Saa gik vi videre henad Vejen. Er hun misfornøjet med mig for min Spøg? spurgte jeg mig selv, og jeg tænkte: lad os se. Jeg sagde:

«Jeg kommer til at huske noget. Engang paa en Kanetur^{k62} var der en ung Dame, som tog et hvidt Silketørklæde af sin egen Hals og bandt det om min. Om Aftenen sagde jeg til Damen: De skal faa Deres Tørklæde tilbage imorgen, jeg vil lade det vaske. Nej, svarer hun, lad mig faa det nu, jeg vil opbevare det som det er, ganske som De har brugt det. Og hun fik Tørklædet. Tre Aar efter traf jeg den unge Dame igen. Tørklædet? sagde jeg. Hun bragte Tørklædet. Det laa i sit Papir lige uvasket, jeg saa det selv.»

Edvarda skotted op paa mig.

«Ja? Hvordan gik det saa?»

«Nej, der var ikke mere,» sagde jeg. «Men jeg synes, det var et skønt Træk.»

Pause.

[55] «Hvor er den Dame nu?»

«I Udlandet.»

Vi talte ikke mere derom. Men da hun skulde gaa hjem, sagde hun:

«Godnat da. Nej, ikke gaa og tænk mere paa den Dame; vel? Jeg tænker ikke paa nogen anden end dig.»

Jeg troed hende, jeg saa, at hun mente, hvad hun sagde, og det var mig evig nok, naar hun blot tænkte paa mig. Jeg gik efter hende.

«Tak, Edvarda!» sagde jeg. Senere lagde jeg til af ganske Hjærte: «Du er altfor god for mig, men jeg er taknemmelig for, at du vil have mig; Gud vil lønne dig for det. Jeg er vel ikke saa herlig, som mange andre, du kunde faa; men jeg er saa ganske din, saa voldsomt din, ved min udødelige Sjæl. Hvad tænker du paa? Du fik Taarer i Øjnene.»

«Det var ikke noget», svared hun. «Det lød saa underligt, at Gud vilde lønne mig for det. Du siger sligt noget, som ... Jeg elsker dig saal »

Hun fløj mig med en Gang om Halsen lige midt paa Vejen og kyssed mig hæftigt.

[56] Da hun var gaaet, bøjede jeg af og stak ind i Skogen forat skjule mig og være alene med min Glæde. Og jeg sprang bevæget tilbage til Vejen igen og saa, om nogen skulde have lagt Mærke til, at jeg gik ind der. Men jeg saa ingen.

XIII.

Sommernætter og stille Vand og uendelig stille Skoge. Intet Skrig, intet Fodtrin fra Vejene, mit Hjærte var fuldt som af dunkel Vin.

Møl og Sværmere kommer lydløst flyvende indad mit Vindu, hidlokket af Skinnet fra Gruen og af Duften fra min stegte Fugl. De støder mod Taget med en dump Lyd, svirrer forbi mine Øren, saa det farer koldt gennem mig, og sætter sig paa mit hvide Krudthorn paa Væggen. Jeg betragter dem, de sidder skælvende og ser paa mig, det er Spindere, ^{k63} Borere^{k64} og Møl. Jeg synes, at nogle af dem er som flyvende Stedmorsblomster.

Jeg træder udenfor Hytten og lytter. Ingenting, ingen Støj, alt sover. Luften lyser af flyvende Insekter, af Myriader svirrende Vinger. ^[58] Henne i Skogkanten staar Bregner og Stormhat; ^{k65} Melbærlyngen^{k66} blomstrer, og jeg elsker dens smaa Blomster. Tak, min Gud, for hver Lyngblomst, jeg har set; de har været som smaa Roser paa min Vej, og jeg græder af Kærlighed til dem. Et eller andet Sted i Nærheden er der vild Nellik, jeg ser den ikke, men jeg fornemmer dens Duft.

Men nu i Nattens Timer har pludselig store, hvide Blomster udfoldet sig i Skogen, deres Ar staar aabne, de aander. Og lodne Tusmørkesværmere sænker sig ned i deres Blade og bringer hele Planten til at skælve. Jeg gaar fra den ene til den anden Blomst, de er berusede, det er berusede Blomster, og jeg ser, hvorledes de beruses.

Lette Fodtrin, et Menneskes Aandedræt, et glad Godaften.

Jeg svarer og kaster mig ned paa Vejen og omfavner de to Knæ og den fattige Kjole.

«Godaften, Edvarda!» siger jeg endnu engang, udslidt af Lykke.

«Hvor du er glad i mig!» hvisker hun.

«Hvor jeg kan være taknemmelig!» svarer jeg. «Du er min, og mit Hjærte ligger hele ^[59] Dagen stille i mig og tænker paa dig. Du er den skønneste Pige paa denne

Jord, og jeg har kysset dig. Ofte blir jeg rød af Glæde, naar jeg blot husker paa, at jeg har kysset dig.»

«Hvorfor er du bleven saa glad i mig just iaften?» spørger hun.

Og det var jeg bleven af utallige Grunde, jeg havde blot behøvet at tænke paa hende forat blive det. Dette Blik under de buede Øjenbryn højt op i Panden, og denne mørke, hulde^{k67} Hud!

«Skulde jeg ikke være glad i dig!» siger jeg. «Jeg gaar og takker hvert Træ for, at du er frisk og har din Helse. Engang paa et Bal var der en ung Dame, som sad over Dans efter Dans, og alle lod hende sidde. Jeg kendte hende ikke, men hendes Ansigt gjorde Indtryk paa mig, og jeg bukked for hende. Nu? Nej, hun rysted paa Hovedet. Frøkenen danser ikke?» sagde jeg. Kan De begribe det, svared hun, min Fader var saa smuk, og min Moder var en fuldkommen Skønhed, og min Fader sejred over min Moder med Storm. Men jeg blev halt.»

Edvarda saa paa mig.

«Lad os sætte os,» sagde hun.

[60] Vi satte os i Lyngen.

«Ved du, hvad min Veninde siger om dig?» begyndte hun. «Du har Dyreblik, siger hun, og naar du ser paa hende, gør du hende gal. Det er, som om du berører hende, siger hun.»

En egen Glæde flagred gennem mig, da jeg hørte dette, ikke for min Skyld, men for Edvardas, og jeg tænkte: der er bare én, som jeg bryder mig om, hvad siger denne ene om mit Blik? Jeg spurgte:

«Hvad var det for en Veninde?»

«Det fortæller jeg ikke,» svared hun; «men det var en af dem, som var med os paa Tørrepladsen.»

«Jaja,» sagde jeg.

Og vi talte om andre Ting.

«Min Fader rejser en af de første Dage til Rusland,» sagde hun, «og da vil jeg holde en Fest. Har du været paa Korholmene? Vi skal have Vin i to Kurve, Damerne fra Præstegaarden kommer med igen, min Fader har allerede givet mig Vinen. Ikke

sandt, saa maa du ikke se paa min Veninde igen? Nej, vil du vel? For saa beder jeg hende ikke med.»

Og uden at sige mere kasted hun sig hæftigt om min Hals og saa paa mig, stirred [61] ind i mit Ansigt, mens hun pusted hørligt. Hendes Blik var ganske sort.

Jeg rejste mig brat og sagde i min Forvirring blot:

«Jasaa, skal din Fader til Rusland?»

«Hvorfor rejste du dig saa hurtigt?» spurgte hun.

«Fordi det er saa sent, Edvarda,» sagde jeg. «Nu lukker de hvide Blomster sig igen, Solen staar op, Dagen kommer.»

Jeg fulgte hende gennem Skogen og blev staaende at se efter hende saa længe, jeg kunde; langt nede vendte hun sig om og raabte dæmpet Godnat. Saa forsvandt hun. I det samme gik Smedens Stuedør op, en Mand med et hvidt Skjortebryst kom ud, saa sig omkring, satte Hatten bedre ned i Panden og tog Vejen ned til Sirilund.

Jeg hørte endnu Edvardas Godnat i mine Øren.

XIV.

Glæde beruser. Jeg affyrer min Bøsse, og et uforglemmeligt Ekko svarer fra Bjærg til Bjærg, svæver udover Havet og lyder i en forvaagen Rorgængers [k68](#) Øren. Hvad glæder jeg mig over? En Tanke, jeg faar, et Minde, en Klang i Skogen, et Menneske. Jeg tænker paa hende, jeg lukker mine Øjne og staar stille paa Vejen og tænker paa hende, jeg tæller Minutter.

Nu er jeg tørst, og jeg drikker i Bækken; nu tæller jeg Hundrede Skridt frem og Hundrede Skridt tilbage; nu er det blevet sent, tænker jeg.

Er noget kommet ivejen? En Maaned er gaaet, og en Maaned er ingen lang Tid; der er ingenting kommet ivejen! Gud skal vide, at denne Maaned har været kort. Men Nætterne de er mangan Gang lange, og jeg finder paa [\[63\]](#) at dyppe min Hue i Bækken og lade den tørre igen, blot forat korte Tiden, mens jeg venter.

Jeg regned min Tid i Nætter. Stundom kom en Nat, og Edvarda udeblev, engang udeblev hun i to Nætter. I to Nætter. Der var ingenting ivejen, men jeg syntes da, at min Lykke kanske havde staaet paa sit højeste.

Og havde den ikke det?

«Hører du, Edvarda, hvor det er uroligt i Skogen inat? Det pusler ustandseligt i Tuerne, og de store Løvblade skælver. Noget er kanske igære; men det var ikke det, jeg vilde sige. Jeg hører en syngende Fugl oppe i Aasen, det er blot en Mejse; men den har siddet paa samme Sted i to Nætter og lokket. Hører du en ensartet, ensartet Lyd?»

«Ja, jeg hører den. Hvorfor spørger du mig om det?»

«For ingenting. Den har siddet der i to Nætter. Jeg vilde blot sige det ... Tak, Tak fordi du kom iaften, Elskede! Jeg sad her og ventede dig iaften eller imorgen Aften, jeg glæded mig til det, naar du kom.»

«Og jeg har ogsaa ventet. Jeg tænker paa dig, jeg har samlet og gæmt Skaarene af det [64] Glas, du vælted engang; kan du huske det? Min Fader rejste inat, jeg var undskyldt for at komme, jeg havde saa meget at pakke og at minde ham paa. Jeg vidste, at du gik her og ventede i Skogen, og jeg græd og pakked.»

Men der er gaaet to Nætter, tænkte jeg, hvad gjorde hun den første Nat? Og hvorfor er der ikke saa megen Glæde i hendes Øjne nu, som før?

En Time gik. Mejsen taug oppe i Aasen, Skogen laa død. Nej, nej, der var ingenting ivejen, alt var som før, hun gav mig sin Haand til Godnat og saa paa mig i Kærlighed.

«Imorgen?» sagde jeg.

«Nej, ikke imorgen,» svarede hun.

Jeg spurgte ikke hvorfor.

«Imorgen skal vi jo have vor Fest,» sagde hun leende. «Jeg vilde blot overraske dig, men du fik en saa ulykkelig Mine, at jeg maatte sige det straks. Jeg vilde have indbudt dig skriftligt.»

Og mit Hjærte letted usigeligt.

Hun gik, nikkende til Afsked.

«Endnu ét,» sagde jeg, staaende paa samme Plet. «Hvorlænge er det, siden du samlede de Glasskaar og gæmte dem?»

[65] «Hvorlænge det er siden?»

«Ja, kan det være en Uge siden, to Uger siden?»

«Ja, kanske det er to Uger siden. Men hvorfor spørger du om det? Nej, jeg skal sige dig Sandheden, jeg gjorde det igaar.»

Hun gjorde^{u2} det igaar, det var ikke længer siden end igaar, at hun tænkte paa mig! Nu, alt var godt.

XV.

De to Baade laa paa Vandet, og vi gik ombord. Vi sang og talte. Korholmene laa udenfor Øerne, det tog en god Stund at ro didhen, og imens talte vi med hinanden fra Baadene. Doktoren var iført lyse Klæder, ligesom Damerne; jeg havde aldrig set ham saa fornøjet før, han snakked med, han var ikke længer en stille Tilhører. Jeg fik det Indtryk, at han havde drukket lidt og var glad. Da vi kom iland, lagde han et Øjeblik Beslag paa Selskabets Opmærksomhed og bød os velkommen. Jeg tænkte: Se, Edvarda har udkaaret ham til Vært.

Med den højeste Grad af Elskværdighed underholdt han sig med Damerne. Overfor Edvarda var han høflig og venlig, ofte faderlig ^[67] og som saa mangen Gang før pedantisk belærende. Hun talte om en Dato, hun sagde engang: «Jeg er født i otte og tredive,» og han spurgte: «Atten Hundrede og otte og tredive, mener De vel?» Naar jeg sagde noget, lytted han høfligt og opmærksomt dertil og oversaa mig ikke.

En ung Pige kom hen til mig og hilste. Jeg kendte hende ikke igen, jeg kunde ikke huske hende, og jeg sagde nogle forundrede Ord, hvorover hun lo. Det var den ene af Provstens Døttre, jeg havde været sammen med hende paa Tørrepladsen, indbudt hende til min Hytte. Vi talte en Stund sammen.

Der gaar en Time eller to. Jeg keder mig, jeg drikker af Vinen, som man skænker i for mig, og blander mig med alle, passiarer med alle. Atter gør jeg mig skyldig i nogle Fejl, jeg er kommet paa usikker Grund og ved ikke i Øjeblikket, hvorledes jeg skal besvare en Venlighed, det hænder, at jeg taler usammenhængende eller endog forbliver stum, og jeg græmmer mig herover. Henne ved den store Sten, som vi bruger til Bord, sidder Doktoren og gestikulerer.

^[68] Sjæl! Hvad var Sjæl for noget? sagde han. Provstens Datter havde beskyldt ham for at være Fritænker; vel, skulde man ikke tænke frit? Man forestilled sig Helvede som et Hus nede i Jorden og Djævelen som en Bureauchef, – nej, Majestæt var han. Han vilde tale om Altertavlen i Annekskirken: en Kristusfigur, nogle Jøder og Jødinder, Vand til Vin; godt. Men Kristus havde Glorie om Hovedet. Hvad var en Glorie? Et gult Tøndebaand, ^{k69} som stod paa tre Haar.

To af Damerne slog forfærdede Hænderne sammen. Men Doktoren redded sig og sagde spøgende:

«Ikke sandt, det lyder frygteligt? Det erkender jeg. Men hvis man gentager det og gentager det syv eller otte Gange for sig selv og tænker lidt paa det, saa lyder det allerede bedre ... Maa jeg have den Ære at drikke med Damerne! »

Og han knæled ned i Græsset for de to Damer og tog ikke Hatten af og lagde den foran sig, men holdt den højt tilvejrs med venstre Haand og tømte Glasset med tilbagebøjet Strube. Jeg blev selv begejstret over hans store Sikkerhed og vilde have drukket med ^[69] ham, hvis han ikke allerede havde tømt sit Glas.

Edvarda fulgte ham med Øjnene. Jeg stilled mig i Nærheden af hende, jeg sagde:

«Skal vi lege Enke idag?»

Hun fór lidt sammen og rejste sig.

«Husk paa, at vi ikke siger Du til hinanden nu,» hvisked hun.

Jeg havde heller ikke sagt Du. Jeg fjærned mig igen.

Atter gaar en Time, Dagen blev lang, jeg vilde for længe siden have roet hjem alene, hvis jeg havde havt en tredje Baad; Æsop laa bunden i Hytten, den tænkte maaske paa mig. Edvarda havde sikkert sine Tanker langt fra mig, hun talte om den Lykke at faa rejse bort, til andre Steder, hendes Kinder blev hede herover, og hun talte endog fejl:

«Ingen vilde være mere lykkeligere, end jeg, den Dag ... »

«Mere lykkeligere,» siger Doktoren.

«Hvad?» spørger hun.

«Mere lykkeligere.»

«Det forstaar jeg ikke.»

«De sagde mere lykkeligere, ikke andet.»

^[70] «Gjorde jeg det? Undskyld. Ingen vilde være mere lykkelig, end jeg, den Dag, jeg stod ombord paa Skibet. Stundom længes jeg til Steder, som jeg ikke selv ved.»

Hun længted bort, hun husked mig ikke. Jeg stod der og saa paa hendes Ansigt, at hun havde glemmt mig. Naa, derom var intet at sige; men jeg stod selv og saa det paa hendes Ansigt. Og Minutterne gik sørgelig langsomt hen. Jeg spurgte flere, om vi ikke skulde ro hjem, det var sent, sagde jeg, og Æsop laa bunden i Hytten. Men ingen vilde hjem.

Jeg gik for tredje Gang hen til Provstens Datter, jeg tænkte: det er hende, som har talt om mit Dyreblik. Vi drak sammen; hun havde skælvende Øjne, de stod aldrig stille, hun saa idelig^{k70} paa mig.

«Sig mig,» sagde jeg, «tror De ikke, Frøken, at Menneskene i disse Egne ligner selve den korte Sommer? De er flygtige og bedaarende som den?»

Jeg talte højt, meget højt, og jeg gjorde det med Vilje. Jeg forsatte at tale højt og bad Frøkenen atter om at besøge mig og se min Hytte. «Gud vil velsigne Dem for det,» sagde jeg i min Nød, og jeg tænkte allerede ved mig^[71] selv, at jeg kunde finde noget at forære hende, hvis hun vilde komme; jeg havde kanske ikke noget andet end mit Krudthorn, tænkte jeg.

Og Frøkenen lovede at komme.

Edvarda sad med bortvendt Ansigt og lod mig tale saa meget, jeg lysted. Hun lytted til, hvad der ellers blev sagt, og lagde nu og da et Ord ind. Doktoren spaaed de unge Damer i Hænderne og lod Munden løbe; han havde selv fine, smaa Hænder og en Ring paa den ene Finger. Jeg følte mig tilovers og satte mig en Tidlang for mig selv paa en Sten. Det begyndte at lide langt ud paa Eftermiddagen. Her sidder jeg nu ganske alene paa en Sten, sagde jeg til mig selv, og det eneste Menneske, som kunde faa mig herfra, lader mig sidde. Det er mig forresten ligegyldigt ogsaa.

En stor Følelse af Forladthed bemægtigede sig mig. Samtalen bag mig lød i mine Øren, og jeg hørte, at Edvarda lo; ved denne Latter rejste jeg mig med en Gang og gik hen til Selskabet. Min Ophidselse løb af med mig.

«Blot et Øjeblik,» sagde jeg. «Det faldt mig ind, mens jeg sad der borte, at De kunde ville se min Fluebog.»^{k71} Og jeg tog min Fluebog^[72] frem. «Undskyld, at jeg ikke har husket det før. Vil De ikke være saa snil at gennemse den, De gør mig en Glæde, De maa se altsammen, der er baade røde og gule Fluer.» Og jeg holdt min Hue i Haanden, mens jeg talte. Jeg mærked selv, at jeg havde taget min Hue af, og at det var galt, derfor satte jeg den straks paa igen.

Der blev en liden Stund dyb Taushed, og ingen tog imod Bogen. Endelig rakte Doktoren Haanden ud efter den og sagde høfligt:

«Ja, Tak, lad os faa se de Tingester.»^{k72} Det har altid været mig en Gaade, hvorledes man sætter sammen Fluer.»

«Jeg gør dem selv,» sagde jeg fuld af Taknæmmelighed mod ham. Og jeg gav mig med det samme til at forklare, hvorledes jeg gjorde dem. Det var saa simpelt, jeg købte Fjærene og Anglerne; det blev jo ikke godt gjort, men det var ogsaa blot til eget Brug. Der var færdige Fluer at faa, og de var meget smukke.

Edvarda kasted et ligegyldigt Blik paa mig og paa Bogen og fortsatte saa at tale med sine Veninder.

«Her er ogsaa Materialier,» sagde Doktoren. «Se, hvilke vakre Fjære.»

[73] Edvarda saa op.

«De grønne er vakre,» sagde hun; «lad mig se dem, Doktor.»

«Behold dem,» raabte jeg. «Jo, gør det, jeg vil bede Dem derom idag. Det er to grønne Fuglefjære. Gør vel imod mig, det er en Erindring.»^{k73}

Hun saa paa dem og sagde:

«De er grønne og gyldne, eftersom man holder dem i Solen. Ja, Tak, naar De vil give mig dem, saa.»

«Ja, jeg vil give Dem dem,» sagde jeg.

Hun stak Fjærene til sig.

Lidt efter rakte Doktoren mig Bogen tilbage og sagde Tak. Han rejste sig og spurgte, om vi ikke snart skulde begynde at tænke paa Hjemturen.

Jeg sagde:

«Jo, for Guds Skyld. Jeg har en Hund liggende derhjemme; se, jeg har nu en Hund, den er min Ven, den ligger og tænker paa mig, og naar jeg kommer, staar den med Forpoterne i Vinduet og hilser mig. Dagen har været saa smuk, den er snart tilende, lad os ro hjem. Jeg takker Dem allesammen.»

[74] Jeg ventede i Fjæren forat se, hvilken Baad Edvarda valgte, og jeg bestemte mig til at gaa ombord i den anden. Med ét kaldte hun paa mig. Jeg saa forundret paa hende, hendes Ansigt blussed. Da kom hun hen til mig, rakte mig sin Haand og sagde med Ømhed:

«Tak for Fjærene ... Hør, vi blir vel i samme Baad?»

«Hvis De vil det,» svared jeg.

Vi satte os i Baaden, hun indtog sin Plads ved Siden af mig, paa min Tofte, og berørte mig med sit Knæ. Jeg saa paa hende, og hun saa et Øjeblik paa mig tilbage. Hun voldte^{k74} mig godt ved at berøre mig med sit ene Knæ, jeg begyndte at føle mig belønnet for den bitre Dag og at genvinde min Glæde, da hun pludselig skifted Stilling, vendte Ryggen mod mig og begyndte at tale med Doktoren, der sad ved Styret. I et helt Kvarter var jeg ikke til for hende. Da gjorde jeg noget, som jeg angrer paa og endnu ikke har glemt. Hendes Sko faldt af Foden, jeg greb den og slængte den langt henad Vandet, af Glæde over, at hun var nær, eller af Trang til at gøre mig gældende og minde hende om, at jeg var til, – jeg ved det ikke. Det hele gik saa hurtigt, jeg [75] tænkte ikke, jeg fik blot den Indskydelse. Damerne opløfted et Skrig. Jeg blev selv som lammet over, hvad jeg havde gjort; men hvad nytted det? Det var gjort. Doktoren kom mig tilhjælp, han raabte: «Ro væk!» og styred efter Skoen; i næste Øjeblik havde ogsaa Rorskarlen grebet den, just idet den sank under Vandskorpen; Manden blev vaad opad Armen. Saa lød der et flerstemmig Hurra fra begge Baade, fordi Skoen var reddet.

Jeg var dybt skamfuld, og jeg følte, at mit Ansigt skifted Farve og fortrak sig, idet jeg tørred Skoen af med mit Lommetørklæde. Edvarda tog imod den stumt. Først en Stund bagefter sagde hun:

«Jeg har aldrig set Magen.»

«Nej, har De vel?» sagde jeg ogsaa. Jeg smilte og stived mig op, jeg lod, som om jeg havde gjort min Streg af en eller anden Grund, som om der stak noget under. Men hvad kunde der stikke under? Doktoren saa for første Gang ringeaktende paa mig.

Der gik en Stund, Baadene gled hjemad, Selskabets Misstemning forsvandt, vi sang, vi nærmed os Bryggen. Edvarda sagde:

[76] «Hør nu, vi har ikke drukket Vinen op, og der er megen Vin tilbage. Vi gør endnu en Fest, en ny Fest senerehen, vi skal danse, vi holder et Bal i vor Storstue.»

Da vi kom iland, gjorde jeg Edvarda en Undskyldning.

«Hvor jeg længes tilbage til min Hytte,» sagde jeg. «Dette har¹³ været en pinefuld Dag.»

«Har det været en pinefuld Dag for Dem, Hr. Løjtnant?»

«Jeg mener,» sagde jeg og bøjede af, «jeg mener, at jeg har gjort det saa ubehageligt baade for mig selv og andre. Jeg kastede Deres Sko paa Vandet.»

«Ja, det var et mærkeligt Indfald.»

«Tilgiv mig!» sagde jeg.

XVI.

Hvor meget værre kunde det gaa? Jeg bestemte mig til at bevare min Ro, i hvad der end skete, Gud er mit Vidne. Var det mig, som fra først af havde trængt mig ind paa hende? Nej, nej, aldrig; jeg stod blot paa hendes Vej en Ugedag, da hun gik forbi. Hvilken Sommer det var her Nord! Allerede havde Oldenborren ophørt at flyve, og Menneskene blev mig mere og mere uforklarlige, skønt Solen belyste dem Nat og Dag. Hvad saa deres blaa Øjne efter, og hvad tænkte de bag sine sælsomme^{k75} Pander? Forresten var de mig allesammen likegyldige. Jeg tog mine Snører og fisked i to Dage, i fire Dage; men om Nætterne laa jeg med aabne Øjne i Hytten ...

[78] «Jeg har ikke set Dem i fire Dage, Edvarda?»

«Fire Dage, det stemmer. Hør her, jeg har haft det travlt. Kom og se.»

Hun førte mig ind i Storstuen. Der var Bordene tagne ud, Stolene stillede langs Væggene, enhver Ting flyttet; Lysekronen, Kakkelovnen og Væggene var fantastisk dekorerede med Lyng og sorte Tøjer fra Kramboden. Klaveret stod i et Hjørne.

Dette var hendes Forberedelse til «Ballet».

«Hvordan finder De det?» spurgte hun.

«Forunderligt,» svared jeg.

Vi gik ud af Stuen.

Jeg sagde:

«Men hør nu, Edvarda, har De ganske glemt mig?»

«Jeg forstaar mig ikke paa Dem,» svared hun forundret. «Saa De ikke alt det, jeg havde gjort? Kunde jeg saa komme til Dem?»

«Nej,» sagde jeg ogsaa, «saa kunde De kanske ikke komme til mig.» Jeg var forvaagen og udmattet, min Tale blev intetsigende og ubehersket, jeg havde været ulykkelig den hele Dag. «Nej, saa kunde De jo ikke komme til mig. Hvad jeg vilde

sagt: med et Ord, der [79] er indtraadt en Forandring, noget er kommet ivejen. Ja. Men jeg kan ikke læse paa Deres Ansigt, hvad det er. Hvor Deres Pande er sælsom, Edvarda! Jeg ser det nu.»

«Men jeg har ikke glemt Dem!» raabte hun rødmende og stak med ét sin Arm ind under min.

«Nejnej, De har kanske heller ikke glemt mig. Men saa ved jeg ikke, hvad jeg siger. Et af to.»

«Imorgen vil De faa en Indbydelse. De maa danse med mig. Hvor vi skal danse!»

«Vil De følge mig et Stykke paa Vej?» spurgte jeg.

«Nu? Nej, det kan jeg ikke,» svared hun. «Om lidt kommer Doktoren, han skal hjælpe mig med noget, der er endnu lidt at gøre. Saa, De finder, at Stuen kan gaa an saaledes? Men tror De ikke ...»

En Vogn holder udenfor.

«Kommer Doktoren kørende idag?» spørger jeg.

«Ja, jeg sendte Hest efter ham, jeg vilde ...»

«Spare hans syge Fod, ja. Nej, lad mig se at komme afsted ... Goddag, Goddag, [80] Doktor. Glæder mig at se Dem igen. Altid sund og frisk? Haaber, De undskylder, at jeg forsvinder.»

Udenfor Trappen vendte jeg mig engang om, Edvarda stod i Vinduet og saa efter mig, hun holdt med begge Hænder Gardinerne tilside forat se, hendes Udtryk var tankefuldt. En latterlig Glæde gennemiler mig, jeg fjærner mig hurtigt fra Huset, med lette Fodder og fordunklet Blik, Bøssen var saa let som en Spadserstok i min Haand. Om jeg maatte faa hende, skulde jeg blive et godt Menneske, tænkte jeg. Jeg naaed Skogen og tænkte videre: Om jeg maatte faa hende, skulde jeg tjene hende utrætteligere end nogen anden, og om hun ogsaa viste sig at være mig uværdig, om hun fandt paa at forlange det umulige af mig, vilde jeg gøre alt, hvad jeg kunde, ja, mere end jeg kunde, og glæde mig over, at hun var min ... Jeg standsed, lagde mig paa Knæ og slikked af Ydmyghed og Haab nogle Græsstraa i Vejkanten, hvorpaa jeg rejste mig igen.

Jeg følte mig tilslut næsten sikker. Hendes forandrede Opførsel i den sidste Tid var blot saa hendes Maade; hun stod og saa efter mig, [81] naar jeg gik, stod i Vinduet og

fulgte mig med Øjnene til jeg forsvandt, hvad mere kunde hun gøre? Min Henrykkelse forstyrred mig ganske, jeg var sulten, og jeg følte det ikke mere.

Æsop løb i Forvejen, et Øjeblik efter begyndte den at gø. Jeg saa op, en Kvinde med et hvidt Tørklæde paa Hovedet stod ved Hjørnet af Hytten; det var Eva, Smedens Datter.

«Goddag, Eva!» raabte jeg.

Hun stod ved den høje graa Sten, rød over hele Ansigtet, og patted paa sin ene Finger.

«Er det dig, Eva? Hvad fejler dig?» spurgte jeg.

«Æsop har bidt mig,» svared hun og slog forknyt Øjnene ned.

Jeg saa paa hendes Finger. Hun havde selv bidt sig. En Anelse farer gennem mit Hoved, og jeg spørger:

«Har du staaet her og ventet længe?»

«Nej, ikke længe,» svared hun.

Og uden at nogen af os sagde noget mere, tog jeg hende i Haanden og førte hende ind i Hytten.

XVII.

Jeg kom som sædvanligt fra Fiske og mødte op til «Ballet» med Gevær og Væske, jeg havde blot taget min bedste Skinddragt paa. Det var sent, da jeg kom til Sirilund, jeg hørte, at der dansedes i Stuen, lidt efter raabte man: Her er Jægeren, Løjtnanten! Nogle unge Mennesker omringed mig og vilde se min Fangst, jeg havde skudt et Par Sjøfugle og fisket nogle Hyser. Edvarda bød mig smilende velkommen, hun havde danset, hun var rød.

«Første Dans med mig!» sagde hun.

Og vi dansed. Intet Uheld indtraf, jeg blev svimmel, men faldt ikke. Mine store Støvler gjorde nogen Støj, jeg hørte selv denne Støj og besluttede mig til ikke at danse mere, ^[83] jeg havde ogsaa sat Ridser ^{k76} i det maledede Gulv. Hvor glædede det mig ikke, at jeg ingen større Ulykke havde gjort!

Hr. Macks to Krambodbetjente var tilstede og dansed grundigt og alvorligt, Doktoren deltog ivrigt i Turdansene. ^{k77} Foruden disse Herrer var der endnu fire ganske unge Mænd, Sønner af Herskaberne ved Hovedkirken, ^{k78} Provstens og Distriktslægens. En fremmed Handelsrejsende var ogsaa kommet med, han udmærkede sig ved sin smukke Stemme og tralled i Takt med Musiken; nu og da afløste han Damerne ved Klaveret. ^{k79}

Jeg husker ikke længer, hvorledes de første Timer forløb, men jeg husker alt fra den sidste Del af Natten. Solen skinned rød indad Vinduerne hele Tiden, og Sjøfuglene sov. Vi fik Vin og Kager, vi talte højt og sang, Edvardas Latter lød frisk og sorgløs gennem Stuen. Men hvorfor fik jeg ikke mere et Ord af hende? Jeg nærmed mig hendes Plads og vilde sige hende en Artighed, saa godt som jeg kunde; hun havde en sort Kjole paa, det var maaske hendes Konfirmationskjole, og den var bleven altfor kort for hende, men den klædte hende, naar hun dansed, og jeg vilde sige hende det.

^[84] «Hvor den sorte Kjole ...» begyndte jeg.

Men hun rejste sig, tog en af sine Veninder om Livet og gik afsted med hende. Dette gentog sig et Par Gange. Godt, tænkte jeg, hvad er dermed at gøre? Men hvorfor staar hun da og ser bedrøvet efter mig fra Vinduerne, naar jeg forlader hende? Hun derom!

En Dame opfordred mig til at danse. Edvarda sad i Nærheden, og jeg svared højt:

«Nej, jeg skal straks gaa.»

Edvarda kasted et spørgende Blik paa mig og sagde:

«Gaa? Ak, nej, De gaar ikke.»

Jeg studsed og følte, at jeg satte Tænderne i min Læbe. Jeg rejste mig.

«Det, De der sagde, forekommer mig betydningsfuldt, Jomfru Edvarda,» sagde jeg mørkt og gjorde nogle Skridt mod Døren.

Doktoren stilled sig ivejen for mig, og Edvarda kom selv ilende.

«Misforstaa mig ikke,» sagde hun varmt. «Jeg mente at sige, at De forhaabentlig blev den sidste, som vilde gaa, den allersidste. Desuden er Klokken ikkun et ... Hør,» lagde hun til med straalende Øjne, «De har givet [85] vor Rorskarl en Femdaler, fordi han redded min Sko fra at drukne. Det var en altfor høj Pris.» Og hun lo hjærtelig og vendte sig rundt til allesammen.

Jeg blev staaende med aaben Mund, afvæbnet og forvirret.

«De behager at spøge,» sagde jeg. «Jeg har aldeles ikke givet Deres Rorskarl nogen Femdaler.»

«Saa, det har De ikke?» Hun aabned Døren til Køkkenet og kaldte Rorskarlen ind. «Du husker vor Tur til Korholmene, Jakob? Du redded min Sko, som var falden i Vandet?»

«Ja,» svared Jakob.

«Du har faaet fem Daler, fordi Du redded Skoen?»

«Ja, De gav mig ...»

«Godt. Du kan gaa.»

Hvad mener hun med dette Fif? tænkte jeg. Vil hun gøre mig tilskamme? Det vil ikke lykkes for hende, jeg rødmer ikke derover. Jeg sagde højt og tydeligt:

«Jeg maa gøre vitterligt^{k80} for alle, at dette enten er en Fejltagelse eller en Løgn. Det har ikke faldt mig ind engang at give Rorskarlen nogen Femdaler for Deres Sko. Jeg ^[86]burde kanske have gjort det, men indtil nu er det ikke skeet.»

«Hvorpaa vi fortsætter Dansen,» sagde hun med rynket Pande. «Hvorfor danser vi ikke?»

Dette skylder hun mig en Forklaring paa, sagde jeg til mig selv, og jeg gik og passed mit Snit forat faa hende i Tale. Hun gik ind i Sideværelset, og jeg fulgte efter.

«Skaal!» sagde jeg og vilde drikke med hende.

«Jeg har ikke noget i mit Glas,» svared hun kort.

Og dog stod hendes Glas fuldt foran hende.

«Jeg troed, at det Glas dèr var Deres?»

«Nej, det er ikke mit,» sagde hun og vendte sig optagen om mod sin Sidemand.

«Undskyld da,» sagde jeg.

Der var flere af Gæsterne, som lagde Mærke til dette lille Optrin.

Mit Hjerte hvæsed^{k81} i mig, jeg sagde krænket:

«Men imidlertid skylder De mig en Forklaring ...»

Hun rejste sig, greb begge mine Hænder og sagde med indtrængende Stemme:

^[87] «Men ikke idag, ikke nu. Jeg er saa trist. Gud, hvor De ser paa mig! Vi var jo Venner engang ...»

Jeg gjorde overvældet højre om og gik atter ind til de Dansende.

Lidt efter kom ogsaa Edvarda ind, hun stilled sig ved Klaveret, hvor den Handelsrejsende sad og spilled en Dans, hendes Ansigt var i dette Øjeblik fuldt af hemmelig Kummer.^{k82}

«Jeg har aldrig lært at spille,» siger hun og ser paa mig med dunkle Øjne. «Kunde jeg endda det.»

Hertil kunde jeg intet svare. Men mit Hjærte fløj til hende igen, og jeg spurgte:

«Hvorfor er De med engang bleven saa bedrøvet, Edvarda? Hvis De vidste, hvor jeg lider ved det.»

«Jeg ved ikke hvorfor,» svared hun. «For alle Ting kanske. Gid disse Mennesker vilde gaa igen straks, alle som en. Nej, ikke De; husk paa, De skal være den sidste.»

Og atter leved jeg op igen ved disse Ord, og mine Øjne saa Lyset i den solfyldte Stue. Provstens Datter kom hen til mig og gav sig til at tale med mig, jeg ønskede hende langt, langt bort og gav hende korte Svar. Jeg saa [88] med Forsæt^{k83} ikke paa hende, da hun havde talt om mit Dyreblik. Hun vendte sig til Edvarda og fortalte hende, at hun engang i Udlandet, jeg tror, det var i Riga, var bleven forfulgt af en Herre paa Gaden.

«Han fulgte efter mig Gade efter Gade og smilte til mig,» sagde hun.

«Var han da blind?» udbrød jeg forat være Edvarda til Behag. Samtidig trak jeg paa Skulderen.

Den unge Dame forstod med ét mine grove Ord og svared:

«Ja, det maatte han vel være, eftersom han kunde forfølge et saa gammelt og stygt Menneske som mig.»

Men jeg opnaaede ikke Edvardas Taknemmelighed, hun trak sin Veninde med, de hviskede sammen og rystede paa Hovedet. Fra nu af var jeg aldeles overladt til mig selv.

En Time gaar endnu, Sjøfuglene begynder at vaagne op ude ved Skærrene, deres Skrig lyder indad vore aabne Vinduer. Et Stød af Glæde fór gennem mig ved at høre disse første Fugleskrig, og jeg længted ud til Skærrene ...

[89] Doktoren var atter kommet i god Stemning og henlevede al Opmærksomhed paa sig, Damerne blev ikke trætte af at være i hans Nærhed. Er det dèr min Rival? tænkte jeg, og jeg tænkte ogsaa paa hans halte Ben og hans arme Figur. Han havde lagt sig til en ny og vittig Ed, han sagde «Død og Pinsel», og hver Gang han brugte denne pudsig Ed, lo jeg højt. Det faldt mig ind i min Forpinthed at give denne Mand alle de Fordele, jeg kunde, da han var min Rival. Jeg lod det være Doktoren først og Doktoren sidst, jeg raabte: Saa hør dog, hvad Doktoren siger! og jeg tvang mig til at le højt af hans Talemaader.

«Jeg elsker denne Verden,» sagde Doktoren, «jeg klamrer mig med Hænder og Fødder til Livet. Og naar jeg engang dør, da haaber jeg at faa min Plads i Evigheden et Sted ret op for London eller Paris, saa jeg kan høre Bulderet af Menneskenes Kankan^{k84} hele Tiden, hele Tiden.»

«Storartet!» skreg jeg og hosted af Latter, skønt jeg ikke var det ringeste beruset.

Edvarda lod ogsaa til at være henreven.

[90] Da Gæsterne gik, stak jeg mig ind i det lille Sideværelse og satte mig til at vente. Jeg hørte det ene Farvel efter det andet ude paa Trappen, Doktoren tog ogsaa Afsked og gik. Snart døde alle Stemmer hen. Mit Hjærte slog hæftigt, mens jeg ventede.

Edvarda kom ind igen. Da hun saa mig, blev hun et Øjeblik forundret staaende, derpaa sagde hun smilende:

«Jasaa, De er der. Det var venligt af Dem at vente til sidst. Nu er jeg dødstræt.»

Hun forblev staaende.

Jeg sagde, idet ogsaa jeg rejste mig:

«Ja, nu kan De trænge at komme til Ro. Jeg haaber, at Deres Misstemning er gaaet over, Edvarda. De var saa sørgmodig for lidt siden, og det smærtede mig.»

«Det gaar nok over, naar jeg faar sovet.»

Jeg havde intet mere at tilføje, jeg gik til Døren.

«Ja, Tak for iaften,» sagde hun og rakte mig sin Haand. Og da hun vilde følge ogsaa mig ud paa Trappen, søgte jeg at afværge det.

«Behøves ikke,» sagde jeg, «gør Dem ingen Ulejlighed, jeg kan godt selv ...»

[91] Men hun fulgte mig alligevel ud. Hun stod der i Gangen og ventede taalmodigt, mens jeg fandt min Hue, mit Gevær og min Væske. Der stod en Spadserstok i Krogen, jeg saa godt Stokken, jeg stirrer paa den og kender den igen, det var Doktorens. Da hun mærker, hvor mine Øjne ser hen, blir hun rød af Forlegenhed, det var klart at se paa hendes Ansigt, at hun var uskyldig og ikke vidste om Stokken. Der gaar et helt Minut. Endelig skyder en rasende Utaalmodighed op i hende, og hun siger dirrende:

«Deres Stok. Glem ikke Deres Stok.»

Og hun rækker mig for mine Øjne Doktorens Stok.

Jeg saa paa hende, hun holdt endnu Stokken frem, hendes Haand skalv. For at faa en Ende paa det, tog jeg Stokken og stilled den tilbage i Krogen. Jeg sagde:

«Det er Doktorens Stok. Jeg kan ikke forstaa, at den halte Mand kunde glemme sin Stok.»

«De med Deres halte Mand! » raabte hun bittert, og hun traadte endnu et Skridt frem imod mig. «De halter ikke, nejvel; men hvis De ovenikøbet halted, saa kunde De ikke staa ^[92] Dem for ^{k85} ham, nej, det kunde De ikke, De kunde ikke staa Dem for ham. Saa! »

Jeg ledte efter et Svar, alt kom bort for mig, jeg taug. Med et dybt Buk gik jeg baglænds ud af Døren og ud paa Trappen. Her stod jeg et Øjeblik og stirred ret frem, hvorpaa jeg vandred afsted.

Jasaa, han har glemt sin Stok, tænkte jeg, og han vil komme tilbage denne Vej forat hente den. Han vil ikke lade *mig* være sidste Mand fra Huset ... Jeg drev opad Vejen ganske langsomt, spejdende frem og tilbage, i Kanten af Skogen standsed jeg. Endelig efter en halv Times Venten kom Doktoren gaaende imod mig, han havde set mig og gik hurtigt. Endnu før han kunde sige noget, løfted jeg paa Huen forat prøve ham. Han løfted ogsaa paa sin Hat. Jeg gik lige hen til ham og sagde:

«Jeg hilste ikke.»

Han traadte et Skridt tilbage og stirred paa mig.

«Hilste De ikke?»

«Nej,» sagde jeg.

Pause.

^[93] «Ja, det er mig ogsaa ligegyldigt hvad De gjorde,» svared han blegnende. «Jeg skulde hente min Stok, som jeg glemte.»

Hertil havde jeg intet at sige; men jeg hævned mig paa en anden Maade, jeg strakte Geværet ud for ham, som om han var en Hund, og sagde:

«Hop over! »

Og jeg fløjted og lokked ham til at hoppe over.

En liden Stund kæmped han en Kamp med sig selv, hans Ansigt antog de forunderligste Udtryk, mens han pressed Læberne sammen og holdt Øjnene fæstede paa Jorden. Pludselig saa han skarpt paa mig, et halvt Smil oplyste hans Træk, og han sagde:

«Hvorfor gør De egentlig alt dette?»

Jeg svared ikke; men hans Ord virked paa mig.

Han rakte mig med ét Haanden og sagde dæmpet:

«Noget er galt med Dem. Hvis De vil sige mig, hvad det er, saa kanske ...»

Nu overvælded Skammen og Fortvivlelsen mig, disse rolige Ord bragte mig til at tabe ^[94] Ligevægten. Jeg vilde gøre ham noget godt igen, jeg tog ham om Livet og udbrød:

«Tilgiv dette, hører De! Nej, hvad galt skulde der være med mig? Der er intet galt, jeg trænger ikke Deres Hjælp. De søger kanske efter Edvarda? De vil finde hende hjemme. Men skynd Dem, ellers lægger hun sig, før De kommer; hun var saa træt, jeg saa det selv. Jeg siger Dem det bedste, jeg ved nu, det er sandt, De vil finde hende hjemme, gaa blot!»

Og jeg vendte mig om og iled bort fra ham, jog med lange Skridt ind gennem Skogen og hjem til Hytten.

En Tidlang blev jeg siddende paa min Briks fuldstændig i samme Forfatning, som jeg var kommet ind, med Væskan over Skulderen og Bøssen i Haanden. Underlige Tanker fik Liv i mit Hoved. Hvorfor havde jeg dog udleveret mig til Doktoren! Det ærgred mig, at jeg havde holdt ham om Livet og set paa ham med vaade Øjne; han vil gotte sig derover, tænkte jeg, maaske sidder han i dette Øjeblik og fniser over det sammen med Edvarda. Han havde sat sin Stok efter sig i Gangen. Ikke sandt, hvis jeg ovenikøbet ^{k86} halted, saa kunde ^[95] jeg ikke staa mig for Doktoren, jeg vilde slet ikke kunne staa mig for ham, det var hendes egne Ord ...

Jeg stiller mig midt paa Gulvet, spænder Hanen paa min Bøsse, sætter Munden mod min venstre Vrist og trykker af. Skuddet gaar ned gennem Mellemfoden og gennemborer Gulvet. Æsop giver et kort, forfærdet Bjæf.

Lidt efter banker det paa Døren.

Det var Doktoren, som kom.

«Undskyld, hvis jeg forstyrrer Dem,» begyndte han. «De gik saa hurtigt bort, jeg tænkte, det kunde ikke skade, om vi talte lidt sammen. Jeg synes, her lugter Krudt?»

Han var fuldkommen ædru.

«Traf De Edvarda? Fik De Deres Stok?» spurgte jeg.

«Jeg fik min Stok. Nej, Edvarda havde lagt sig ... Hvad er det dèr? Men i Himlens Navn, De bløder jo?»

«Nej, næsten ingen Ting. Jeg vilde sætte Bøssen bort, og den gik af; det betyder ikke noget. Djævelen hente Dem, hvorfor skal jeg være forpligtet til at sidde her og give Dem [96] Oplysninger om dette? ... Saa, De fik Deres Stok?»

Han stirred urokkelig paa min sønderskudte Støvle og paa Blodet, der flød. Med en rask Bevægelse lagde han sin Stok ned og befried sig for sine Handsker.

«Sid stille, Deres Støvle skal af,» sagde han. «Det var nok det, jeg syntes, at jeg hørte et Skud.»

XVIII.

Hvor jeg senere angred paa dette vanvittige Skud! Det hele var ikke saa meget værd, det tjente heller ikke til nogen Ting, det bandt mig til Hytten i flere Uger. Alle Ærgrelser og Ubehageligheder staar endnu levende for mig, min Vaskekone maatte komme hver Dag til min Hytte og næsten opholde sig der til Stadighed, gøre Indkøb af Mad, bestyre min Husholdning. Der gik flere Uger. Velan! [k87](#)

Doktoren begyndte en Dag at tale om Edvarda. Jeg hørte hendes Navn, hørte, hvad hun havde sagt og gjort, og det havde ikke længer nogen større Betydning for mig, det var, som om han talte om en fjærn, uvedkommende Ting. Hvor hurtigt man kan glemme! tænkte jeg med Forundring.

[98] «Naa, hvad mener De selv om Edvarda, siden De spørger? Jeg har sandt at sige ikke tænkt paa hende i flere Uger. Vent lidt, det forekommer mig, at der var noget mellem Jær, [k88](#) I var saa ofte sammen, De var Vært paa en Øtur og hun Værtinde. Nægt det ikke, Doktor, der var noget, en vis Forstaaelse. Nej, for Guds Skyld, svar mig ikke, De skylder mig ingen Forklaring, jeg spørger ikke forat faa vide noget, lad os tale om noget andet, hvis De vil. Hvornaar kan jeg gaa paa min Fod?»

Jeg blev selv siddende og tænke paa, hvad jeg havde sagt. Hvorfor var jeg inderst inde bange for, at Doktoren skulde udtale sig? Hvad vedkom [k89](#) Edvarda mig? Jeg havde glemt hende.

Ogsaa senere engang kom Edvarda paa Tale, og jeg afbrød Doktoren igen, Gud maa vide, hvad jeg frygted for at faa høre.

«Hvorfor afbryder De mig?» spurgte han. «Kan De slet ikke taale, at jeg tager hendes Navn i Munden?»

«Sig mig,» sagde jeg, «hvad er Deres egentlige Mening om Jomfru Edvarda? Det interesserer mig at vide.»

Han saa mistænksomt paa mig.

«Min egentlige Mening?»

[99] «De kan kanske meddele mig nye Ting idag, De har maaske endog friet og faaet Ja. Kan jeg lykønske Dem? Ikke? Ja, Pokker tro Dem, ha-ha-ha.»

«Saa, det var dèt, De var bange for! »

«Bange for? Bedste Doktor! »

Pause.

«Nej, jeg har ikke friet og faaet Ja,» sagde han; «De har kanske gjort det. Man frier ikke til Edvarda, hun tager den, hun falder paa. Tror De, hun er en Bondepige? De har truffet dette Menneske her oppe i Nordland og har selv set det. Hun er et Barn, som har faaet forlidet Ris, og en Kvinde med mange Luner. Kold? Frygt ikke derfor. Varm? Is, siger jeg Dem. Hvad er hun da? En liden Pige paa seksten, sytten Aar, ikke sandt? Men forsøg De bare at virke paa denne lille Pige, og hun vil spotte al Deres Møje. [k90](#) Selv Faderen faar ikke Bugt med hende; hun adlyder ham tilsyneladende, men regerer i Virkeligheden selv. Hun siger, at De har Dyreblik ... »

«De tager fejl, det er en anden, som siger, at jeg har Dyreblik.»

«En anden? Hvem anden?»

[100] «Det ved jeg ikke. En af hendes Veninder. Nej, det er ikke Edvarda, som siger det. Stop lidt, kanske det virkelig er Edvarda selv ... »

«Naar De ser paa hende, gør det den og den Virkning paa hende, siger hun. Men tror De, at det bringer Dem en Haarsbred nærmere hende? Næppe. Se blot paa hende, spar ikke Deres Øjne; men saasnart hun mærker sig udsat for Dem, vil hun sige til sig selv: Se, der staar nu denne Mand og ser paa mig og tror, at han har vundet Spil! Og hun vil med et Blik eller med et koldt Ord bringe Dem ti Mile bort. Tror De ikke, jeg kender hende! Hvor gammel antager De, at hun er?»

«Hun er jo født i otte og tredive?»

«Løgn. Jeg har for Løjers Skyld undersøgt det. Hun er tyve Aar, hun kunde forresten godt passere for femten. Hun er ingen lykkelig Sjæl, der er megen Strid i hendes lille Hoved. Naar hun staar og ser ud mod Fjældene og Havet, og hendes Mund faar dette Træk hør, denne Smærte hør, da er hun ulykkelig; men hun er for stolt og for stivnakket til at græde. Hun er ikke lidet Eventyrlig, hun har [\[101\]](#) en hæftig Fantasi, hun venter paa en Prins. Hvordan var det med en vis Femdalerseddel, som De skulde have givet bort?»

«En Spøg. Nej, det var ingenting ...»

«Ogsaa det var noget. Hun har gjort noget lignende med mig engang. Det er et Aar siden. Vi var ombord i Postskibet, mens det henlaa her paa Havnen. Det regned og var koldt. En Kone med et lidet Barn sidder paa Dækket og fryser. Edvarda spørger hende: Fryser De ikke? Jo, Konen frøs. Fryser ikke den Lille ogsaa? Jo, den Lille frøs ogsaa. Hvorfor gaar De ikke ind i Kahytten? spørger Edvarda. Jeg har Dæksplads, svarer Konen. Edvarda ser paa mig. Konen har blot Dæksplads, siger hun. Hvad er dermed at gøre? svarer jeg inde i mig selv. Men jeg forstaar Edvardas Blik. Jeg er ikke født Rigmand, jeg har arbejdet mig frem fra intet, og jeg tæller de Penge, jeg giver ud. Jeg trækker mig altsaa bort fra Konen og tænker: skal der betales for hende, saa lad Edvarda betale selv, hun og hendes Fader har bedre Raad end jeg. Og Edvarda betaler ganske rigtig selv. I den Retning er hun storartet, hun mangler ingenlunde ^[102] Hjærte. Men saasandt, som jeg sidder her, hun havde ventet, at jeg skulde have betalt for Kahytsplads til Konen og den Lille, jeg saa det paa hendes Blik. Hvad saa videre? Konen rejste sig og takked for den store Hjælp. Tak ikke mig, men tak den Herre dèr, svarer Edvarda og peger med rolig Mine paa mig. Hvad synes De? Jeg hører, at Konen takker ogsaa mig, og jeg kan ikke svare noget til det, jeg maa lade det gaa sin Gang. Se, dette er nu ét Træk, men jeg kunde fortælle flere. Og hvad angaar de fem Dalere til Rorskarlen, da har hun selv givet Manden disse Penge. Havde De gjort det, vilde hun have fløjet Dem om Halsen; De burde have været den Herremand, som begik en slig flot Urimelighed for en udtraadt Sko, det passed i hendes Forestilling, hun havde foresat sig det. Da ikke De gjorde det, gjorde hun det selv, i Deres Navn. Saaledes er hun, ufornuftig og beregnende paa samme Tid.»

«Kan da ingen vinde hende?» spurgte jeg.

«Hun burde tugtes,» svared Doktoren undvigende. «Der er noget galt ved dette, hun faar altfor frit Spil, hun kan gjøre alt, hvad ^[103] hun vil, og sejre saa meget, hun lyster. Man er optagen af hende, man viser hende ikke Ligegyldighed, der er altid nogen for Haanden, som hun kan udøve sin Virkning paa. Har De lagt Mærke til, hvorledes jeg behandler hende? Som en Skolepige, en liden Tøs, jeg hovmestererer hende, klandrer hendes Sprog, passer paa og sætter hende i Klemme. Tror De ikke, at hun forstaar det? Ak, hun er stolt og stiv, det saarer hende idelig; men hun er ogsaa for stolt til at vise, at det saarer hende. Men saaledes skulde hun have det. Da De kom, havde jeg allerede tugtet hende i et Aar, det begyndte at virke, hun græd af Smærte og Ærgrelse, hun var bleven et rimeligere Menneske. Saa kom De og

ødelagde det hele. Saaledes er det, den ene slipper hende og den anden tager hende igen; efter Dem kommer formodentlig en tredje, hvo ved.»

Oho, Doktoren har noget at hævne, tænkte jeg, og jeg sagde:

«Sig mig nu ogsaa, Doktor, hvorfor De har havt den store Møje og Besværlighed at meddele mig alt dette? Skal jeg hjælpe Dem med at tugte Edvarda?»

[104] «Forresten er hun varm som en Vulkan,» fortsatte han, uden at agte paa mit Spørgsmaal. «De spurgte, om ingen kunde vinde hende. Jo, hvorfor ikke? Hun venter paa sin Prins, han er ikke kommet, hun tager atter og atter fejl, hun troed ogsaa, at De var Prinsen, især da De havde Dyreblik, ha-ha. Hør, Hr. Løjtnant, De burde ialfald have medbragt Deres Uniform. Den vilde have havt sin Betydning nu. Hvorfor skulde ikke nogen kunne vinde hende? Jeg har set hende vride Hænderne efter den, som kunde komme og tage hende, føre hende bort, herske over hendes Krop og Sjæl. Ja. Men han maa komme udenfra, dukke op en Dag som et lidt aparte^{k91} Væsen. Jeg aner, at Hr. Mack er ude paa en Ekspedition, der tør stikke noget under med hans Rejse. Ogsaa engang før var Hr. Mack paa Rejse, og da han kom tilbage, fulgte en Herre ham.»

«En Herre fulgte ham?»

«Ak, men han dued ikke,» sagde Doktoren smærteligt leende. «Det var en Mand paa min Alder, han halted ogsaa, ligesom jeg. Det var ikke Prinsen.»

«Og hvor rejste han hen?» spurgte jeg og fiksered^{k92} Doktoren.

[105] «Hvor han rejste hen? Herfra? Det ved jeg ikke,» svared han forvirret. «Naa, vi har opholdt os altfor længe med dette. Om en Uges Tid kan De begynde at gaa paa Deres Fod. Paa Gensyn.»

XIX.

Jeg hører en Kvindes Stemme udenfor min Hytte, Blodet strømmer mig til Hovedet, det er Edvardas Stemme:

«Glahn, Glahn er syg, hører jeg?»

Og min Vaskekone svarer udenfor Døren:

«Han er næsten frisk igen.»

Dette «Glahn, Glahn» gik mig gennem Marv og Ben, hun gentog mit Navn to Gange, det virked paa mig, hendes Stemme var klar og bevæget.

Hun aabned min Dør uden at banke paa, traadte ilsomt ind og saa paa mig. Med ét var det for mig som i gamle Dage, hun gik i sin opfarvede Jakke og havde bundet Forklædet lidt ned paa Maven forat blive lang i Livet. Jeg saa det hele straks, og hendes Blik, hendes ^[107]brune Ansigt med Øjenbrynene højt op i Panden, det sælsomt ømme Udtryk i hendes Hænder, alt trængte saa hæftigt ind paa mig og gjorde mig forvirret. Hende har jeg kysset! tænkte jeg. Jeg rejste mig og blev staaende.

«De rejser Dem, De blir staaende,» sagde hun. «Sæt Dem dog, Deres Fod er daarlig, De har skudt Dem. Gode Gud, hvordan gik det til? Jeg fik vide det først nu. Jeg tænkte hele Tiden: Hvor blir Glahn af? han kommer aldrig mer. Jeg vidste ikke om nogen Ting. De havde skudt Dem, det er flere Uger siden, hører jeg, og jeg vidste ikke et Ord om det. Hvordan staar det til nu? De er bleven paafaldende bleg, jeg kender Dem ikke igen. Og Foden? Blir De halt? Doktoren siger, at De ikke blir halt. Hvor inderlig jeg er glad i Dem, fordi De ikke blir halt, jeg takker Gud for det. Jeg haaber, De undskylder, at jeg kom herhid uden videre, jeg løb mere end jeg gik ...»

Hun luded sig over mod mig, hun var mig nær, jeg fornam hendes Aande i Ansigtet, jeg tog med Hænderne efter hende. Da flytted ^[108]hun sig længer bort. Hendes Øjne var endnu duggede.

«Det gik saaledes til,» stammed jeg: «Jeg vilde stille Bøssen hen i Krogen, jeg holdt den galt, saaledes, op ned; saa hørte jeg pludselig et Skud. Det var et Uheld.»

«Et Uheld,» sagde hun tankefuldt og nikked. «Lad mig se, det er venstre Fod; men hvorfor netop den venstre? Ja, det var et Tilfælde ...»

«Ja, et Tilfælde,» afbrød jeg. «Hvor kan jeg vide, hvorfor det netop blev venstre Fod? De ser selv, saaledes holdt jeg Bøssen, saa kunde det ikke godt blive højre Fod. Ja, det var ikke meget morsomt.»

Hun saa eftertænksomt paa mig.

«Naa, De er altsaa i god Bedring,» sagde hun og saa sig om i Hytten. «Hvorfor har De ikke sendt Konen over til os efter Mad? Hvad har De levet af?»

Vi talte endnu i nogle Minutter sammen. Jeg spurgte hende:

«Da De kom, var Deres Ansigt bevæget, og Deres Øjne skinned, De gav mig Haanden. Nu er Deres Øjne blevne ligegyldige igen. Tager jeg fejl?»

Pause.

[109] «Man kan ikke altid være ens ...»

«Sig mig blot denne ene Gang,» sagde jeg: «hvad er det for Eksempel i dette Tilfælde, som jeg har sagt eller gjort til Deres Mishag? Det kunde kanske være mig til en Rettesnor for Eftertiden.»

Hun saa ud af Vinduet, ud mod den fjærne Horisont, stod og saa tankefuldt hen for sig, og svared mig, der sad bag hende:

«Ingenting, Glahn. Man kan jo stundom faa sine Tanker. Er De misfornøjet nu? Husk paa, nogle giver lidet, og det er meget for dem, andre giver alt, og det koster ingen Overvindelse; hvem har saa givet mest? De er bleven tungsindt under Deres Sygdom. Hvordan er vi komne til at tale om dette?» Og pludselig ser hun paa mig, en Glæde farver hendes Ansigt, hun siger: «Men bliv nu frisk igen snart. Vi sees igen.»

Dermed rakte hun mig Haanden.

Nu var det, at jeg fik i Sinde ikke at modtage hendes Haand. Jeg rejste mig lagde Hænderne paa Ryggen og bukked dybt; dermed vilde jeg takke hende for hendes elskværdige Besøg.

[110] «Undskyld, at jeg ikke kan følge Dem længer,» sagde jeg.

Da hun var gaaet, satte jeg mig endnu engang til at overtænke det hele. Jeg skrev et Brev og forlangte min Uniform tilsendt.

XX.

Første Dag i Skogen.

Jeg var glad og mat, alle Dyr nærmed sig mig og besaa mig, paa Løvtræerne sad Biller, og Oljebillerne krøb paa Vejen. Godt Møde! tænkte jeg. Skogens Stemning gik frem og tilbage gennem mine Sandser, jeg græd af Kærlighed og var aldeles glad derved, jeg var opløst af Taksigelse. Du gode Skog, mit Hjem, Guds Fred, skal jeg sige dig fra mit Hjærte ...

Jeg standser, vender mig i alle Retninger og nævner grædende Fugle, Træer, Stene, Græs og Myrer ved Navn, ser mig om og nævner dem i Rækkefølge. Jeg ser op mod Fjældene og tænker: Ja, nu kommer jeg! som om jeg svared paa en Kalden. Højt deroppe hækked ^[112] Dværgfalken, jeg vidste om dens Reder. Men Tanken paa de hækkende Dværgfalke oppe i Fjældene sendte min Fantasi langt bort.

Ved Middag roed jeg ud, jeg landed paa en liden Ø, en Holme, udenfor Havnen. Der var lilafarvede Blomster med lang Stængel, der rak mig til Knæet, jeg vaded i underlige Vækster, Brangebærbuske, grovt Snarpegræs; der var ingen Dyr, og Mennesker havde der kanske heller ikke været. Sjøen skummed mildt mod Øen og indhylled mig i et Slør af Sus, langt oppe ved Æggeholmene skreg og fløj alle Kystens Fugle. Men Havet omsluttet mig til alle Sider som i en Omfavnelse. Velsignet være Livet og Jorden og Himlen, velsignet være mine Fiender, jeg vil i denne Stund være min værste Uven naadig og knytte hans Skorem ...

En høj Hejsesang^{k93} lyder ud til mig fra en af Hr. Macks Jægter, og mit Indre fyldes af Solskin ved den kendte Lyd. Jeg ror til Bryggen, gaar forbi Fiskerhytterne og begiver mig hjem. Dagen er leden,^{k94} jeg indtager mit Maaltid, deler min Mad med Æsop og gaar atter tilskogs. Milde Vinde sejler lydløst mod mit Ansigt. Velsignet være I, siger jeg til Vindene fordi de kommer mod mit Ansigt, velsignet være I; mit Blod bøler sig i ^[113] mine Aarer af Taksigelse mod Jær! Æsop lægger sin ene Pote paa mit Knæ.

En Træthed overfalder mig, og jeg sovner.

Lul, lul! Ringer Klokker? Nogle Mile tilhavs staar et Bjærg. Jeg beder to Bønner, en for min Hund og en for mig selv, og vi kommer ind i Bjærget. Porten slaar i efter os, det giver et Ryk i mig, og jeg vaagner.

Luende^{k95} rød Himmel, Solen staar og stamper foran mine Øjne, Natten, Horisonten dønner af Lys. Æsop og jeg gaar over i Skyggen. Det er stille omkring. Nej, vi vil ikke sove mere, siger jeg til Æsop, vi vil jage imorgen, den røde Sol skinner paa os, vi gik ikke ind i Bjærget ... Og sære Stemninger faar Liv hos mig, og mit Blod stiger mig til Hovedet. Jeg føler ophidset og endnu svag, at nogen kysser mig, og Kysset ligger paa mine Læber. Jeg ser mig om, der er ingen synlig tilstede. Iselin! siger jeg. Det pusler i Græsset, det kunde være Løv, der faldt til Jorden, det kunde ogsaa være Trin. En Ilen^{k96} gaar gennem Skogen, det kunde være Iselins Aandedræt, tænker jeg. I disse Skoge har Iselin gaaet, her bønhørte hun Jægere i gule Støvler og grønne Kapper.

[114] Ude paa sin Gaard boed hun, to Fjerdinger herfra, hun sad i sit Vindu for fire Menneskealdere siden og hørte Jagthornet galde fra Skogene trint omkring. Her var Ren og Ulv og Bjørn, og Jægerne de var mange, og alle saa de hende vokse op, og hver og en saa ventede de paa hende. En havde set hendes Øjne, en anden hørt hendes Stemme; men engang stod en søvnløs Svend op om Natten og bored et Hul ind til Iselins Kammer, han saa hendes hvide Fløjels Mave. I hendes tolvte Aar kom Dundas.^{k97} Han var Skotte, han handled med Fisk og havde mange Skibe. Han havde en Søn. Da Iselin blev seksten Aar, saa hun første Gang den unge Dundas. Han var hendes første Kærlighed ...

Og saa sære Stemninger trækker gennem mig og saa tungt blir mit Hoved, mens jeg sidder der; jeg lukker Øjnene og føler atter Iselins Kys. Iselin, er du her, du Livets Elskerinde? siger jeg, og har du Diderik staaende bag et Træ? ... Men tyngre og tyngre blir mit Hoved, og jeg flyder ind i Søvnens Bølger.

Lul, lul! En Stemme taler, det er som om Syvstjærnen^{k98} synger gennem mit Blod, det er Iselins Stemme:

[115] Sov, sov! Jeg vil fortælle dig om min Kærlighed, mens du sover, og jeg vil fortælle dig om min første Nat. Jeg husker det, jeg glemte at laase min Dør; jeg var seksten Aar, det var Vaartid og varme Vinde; Dundas kom. Det var som en Ørn, der

kom susende. Jeg traf ham en Morgen før Jagttid, han var fem og tyve Aar og kom fra fjærne Rejser, han spadsered ved min Side i Haven, og da han berørte mig med sin Arm, begyndte jeg at elske ham. Han fik to feberrøde Pletter i Panden, og jeg kunde have kysset de to Pletter.

Om Aftenen efter Jagttid gik jeg og saa efter ham i Haven, og jeg var saa bange for, at jeg skulde finde ham. Jeg nævnte sagte hans Navn for mig selv, og jeg var saa bange for, at han skulde høre det. Da kommer han frem fra Buskene og hvisker: Inat Klokken et! Hvorpaa han forsvinder.

Inat Klokken et, siger jeg til mig selv, hvad mente han med det? Jeg forstaar ingenting. Han mente vel, at han skulde paa Rejser igen inat Klokken et; men hvad kommer det mig ved, om han rejser?

Saa var det, at jeg glemte at laase min Dør ...

Klokken et stiger han ind.

[116] Var ikke min Dør laaset? spørger jeg.

Jeg skal laase den, svarer han.

Og han laaser Døren af og lukker os inde.

Jeg var saa bange for Støjen af hans store Støvler. Væk ikke min Pige! sagde jeg. Jeg var ogsaa saa bange for den knagende Stol, og jeg sagde: Nej, nej, sæt dig ikke paa den Stol, den knager!

Maa jeg da sidde hos dig i Sofaen? spurgte han.

Ja, sagde jeg.

Men det sagde jeg blot fordi Stolen knaged.

Vi sad i min Sofa. Jeg flytted mig bort, han flytted sig efter. Jeg saa ned.

Du fryser, sagde han og tog min Haand. Lidt efter sagde han: Hvor du fryser! og lagde sin Arm om mig.

Jeg blev varm i hans Arm. Vi sidder saaledes lidt. En Hane galer.

Hørte du, sagde han, en Hane gol, det er snart Morgen.

Og han rørte ved mig og gjorde mig fortabt.

Naar du bare er aldeles sikker paa, at Hanen gol, stammed jeg.

[117] Jeg saa atter de to feberrøde Pletter i hans Pande, og jeg vilde rejse mig. Da holdt han mig tilbage, jeg kyssed de to elskelige Pletter og lukked mine Øjne for ham ...

Saa blev det Dag, alt var det Morgen. Jeg vaagned og kendte ikke Væggene i mit Kammer igen, jeg stod op og kendte ikke mine egne smaa Sko igen; der risled noget gennem mig. Hvad kan det være, som risler gennem mig? tænkte jeg leende. Og, hvormange var det Klokkerne just slog? Intet vidste jeg, men jeg husked blot, at jeg havde glemt at laase min Dør.

Min Pige kommer.

Dine Blomster har intet Vand faaet, siger hun.

Jeg havde glemt mine Blomster.

Du har krøllet din Kjole, fortsætter hun.

Hvor kan jeg have krøllet min Kjole henne? tænker jeg med leende Hjærte; men det maa jeg vel have gjort inat?

En Vogn kører ind til Havegrinden.

Og din Kat har ingen Mad faaet, siger min Pige.

Men jeg glemmer mine Blomster, min Kjole og min Kat og spørger:

[118] Er det Dundas, som holder udenfor? Bed ham at komme til mig straks, jeg venter ham, det var noget ... noget ... Og jeg tænker ved mig selv: Mon han atter vil lukke Døren i Laas, naar han kommer?

Han banker paa. Jeg aabner for ham og lukker selv Døren i Laas forat gøre ham en liden Tjeneste.

Iselin! udbryder han og kysser min Mund et helt Minut.

Jeg har ikke sendt Bud efter dig, hvisker jeg.

Har du ikke? spørger han.

Jeg blir atter meget fortabt, og jeg svarer:

Jo, jeg sendte Bud efter dig, jeg længted saa usigeligt efter dig igen. Vær her lidt.

Og jeg holdt mig for Øjnene af Kærlighed. Han slap mig ikke, jeg sank om og skjulte mig¹⁴ hos ham.

Jeg synes, at noget galder igen? sagde han og lytted.

Men da jeg hørte hvad han sagde, afbrød jeg ham saa hurtigt, som jeg kunde, og svared:

Nej, hvor kan du tro, at noget galder igen! Det var ingenting, som gol.

Han kyssed mit Bryst.

[119] Det var bare en Høne, som gol, sagde jeg i sidste Øjeblik.

Vent lidt, jeg skal lukke Døren i Laas, sagde han og vilde rejse sig.

Jeg holdt ham tilbage og hvisked:

Den er lukket ...

Saa blev det Aften igen, og Dundas var rejst. Der risled noget gyldent gennem mig. Jeg stilled mig foran Speilet, og to forelskede Øjne saa lige mod mig; der rørte sig noget i mig ved mit Blik, og det risled og risled rundt omkring mit Hjærte. Min Gud, jeg havde aldrig set paa mig selv med de Øjne før, og jeg kyssed af Elskov min egen Mund i Spejlet ...

Men nu har jeg fortalt dig om min første Nat og om Morgenens og Aftenens derpaa. Siden engang skal jeg fortælle dig om Svend Herlufsen.¹⁹⁹ Ham elsked jeg ogsaa, han boed en Mil herfra, paa Øen, som du ser derude, og jeg roed selv til ham i stille Sommernætter, fordi jeg elsked ham. Jeg vil ogsaa fortælle dig om Stamer. Han var Præst, jeg elsked ham. Jeg elsker alle ...

Jeg hører gennem min Slummer en Hane, der galder nede ved Sirilund.

[120] Hørte du, Iselin, en Hane gol ogsaa til os! raaber jeg frydefuldt og strækker Armene ud. Jeg vaagner. Æsop er allerede paa Benene. Borte! siger jeg i brændende Sorg og ser mig omkring; her er ingen, ingen her! Fuld af Hede og Ophidselse gaar jeg hjemad. Det er Morgen, Hanen vedbliver at gale paa Sirilund.

Ved Hytten staar en Kvinde, staar Eva. Hun har et Reb i Haanden og skal i Vedskogen. Der er en Livets Morgen over den unge Pige, hendes Bryst gaar op og ned, Solen forgylder hende.

«De maa ikke tro ...» stammer hun.

«Hvad maa jeg ikke tro, Eva?»

«Jeg gik ikke hid forat træffe Dem, jeg gik bare forbi ...»

Og hendes Ansigt mørkner af Rødme.

XXI.

Min Fod vedblev at volde mig lidt Bryderi og Plage, ofte om Natten kløed den og holdt mig vaagen, en pludselig Sting kunde gennemfare den, og mod Vejrforandring var den fuld af Gigt. Det vared i mange Dage. Men jeg kom ikke til at halte.

Dagene gik.

Hr. Mack var kommet tilbage, og jeg skulde straks erfare, at han var kommet. Han tog min Baad fra mig, han satte mig i Forlegenhed, det var endnu ikke Jagttid, og jeg kunde intet skyde. Men hvorfor berøved han mig uden videre Baaden? To af Hr. Macks Bryggefolk havde roet en Fremmed ud paa Sjøen om Morgen.

Jeg traf Doktoren.

[122] «Man har taget min Baad fra mig,» sagde jeg.

«Her er kommet en Fremmed,» sagde han. «Man skal ro ham tilhavs hver Dag og bringe ham hjem igen om Aftenen. Han undersøger Havbunden.»

Den Fremmede var en Finlænder, Hr. Mack havde truffet ham tilfældig, ombord i Skibet, han kom fra Spitsbergen med nogle Samlinger af Skæl og smaa Sjødyr, man kaldte ham Baron. Han havde faaet en stor Sal og endnu et andet Værelse i Hr. Macks Hus. Han vakte megen Opmærksomhed.

Jeg lider Nød for Kød, og jeg kunde bede Edvarda om lidt Mad for iaften, tænkte jeg. Jeg spadserer ned til Sirilund. Jeg lægger straks Mærke til, at Edvarda er iført en ny Kjole, hun synes at have vokset, hendes Kjole er meget sid.

«Undskyld, at jeg blir siddende,» sagde hun kort og godt og rakte mig Haanden.

«Ja, desværre, min Datter er upasselig,» sagde Hr. Mack. «Det er Forkølelse, hun har ikke været forsigtig ... De kommer formodentlig forat faa Rede paa Deres Baad? Jeg blir nødt til at laane Dem en anden, en Kæks, [k100](#) den er ikke ny, men naar De øser flittigt ... [123] Nej, vi har nemlig faaet en Videnskabsmand i Huset, og De vil

forstaa, at en saadan Mand ... Han har ingen Tid tilovers, han arbejder hele Dagen og kommer hjem om Aftenen. Gaa nu ikke, før han kommer, saa faar De se ham, De vil have Interesse af at stifte Bekendtskab med ham. Her er hans Kort, Krone, Baron. En elskværdig Mand. Jeg traf ham ganske tilfældig.»

Aha, tænkte jeg, man byder dig ikke tilaftens. Gudskelov, jeg gik ogsaa blot paa Prøve herhen, jeg kan gaa hjem igen, jeg har endnu lidt Fisk i Hytten. Der blir vel en Raad til Mad. Basta.

Baronen kom. En liden Mand paa omkring firti Aar, et langt, smalt Ansigt med udstaaende Kindben og tyndt, sort Skæg. Hans Blik var stikkende og gennemtrængende, men han brugte stærke Briller. Ogsaa i sine Skjorteknapper havde han den femtakkede Krone, ligesom paa sit Kort. Han var lidt ludende, ^{k101} og hans magre Hænder havde blaa Aarer; men Neglene var som af gult Metal.

«Fornøjer mig meget, Hr. Løjtnant. Hr Løjtnanten har været længe her?»

[124] «Nogle Maaneder.»

En behagelig Mand. Hr. Mack opfordred ham til at tale om sine Skæl og Smaadyr, og han gjorde det beredvilligt, forklared os Lerarten ^{k102} omkring Korholmene, gik ind i Salen og hentede en Prøve af Tang fra Hvidehavet. ^{k103} Han førte idelig højre Pegefinger op og flytted de tykke Guldbriller frem og tilbage paa Næsen. Hr. Mack var i høj Grad interesseret. En Time gik.

Baronen talte om mit Uheld, mit ulykkelige Skud. Var jeg helbredet? Virkelig? Glæded ham.

Hvem har fortalt ham om mit Uheld? tænkte jeg. Jeg spurgte:

«Af hvem har Hr. Baronen hørt om mit Uheld?»

«Af ... ja, hvem var det nu? Frøken Mack, tror jeg. Ikke sandt, Frøken Mack?»

Edvarda blev blussende rød.

Jeg kom saa fattig, i flere Dage havde en mørk Fortvivlelse tynget mig ned; men ved de sidste Ord af den Fremmede flakked straks en Glæde gennem mig. Jeg saa ikke paa Edvarda, men jeg tænkte: Tak fordi du dog har talt om mig, nævnt mit Navn med din ^[125] Tunge, skønt det er evig betydningsløst for dig. Godnat.

Jeg tog Afsked. Edvarda forblev siddende ogsaa nu, hun undskyldte sig for Høfligheds Skyld med, at hun var upasselig. Med Ligeegyldighed gav hun mig Haanden.

Og Hr. Mack stod i ivrig Passiar med Baronen. Han talte om sin Bedstefader Konsul Mack:

«Jeg ved ikke, om jeg allerede har fortalt Hr. Baronen, denne Spænde fæsted Carl Johan med egne Hænder paa min Bedstefaders Bryst.»

Jeg kom ud paa Trappen, ingen fulgte mig ud. Jeg kasted i Forbigaaende et Blik indad Vinduerne i Storstuen, da stod Edvarda der, høj, opret, holdende med begge Hænder Gardinerne tilside, og saa ud. Jeg undlod at hilse, jeg glemte alt, en Strøm af Forvirring greb mig og førte mig hastigt afsted.

Holdt, stands et Øjeblik! sagde jeg til mig selv, da jeg havde naaet Skogen. Ved Gud i Himlen, dette skal der blive en Ende paa! Jeg blev pludselig hed af Vrede og stønned. Ak, jeg havde ingen Ære i Brystet mere, højt regnet havde jeg nydt Edvardas Naade en Uge, nu var den for længe siden forbi, og jeg indretted [126] mig ikke derefter. Fra nu af skulde mit Hjærte tilraabe hende: Støv, Luft, Muld paa min Vej, ved Gud i Himlen ...

Jeg naaed Hytten, fandt min Fisk frem og holdt Maaltid.

Her gaar du og gløder ud dit Liv paa en ringe Skolepige, og dine Nætter ere fulde af øde Drømme. Og en lummer Vind staar stille omkring dit Hoved, en lugtende, aarsgammel Vind. Mens Himlen skjelver af det vidunderligste Blaa, og Fjældene Falder. Kom, Æsop, hej!

XXII.

Der gik en Uge. Jeg lejede Smedens Baad og fiskede til Mad. Edvarda og den fremmede Baron var altid sammen om Aftenen, naar han kom hjem fra Sjøen, jeg saa dem engang ved Møllen. En Aften kom de begge gaaende forbi min Hytte, jeg trak mig bort fra Vinduet og stængte sagte min Dør, for alle Tilfælders Skyld. Det gjorde aldeles intet Indtryk paa mig at se dem sammen; jeg trak paa Skulderen. En anden Aften traf jeg dem paa Vejen, og vi hilste til hinanden, jeg lod Baronen hilse først og tog selv med et Par Fingre op til Huen. Jeg gik sagte forbi og saa ligegyldigt paa dem.

En Dag forløb igen.

[128] Hvor mange, lange Dage var nu ikke forløbne! En nedtrykt Sindsstemning beherskede mig, mit Hjærte grundede maalløst over Tingene, selv den venlige graa Sten ved min Hytte stod som med et Udtryk af Pine og Fortvivlelse, naar jeg gik forbi. Det stundede mod Regn, Varmen stod formelig og hived foran mig, hvor jeg vendte mig hen, der var Gigt i min venstre Fod, jeg havde set en af Hr. Macks Heste ryste sig i Skækerne^{k104} om Morgen; alt dette havde sin Betydning for mig. Det er bedst at forsyne Huset med Mad, mens det er Godvejr, tænkte jeg.

Jeg bandt Æsop, tog mine Fiskeredskaber og min Bøsse med og gik ned til Bryggen. Jeg var ganske usædvanlig beklemt.

«Hvornaar kommer Postskibet?» spurgte jeg en Fisker.

«Postskibet? Det kommer om en tre Uger,» svarede han.

«Jeg venter min Uniform,» sagde jeg.

Derpaa traf jeg en af Hr. Macks Krambodbetjente. Jeg tog hans Haand og sagde:

«Sig mig for Kristi Skyld, spiller I aldrig mere Whist paa Sirilund?»

«Jo, ofte,» svarer han.

[129] Pause.

«Jeg har ikke kunnet komme med i det sidste,» sagde jeg.

Jeg roed ud til min Fiskegrund. Vejret var bleven trykkende, Myggene samlede sig i Sværme, og jeg maatte røge Tobak hele Tiden forat bjærge mig. Hyserne^{k105} bed, jeg trak tvehaget,^{k106} jeg gjorde en god Fangst. Paa Hjemvejen skød jeg to Alker.

Da jeg kom til Bryggen, stod Smeden der. Han stod i Arbejde. Der farer en Tanke gennem mig, jeg spørger ham:

«Faar jeg Følge hjem?»

«Nej,» svarer han, «Hr. Mack har givet mig Arbejde lige til Midnat.»

Jeg nikked og tænkte ved mig selv, at det var godt.

Jeg tog min Fangst med og gik, jeg lagde Vejen om Smedens Hus. Eva var alene hjemme.

«Jeg længted saa hjærteligt efter dig,» sagde jeg til hende. Og jeg blev bevæget ved Synet af hende, hun kunde knapt se paa mig for Forundring. «Jeg elsker din Ungdom og dine gode Øjne,» sagde jeg. «Straf mig nu idag, fordi jeg har tænkt mere paa en anden end ^[130] paa dig. Hør, jeg kommer til dig blot forat se paa dig, du gør mig vel, jeg er kær i dig. Hørte du, at jeg raabte paa dig inat?»

«Nej,» svared hun forferdet.

«Jeg raabte paa Edvarda, Jomfru Edvarda, men jeg mente dig. Jeg vaagned af det. Jo, jeg mente dig, jeg var undskyldt, jeg forsnakked mig, da jeg sagde Edvarda. Men lad os ikke tale mere om hende. Gud, hvor du er min kæreste Pige, Eva! Du har saa rød Mund idag. Du har smukkere Fødder end Edvarda, se bare selv.» Jeg løfted op hendes Kjole og viste hende hendes egne Ben.

En Glæde, som jeg endnu aldrig havde set hos hende, fløj over hendes Ansigt; hun vil vende sig bort, men betænker sig og slaar den ene Arm om min Hals.

En Tid gaar. Vi taler sammen, sidder hele Tiden paa en lang Bænk og taler til hinanden om mange Ting. Jeg sagde:

«Vil du tro det, Jomfru Edvarda har ikke lært at tale endnu, hun taler som et Barn, hun siger 'mere lykkeligere', jeg har selv hørt det. Synes du, at hun har en vakker Pande? Det synes ikke jeg. Hun har en mørk Pande. Hun vasker heller ikke sine Hænder.»

[131] «Vi skulde jo ikke snakke mere om hende?»

«Rigtigt. Jeg glemte det blot.»

En Tid gaar igen. Jeg tænker paa noget, jeg tier.

«Hvorfor blir dine Øjne vaade?» spørger Eva.

«Hun har forresten en vakker Pande,» siger jeg, «og hendes Hænder er altid rene. Det var bare en Tilfældighed, at de var skidne engang. Jeg mente ikke at sige andet.» Men nu fortsætter jeg hidsigt og med sammenbidte Tænder: «Jeg sidder uafladelig og tænker paa dig, Eva; men det falder mig ind, at du kanske ikke har hørt, hvad jeg nu vil fortælle dig. Den første Gang, Edvarda saa Æsop, sagde hun: Æsop, det var jo en Vismand, han var Frygier. [k107](#) Er det ikke naragtigt? [k108](#) Hun havde læst det i en Bog den samme Dag, det er jeg sikker paa.»

«Ja,» siger Eva; «men hvad saa?»

«Saavidt jeg mindes, talte hun ogsaa om, at Æsop havde Xanthus [k109](#) til Lærer. Ha-ha-ha.»

«Jasaa.»

«Hvad Satan er nu det at fortælle en Forsamling, at Æsop har haft Xanthus til Lærer? Jeg spørger blot. Ak, du er ikke oplagt idag, Eva, ellers vilde du le dig syg af det.»

[132] «Jo, jeg synes ogsaa, at det er morsomt,» siger Eva og begynder at le anstrængt og forundret. «Men jeg forstaar det ikke saa godt, som du.»

Jeg tier og tænker, tier og tænker.

«Vil du, at vi helst skal sidde stille og ikke sige noget?» spørger Eva sagte. Godheden lyste ud af hendes Øjne, hun tog mig over Haaret med sin Haand.

«Du gode, gode Sjæl!» udbryder jeg og trykker hende hæftigt ind til mig. «Jeg er sikker paa, at jeg forgaar af Kærlighed til dig, jeg elsker dig mere og mere, tilslut blir du med mig, naar jeg rejser. Du skal bare se. Kunde du følge med mig?»

«Ja,» svarer hun.

Jeg hører næsten ikke dette Ja, men jeg føler det af hendes Aande, jeg mærker det paa hende, vi holder vildt om hinanden, og hun giver sig saa sandsesløst bort.

En Times Tid efter kysser jeg Eva til Afsked og gaar. Jeg møder Hr. Mack i Døren.

Hr. Mack selv.

Han rykker til og stirrer ind i Stuen, blir staaende der paa Dørtærskelen og stirre.
«Naa!» [133] siger han og kan ikke faa sagt mere, han er som slaaet fortumlet.

«De havde ikke ventet at finde mig her?» siger jeg og hilser.

Eva rører sig ikke.

Hr. Mack fatter sig, en mærkværdig Sikkerhed lægger sig over ham, han svarer:

«De tager fejl, det er netop Dem, jeg søger. Jeg vil gøre Dem opmærksom paa, at fra første April til femtende August er det forbudt at løse Skud inden en ottendels Mil fra Æg- og Dunvær. De har idag skudt to Fugle ved Øen, der er Folk, som har set Dem.»

«Jeg skød to Alker,» sagde jeg slagen. Det gik op for mig paa Stedet, at Manden var i sin Ret.

«To Alker eller to Edderfugle, det er lige meget. De har været indenfor fredlyst Omraade.»

«Jeg erkender det,» sagde jeg. «Det har ikke faldt mig ind før nu.»

«Men det burde have faldt Dem ind før nu.»

«Jeg har ogsaa i Maj Maaned skudt af begge mine Løb omtrent paa samme Sted. Det [134] var paa en Øtur. Det skete paa Deres egen Anmodning.»

«Det er en anden Sag,» sagde Hr. Mack kort.

«Men saa for Djævelen, saa ved De vel, hvad De har at gøre?»

«Saare vel,» svared han.

Eva holdt sig i Beredskab; da jeg gik ud, fulgte hun efter, hun havde taget et Tørklæde paa og gik bort fra Huset, jeg saa hende tage Vejen ned til Bryggerne. Hr. Mack vandred hjem.

Jeg tænkte over det. Hvilken Smidighed i at hitte paa en Udvej! hvor hans Øjne stak! Et Skud, to Skud, et Par Alker, en Mulkt, en Udbetaling. Og saa var alt, alt opgjort med Hr. Mack og hans Hus. Alt gik i Grunden saa overmaade smukt og hurtigt ...

Det begyndte allerede at regne med store, bløde Draaber. Skærerne fløj langsad Jorden, og da jeg kom hjem og slap Æsop løs, aad den Græs. Vinden begyndte at suse.

XXIII.

En Mil nedenunder mig ser jeg Havet. Det regner, og jeg er tilfjælds, en Bjærghammer beskytter mig mod Regnen. Jeg røger paa min Snadde, røger den ene Pibe efter den anden, og hver Gang, jeg tænder, kravler Tobakken op som glødende Smaaormer af Asken. Saaledes myldrer ogsaa Tankerne i mit Hoved. Foran mig paa Marken ligger en Bundt tørre Kviste af et ruineret Fuglerede. Og saaledes som dette Fuglerede er, er ogsaa min Sjæl.

Jeg husker hver mindste Bagatel af denne og den næste Dags Oplevelser. Ho-ho, hvor jeg blev ilde tilredt ...

Jeg sidder her tilfjælds, og Havet og Luften suser, det koger og klager grufuldt i mine Øren af Vind og Vejr. Jægter og Jagter sees ^[136] langt ude med rebede Sejl, der er Folk ombord, de skal vel et Sted hen, og Gud ved, hvor alle disse Liv skal hen, tænker jeg. Havet rejser sig skummende tilvejr og tumler, tumler, det er som befolket af store, rasende Skikkelser, der slaar ud med Lemmerne og brøler til hinanden, nej, det er en Fest blandt ti Tusind pibende Djævla, der sætter Hovedet ned i Skuldrene og kredser omkring, piskende Havet hvidt med Vingspidserne. Langt, langt ude ligger et Blindskær, ^{k110} af dette Blindskær rejser sig en hvid Havmand op og ryster sit Hoved efter en læksprungen Raasejler, ^{k111} der lænser tilhavs for Vinden, ho-ho, tilhavs, ud i det øde Hav ...

Jeg glæder mig over, at jeg er alene, at ingen kan se mine Øjne, jeg læner mig tillidsfuldt ind til Klippevæggen og ved, at ingen kan staa og iagttage mig bagfra. En Fugl svæver over Fjældet med et sprængt Skrig, i samme Øjeblik løsner en Klippeblok et Stykke henne og ruller ned mod Havet. Og jeg blir siddende der en Tidlang stille, jeg falder hen i Hvile, der bæver en lun Følelse af Hygge gennem mig, fordi jeg kan sidde saa trygt i Skjul, mens Regnen vedbliver at falde ned ^[137] udenfor. Jeg knappede min Trøje sammen og takked Gud for min varme Trøje. Der gik endnu en Tid. Jeg sovned.

Det er Eftermiddag, jeg gaar hjem, det regner endnu. Da møder der mig noget usædvanligt, Edvarda staar foran mig paa Stien. Hun er gennemblødt, som om hun har været længe ude i Regnen, men hun smiler. Naada! tænker jeg straks, og en Harne griber mig, jeg klemmer med rasende Fingre om mit Gevær, og jeg gaar hende imøde saaledes, skønt hun smiler.

«Goddag!» raaber hun først.

Jeg venter til jeg er kommet hende nogle Skridt nærmere og siger:

«Jeg hilser Dem, Skønjomfru!»

Hun studser over min Spøgefuldhed. Ak, jeg vidste ikke, hvad jeg sagde. Hun smiler frygtsomt og ser paa mig.

«Har De været tilfjælds idag?» spørger hun. «Saa er De bleven vaad. Jeg har et Tørklæde her, om De vil tage det om Dem, jeg har det tilovers ... Nej, De kender mig ikke igen.» Og hun slaar Øjnene ned og ryster paa Hovedet.

[138] «Et Tørklæde?» svarer jeg, og jeg griner^{k112} af Vrede og Forundring. «Men jeg har en Trøje her, vil De laane den? Jeg har den til overs, jeg vilde have laant den bort til hvemsomhelst, saa De kan trygt tage den. En Fiskerkone skulde med Glæde have faaet laane den.»

Jeg saa, at hun var spændt paa, hvad jeg vilde sige, hun lytted i den Grad forventningsfuldt, at hun blev styg og glemte at holde Munden sammen. Hun staar der med Tørklædet i Haanden, det er et hvidt Silketørklæde, hun har taget det af Halsen. Jeg river ogsaa min Trøje af.

«For Guds Skyld, tag den paa igen!» raaber hun. «De skal ikke gøre det. Er De saa sint paa mig? Nej, Herregud, tag dog Trøjen paa igen, før De blir gennemvaad.»

Jeg trak Trøjen paa igen.

«Hvor skal De hen?» spurgte jeg dumpt.

«Nej, ingen Steder ... Jeg forstaar ikke, at De kunde trække Trøjen af ...»

«Hvor har De Baron en idag?» spurgte jeg videre. «I dette Vejr kan jo ikke Greven være paa Sjøen ...»

«Glahn, jeg vilde bare sige Dem noget ...»

Jeg afbryder hende:

[139] «Tør jeg bede Dem bringe Hertugen min Hilsen.»

Vi ser paa hinanden. Jeg staar færdig til at møde hende med flere Afbrydelser, hvis hun aabner Munden. Endelig glider et smærteligt Træk over hendes Ansigt, jeg ser bort og siger:

«Oprigtigt talt, giv den Prins en Kurv, Jomfru Edvarda. Det er ikke nogen Mand for Dem. Jeg forsikrer Dem for, i disse Dage gaar han og funderer paa, om han skal gøre Dem til sin Kone eller ei, og det kan De ikke være tjent med.»

«Nej, det vil vi ikke tale om; vel? Glahn, jeg har tænkt paa Dem, De kunde tage Deres Trøje af og blive gennemvaad for en andens Skyld, jeg kommer til Dem ... »

Jeg trækker paa Skuldrene og fortsætter:

«Jeg foreslaar Dem Doktoren istedet. Hvad har De at udsætte paa ham? En Mand i sine bedste Aar, et udmærket Hoved. Tænk paa det.»

«Hør paa mig bare et Minut ... »

«Æsop, min Hund, venter mig i Hytten.» Jeg tog Huen af, hilste hende og sagde atter:

«Jeg hilser Dem, Skønjomfru.»

[140] Dermed begyndte jeg at gaa.

Hun opløfted et Skrig:

«Nej, riv ikke mit Hjærte ud af mig. Jeg kom til dig idag, jeg passed dig op her, og jeg smilte, da du kom. Igaar var jeg næsten fra Forstanden, fordi jeg havde tænkt paa noget hele Tiden, det gik rundt for mig, og jeg tænkte altid paa dig. Idag sad jeg i Stuen, et Menneske kom ind, jeg saa ikke op, men jeg vidste, hvem det var, som kom. Jeg roed igaar en halv Fjerding, ^{k113} sagde han. Blev De ikke træt? spurgte jeg. Ak, jo, meget træt; og jeg fik Blærer i mine Hænder, sagde han saa og var bedrøvet derover. Jeg tænkte: Se, det er nu han bedrøvet over! En Stund efter sagde han: Jeg hørte inat en Hvissen udenfor mine Vinduer, det var Deres Husjomfru og Deres ene Krambodbetjent i intim Samtale. Ja, de skal have hinanden, sagde jeg. Ja, men dette var Klokken to! Hvad saa? spurgte jeg, og jeg sagde lidt efter: Natten er deres egen. Da flytted han sine Guldbriller op paa Næsen og bemærked: Men ikke sandt,

synes De ikke, midt paa Natten, det ser ikke godt ud? Jeg saa fremdeles ikke op, og vi sad saaledes i ti Minutter. Maa jeg bringe Dem et Schawl om ^[141] Deres Skuldre? spurgte han. Nej, Tak, svared jeg. Den, som turde tage Deres lille Haand! sagde han. Jeg svared ikke, min Tanke var andre Steder henne. Han lagde en liden Æske i mit Fang, jeg aabned Æsken og fandt en Naal i den, Naalen havde en Krone, og jeg talte ti Stene i den ... Glahn, jeg har Naalen her, vil du se den? Den er traadt istykker kom bare og se, at den er traadt i stykker ... Nuvel, hvad skal jeg med den Naal? spurgte jeg. De skal pryde Dem med den, svared han. Men jeg rakte ham Naalen tilbage og sagde: Lad mig være, jeg tænker mere paa en anden. Hvilken anden? spurgte han. En Jæger, svared jeg; han har givet mig blot to dejlige Fjære til Erindring; men tag Deres Naal tilbage. Men han vilde ikke tage Naalen tilbage. Jeg saa for første Gang paa ham, hans Øjne var gennemtrængende. Jeg tager ikke Naalen tilbage, gør med den, hvad De vil, træd paa den, sagde han. Jeg rejste mig op, lagde Naalen under min Hæl og traadte paa den. Dette var imorges ... I fire Timer gik jeg og ventede; efter Middagen begav jeg mig ud. Han mødte mig op paa Vejen. Hvor skal De hen? spurgte han. Til Glahn, ^[142] svared jeg; jeg vil bede ham om ikke at glemme mig ... Siden Klokken et har jeg ventet her, jeg stod ved et Træ og saa dig komme, du var som en Gud. Jeg elsked din Skikkelse, dit Skæg og dine Skuldre, alt ved dig elsked jeg ... Nu er du utaalmodig, du vil gaa, bare gaa, jeg er dig ligegyldig, du ser ikke paa mig ... »

Jeg var standset. Da hun taug, begyndte jeg atter at gaa. Jeg var udslidt af Fortvivlelse og smilte, mit Hjærte var haardt.

«Det er sandt,» sagde jeg og standsed igen, «De vilde jo sige mig noget?»

Denne Spot gjorde hende træt af mig:

«Vilde jeg sige noget? Ja, men jeg sagde noget; har De ikke hørt det? Nej, intet, intet har jeg at sige Dem mere ... »

Hendes Stemme ryster selsomt, men det rører mig ikke.

XXIV.

Den næste Morgen staar Edvarda udenfor Hytten, idet jeg træder ud.

Jeg havde i Nattens Løb overvejet alt og taget min Beslutning. Nej, hvorfor skulde jeg længer lade mig forblinde af dette lunefulde Menneske, en Fiskerpige, et ulærd Hoved; havde ikke hendes Navn siddet længe nok i mit Hjærte og suget det ud? Nok herom! Det faldt mig ellers ind, at jeg maaske var kommet hende nærmere netop ved at vise hende Ligegyldighed og spotte hende. Ak, hvor jeg havde haanet hende henrivende: efterat hun har holdt en Tale paa flere Minutter, siger jeg roligt: Det var sandt, De vilde jo sige mig noget ...

Hun stod ved Stenen. Hun var i høj Grad ophidset og vilde løbe mig imøde, hun [144] bredte allerede Armene ud, men blev staaende og vred sine Hænder. Jeg tog til Huen og hilste hende taust.

«Idag er det en eneste Ting, jeg vil Dem, Glahn,» sagde hun indtrængende. Og jeg rørte mig ikke, blot forat faa høre, hvad hun vilde sige. «Jeg har hørt, at De har været hos Smedens. Det var en Aften. Eva var alene hjemme.»

Jeg studsede og svarede:

«Af hvem har De faaet den Underretning?»

«Jeg spionerer ikke,» raabte hun; «jeg hørte det igaaftes, min Fader fortalte mig det. Da jeg kom saa gennemvaad hjem igaaftes, sagde min Fader: Du har idag forhaanet Baronen. Nej, svarede jeg. Hvor har du været henne nu? spurgte han videre. Jeg svarede: Hos Glahn. Da fortalte min Fader det.»

Jeg bekæmper min Fortvivlelse og siger:

«Eva har endogsaa været her.

«Har hun ogsaa været her? I Hytten?»

«Flere Gange. Jeg har nødt hende ind. Vi har talt sammen.»

«Ogsaa her!»

Pause. Hold dig stiv! tænker jeg og siger:

[145] «Da De er saa elskværdig at blande Dem i mine Sager, vil jeg ikke staa tilbage. Jeg foreslog Dem igaar Doktoren; har De tænkt over det? Prinsen er jo nemlig for umulig.»

En Vrede tændes i hendes Øjne.

«Ved De, han er *ikke* umulig!» siger hun hæftigt. «Nej, han er bedre end De, han kan være i et Hus uden at slaa Kopper og Glas istykker, mine Sko faar være i Fred for ham. Ja. Han ved at omgaaes Folk, men De er latterlig, jeg skammer mig over Dem, De er ikke til at holde ud med, forstaar De det!»

Hendes Ord rammed mig dybt, jeg bøjede Hovedet og svarede:

«De har Ret i, at jeg kan ikke videre omgaaes Folk. Vær barmhjærtig; De forstaar mig ikke, jeg bor helst i Skogen, det er min Glæde. Her i min Ensomhed skader det ikke nogen, at jeg er som jeg er; men naar jeg kommer sammen med andre, maa jeg bruge al min Flid forat være som jeg bør. Jeg har i to Aar været saa lidet i Menneskers Selskab ...»

«Man kan hvert Øjeblik vente sig det værste af Dem,» fortsatte hun. «Det blir i Længden trættende at passe paa Dem.»

[146] Hvor hun sagde det ubarmhjærtigt! En saare bitter Smærte gennemfarer mig, jeg tumler næsten tilbage for hendes Hidsighed. Edvarda holdt endnu ikke op, hun lagde til:

«De kan kanske faa Eva til at passe paa Dem. Det er blot Skade, at hun er gift.»

«Eva? Siger De, at Eva er gift?» spurgte jeg.

«Ja, gift!»¹⁵

«Hvem er hun gift med?»

«Det maa De vel vide. Eva er gift med Smeden.»

«Er hun ikke Smedens Datter?»

«Nej, hun er hans Kone. Tror De, at jeg staar her og lyver?»

Jeg troed intet derom, min Forundring blev blot saa stor. Jeg blev staaende der og tænke: Er Eva gift?

«Saa De har jo gjort et heldigt Valg,» siger Edvarda.

Naa, det vilde ingen Ende tage! Jeg begyndte at skælve af Forbittrelse, og jeg sagde: «Men tag nu De Doktoren, som jeg siger. Lyd en Vens Raad; den Prins er jo en halvgammel Nar.» Og jeg løj paa ham i min Ophidselse, overdrev hans Alder, sagde, at han var skaldet, at han var næsten aldeles blind; jeg [147] paastod ogsaa, at han gik med den Krone i sine Skjorteknapper ene og alene forat blære sig af sin Adel. «Jeg har forøvrigt ikke gidet lære ham at kende,» sagde jeg. «Der er intet i ham, som markerer noget, han mangler Hovedlinjerne, han er ikke noget.»

«Men han *er* noget, han *er* noget!» skreg hun, og hendes Stemme klikked af Vrede. «Han er meget mere end du tror, dit Skogmenneske. Men vent du blot, aa, han vil tale med dig, jeg skal bede ham om det. Du tror ikke, at jeg elsker ham, men du skal se, at du tager fejl; jeg vil gifte mig med ham, jeg skal tænke paa ham Nat og Dag. Husk paa, at jeg siger: jeg elsker ham. Lad bare Eva komme, haa-haa, Gud i Himlen, lad hende bare komme, det er mig saa usigelig ligegyldigt. Ja, jeg maa se at komme bort herfra ...» Hun begyndte at gaa nedad Stien fra Hytten, hun gjorde nogle smaa, ivrige Skridt, vendte sig om endnu ligbleg i Ansigtet og stønned: «Og kom aldrig for mine Øjne mere.»

XXV.

Løvet gulned, Potetesgræsset var vokset højt op og stod i Blomst, Jagttiden kom igen, jeg skød Ryper, Aarfugl og Harer, jeg skød en Ørn en Dag. Stille, høj Himmel, svale Nætter, mange klare Klange og kære Lyde i Skog og Mark. Stor og fredelig hviled Verden ...

«Jeg har intet videre hørt fra Hr. Mack angaaende de to Alker, jeg skød,» sagde jeg til Doktoren.

«Det kan De takke Edvarda for,» svared han. «Jeg ved det, jeg hørte, at hun modsatte sig det.»

«Jeg takker hende ikke,» sagde jeg ...

Indian Sommer, Indian Sommer. Stjerne laa som Bælter ind gennem den gulnende Skog, en ny Stjerne kom hver Dag, Maanen skimtedes ^[149] som en Skygge, en Skygge af Guld dyppet i Sølv ...

«Gud hjælpe dig, du er jo gift, Eva?»

«Vidste du det ikke?»

«Nej, jeg vidste det ikke.»

Hun knuged taus min Haand.

«Gud hjælpe dig Barn, hva skal vi gøre nu?»

«Hvad *du* vil. Du rejser kanske ikke endnu, jeg vil være glad saalænge du er her.»

«Nej, Eva.»

«Jo, jo, blot saalænge du er her!»

Hun ser forladt ud og knuger hele Tiden min Haand.

«Nej, Eva, gaa! Aldrig mere!»

Og Nætter forløber, og Dage kommer; det er allerede den tredje Dag, siden denne Samtale. Eva gaar paa Vejen med en Byrde. Hvormeget Ved har dog dette Barn baaret hjem fra Skogen i Sommer!

«Læg Byrden ned, Eva, og lad mig se, om dine Øjne er lige blaa.»

Hendes Øjne var røde.

«Nej, smil igen, Eva! Jeg modstaar dig ikke længer, jeg er din, jeg er din ...»

[150] Aften. Eva synger, jeg hører hendes Sang, og der gaar en Hede gennem mig.

«Du synger iaften, Eva?»

«Ja, jeg er glad.»

Og da hun er mindre end jeg, hopper hun lidt op forat række mig om Halsen.

«Men, Eva, du har revet dine Hænder? Herregud, gid du ikke havde revet dem!»

«Det gør ingenting.»

Hendes Ansigt straalere ogsaa vidunderlig.

«Eva, har du talt med Hr. Mack?»

«En Gang.»

«Hvad sagde han, og hvad sagde du?»

«Han er bleven meget haard mod os, han lader min Mand arbejde Nat og Dag paa Bryggen, mig sætter han ogsaa til alslags Arbejde. Han har befalet mig at gøre Mandfolkarbejde.»

«Hvorfor gør han det?»

Eva ser ned.

«Hvorfor gør han det, Eva?»

«Fordi jeg elsker dig.»

«Men hvordan kan han vide det?»

«Jeg har sagt ham det.»

Pause.

«Gud give, at han ikke var haard mod dig, Eva! »

[151] «Men det gør ingenting. Ingenting gør det nu! »

Og ganske som en liden skælvende Sang lød hendes Stemme i Skogen.

Og Løvet gulner end mere, det lider mod Høsten, der er kommet nogle flere Stjærner paa Himlen, og Maanen ser fra nu af ud som en Skygge af Sølv, der er dyppet i Guld. Der var ingen Kulde, ingenting, blot en sval Stilhed og et strømmende Liv i Skogen. Hvert Træ stod og tænkte. Bærene var modne.

Saa kom den to og tyvende August og de tre Jærnnætter. [k114](#)

XXVI.

Den første Jærnnat.

Klokken ni gaar Solen ned. Der lægger sig et mat Mørke over Jorden, et Par Stjærner sees, to Timer efter sees et Skær af Maanen. Jeg vandrer tilskogs med min Bøsse og min Hund, jeg gør en Nying^{k115} op, og Lyset fra mit Baal skinner ind mellem Furrustammerne. Der er ingen Frost.

Den første Jærnnat! siger jeg. Og en forvirrende hæftig Glæde over Tiden og Stedet gennemryster mig sælsomt ...

En Skaal, I Mennesker og Dyr og Fugle, for den ensomme Nat i Skoge, i Skoge! En Skaal for Mørket og Guds Mumlen mellem Træerne, for Taushedens søde, enfoldige Vellyd mod mine Øren, for grønt Løv og gult Løv!

[153] En Skaal for den Livets Lyd, jeg hører, en snøftende Snude mod Græsset, en Hund, der snuser henad Jorden! En stormende Skaal for den Vildkat, der ligger paa Struben og sigter og bereder sig til Spranget paa en Spurv i Mørke, i Mørke! En Skaal for den miskundelige Stilhed paa Jorderig, for Stjærnerne og for Halvmaanen, ja, for dem og den! ...

Jeg rejser mig op og lytter. Ingen har hørt mig. Jeg sætter mig igen.

En Tak for den ensomme Nat, for Bjærgene, Mørket og Havets Sus, det suser gennem mit Hjærte! En Tak for mit Liv, for mit Aandepust, for den Naade at leve inat, det takker jeg for af mit Hjærte! Hør i Øst og hør i Vest, nej, hør! Det er den evige Gud! Denne Stilhed, der mumler mod mit Øre, er Alnaturens Blod, der syder, Gud, der gennemvæver Verden og mig. Jeg ser en blank Spindeltraad i Skinnet af min Nying, jeg hører en roende Baad paa Havnen, et Nordlys glider opad Himlen i Nord. O, ved min udødelige Sjæl, jeg takker ogsaa meget, fordi det er mig, som sidder her! ...

Stilhed. En Furrukongle falder dumpt til Jorden. En Furrukongle faldt! tænker jeg. Maanen er højt oppe, Ilden flakker paa de halvbrændte [154] Brande og vil gaa ud. Og i den sene Nat vandrer jeg hjem.

Den anden Jærnnat, den samme Stilhed og det milde Vejr. Min Sjæl grubler. Jeg gaar mekanisk hen til et Træ, trækker Huen dybt ned i Panden og læner mig med Ryggen til dette Træ, med Hænderne foldede bag min Nakke. Jeg stirrer og tænker; Flammen fra min Nying blænder mine Øjne, og jeg føler det ikke. Jeg staar i denne meningsløse Stilling en god Stund og ser paa Ilden; mine Ben svigter først og blir trætte, ganske stivnet sætter jeg mig ned. Først nu tænker jeg over, hvad jeg har gjort. Hvorfor dog stirre saa længe paa Ilden?

Æsop rejser Hovedet og lytter, den hører Trin, Eva viser sig.

«Jeg er saare tankefuld og bedrøvet iaften,» siger jeg.

Og hun svarer af Medfølelse intet.

«Jeg elsker tre Ting,» siger jeg saa. «Jeg elsker en Kærlighedsdrøm, jeg havde engang, jeg elsker dig, og jeg elsker denne Plet Jord.»

«Og hvad elsker du mest?»

«Drømmen.»

[155] Det blir atter stille. Æsop kender Eva og lægger Hovedet paa Siden og ser paa hende. Jeg mumler:

«Jeg saa en Pige paa Vejen idag, hun gik Arm i Arm med sin Elsker. Pigen pegte paa mig med sine Øjne og kunde vanskelig bare sig for Latter, da jeg kom forbi.»

«Hvad lo hun af?»

«Det ved jeg ikke. Hun lo vel af mig. Hvorfor spørger du om det?»

«Kendte du hende?»

«Ja. Jeg hilste.»

«Og kendte ikke hun dig?»

«Nej ... Men hvorfor sidder du og udfritter mig? Det er stygt af dig. Du faar mig ikke til at sige hendes Navn.»

Pause.

Jeg mumler igen:

«Hvad lo hun af? Hun er en Flane; men hvad lo hun af? I Jesu Kristi Navn, hvad har jeg dog gjort hende?»

Eva svarer:

«Det var stygt af hende at le af dig ...»

«Nej, det var ikke stygt af hende!» skriger jeg. «Du skal ikke sidde her og laste hende, hun gør intet stygt, det var rigtigt af hende at ^[156] le af mig. Ti stille, for Satan, og lad mig i Fred, hører du!»

Og Eva lader mig forskræmt i Fred. Jeg ser paa hende og angrer i samme Stund mine haarde Ord, jeg falder ned for hende og vrider mine Hænder.

«Gaa hjem, Eva. Det er dig, jeg elsker mest; hvordan kunde jeg elske en Drøm? Det var bare en Spøg, det er dig, jeg elsker. Men gaa nu hjem, jeg skal komme til dig imorgen; husk paa, jeg er din, ja, glem det ikke. Godnat.»

Og Eva gaar hjem.

Den tredje Jærnnat, en Nat i den yderste Spænding. Var der endda lidt Frost! Istedet for Frost en stillestaaende Varme efter Dagens Sol, Natten var som et lunkent Morads. ^{k116} Jeg gjorde min Nying op ...

«Eva, der kan undertiden være nogen Nydelse i at blive trukken efter Haaret. Saa forvendt ^{k117} kan et Menneskes Sind blive. Man kan blive trukken efter Haaret nedad Dale og opad Bjærge, og hvis nogen spørger, hvad det dog er, som foregaar, saa kan man svare aldeles henrykt: Jeg trækkes efter Haaret! Og hvis der ^[157] spørges: Men skal jeg ikke hjælpe dig, befri dig? saa svarer man: Nej. Og hvis der spørges: Men holder du det ud? saa svarer man: Ja, jeg holder det ud; ti jeg elsker den Haand, der trækker mig ... Ved du, Eva, hvad det er at haabe?»

«Ja, jeg tror det.»

«Ser du, Eva, det at haabe, det er noget underligt, ja, noget meget besynderligt. Man kan gaa en Morgen paa en Vej og haabe at træffe paa den Vej et Menneske, som man har kær. Og træffer man dette Menneske? Nej. Hvorfor ikke? Fordi Mennesket er optagen for den Morgen og er ganske andre Steder henne ... Jeg

lærte at kende en gammel blind Lap^{k118} tilfældt. I otte og femti Aar havde han intet set, og nu var han over sytti. Det forekom ham, at han saa bedre og bedre Tid for Tid, det gik jævnt fremad, syntes han, kom ikke noget ivejen, vilde han kunne skimte Solen igen om nogle Aar. Han havde endnu sort Haar, men hans Øjne var ganske hvide. Naar vi sad sammen i hans Gamme og røgte, fortalte han om alt, han havde set, før han blev blind. Han var haard og sund, uden Følelse, uopslidelig, og sit Haab bevarede han. Naar jeg skulde gaa, ^[158] fulgte han mig ud og begyndte at pege i forskellige Retninger. Der er Syd, sagde han, og der er Nord. Nu gaar du først i den Retning, og naar du er kommet et Stykke ned i Fjældet, svinger du om i den Retning, sagde han. Ganske rigtig! svarede jeg. Og da lo Lappen tilfreds og sagde: Se, det vidste jeg ikke for en firti, femti Aar siden, saa jeg ser da bedre nu end dengang, det gaar stadig fremad. Saa dukkede han sig og krøb ind i Gammen^{k119} igen, den evige Gamme, hans hjem paa Jorden. Og han satte sig foran Ilden igen som før, fuld af Haab om, at om nogle Aar kunde han nok skimte Solen ... Eva, det er saare mærkværdigt med Haabet. Jeg gaar for Eksempel nu og haaber at glemme det Menneske, som jeg ikke traf paa Vejen imorges.»

«Du taler saa underligt.»

«Det er den tredje Jærnnat. Jeg lover dig, Eva, at blive en anden Mand imorgen. Lad mig nu være alene. Du skal ikke kende mig igen imorgen, naar jeg kommer, jeg skal le og kysse dig, min dejlige Pige. Tænk, jeg har blot denne Nat tilbage, saa blir jeg en anden Mand, om nogle Timer er jeg det. Godnat, Eva.»

^[159] «Godnat.»

Jeg lægger mig nærmere min Nying og betragter Flammerne. En Grankongle falder fra Grenen, en og anden Tørkvist falder ogsaa ned, Natten er dyb. Jeg lukker Øjnene.

Efter en Time begynder mine Sandser at svinge ind i en bestemt Rytme, jeg klinger med i den store Stilhed, klinger med. Jeg ser paa Halvmaanen, den staar paa Himlen som et hvidt Skæl, og jeg har en Fornemmelse af Kærlighed til den, jeg føler, at jeg rødmer. Det er Maanen! siger jeg tyst og lidenskabeligt, det er Maanen! Og mit Hjærte hugger imod den i en sagte Banken. Det varer nogle Minutter. Det blæser lidt, en fremmed Vind kommer til mig, et sælsomt Lufttryk. Hvad er det? Jeg ser mig om og ser ingen. Vinden kalder mig, og min Sjæl bøjer sig bejaende^{k120} imod Kaldet, jeg føler mig løftet ud af min Sammenhæng, trykket til et usynligt Bryst, mine Øjne dugger, jeg sitrer, – Gud staar et Sted i Nærheden og ser paa mig. Dette varer atter nogle Minutter. Jeg vender Hovedet om, det fremmede Lufttryk

forsvinder, og jeg ser noget som Ryggen af en Aand, der vandrer lydløst ind gennem Skogen ...

[160] Jeg strider en kort Stund med en tung Bedøvelse, jeg var udsæbt [k121](#) af Sindsbevægelser, jeg blir saa Dødsens træt, og jeg sovner.

Da jeg vaagned, var Natten forbi. Ak, jeg havde i lang Tid gaaet om i en sørgelig Tilstand, fuld af Feber, ventende paa at falde om af en eller anden Sygdom. Tingene vendtes ofte op og ned for mig, jeg saa alt med betændte Øjne, en dyb Sørgmodighed behersked mig.

Nu var det over.

XXVII.

Det er Høst. Sommeren er forbi, den forsvandt lige saa hurtigt som den kom; ak, hvor den gik hurtigt! Nu er det kolde Dage, jeg jager, fisker og synger Sange i Skogen. Og der er Dage med tyk Taage, der svæver ind fra Havet og dæmmer alting over med Mørke. En saadan Dag hændte noget. Jeg forvildede mig paa mine Vandringer helt ind i Anneksets Skoge og kom frem til Doktorens Hus. Der var Fremmede tilstede, de unge Damer, som jeg tidligere havde været sammen med, dansende Ungdom, rene gale Foler.

En Vogn kom rullende og standsede udenfor Havegærdet; Edvarda sad i Vognen. Hun studsede, da hun saa mig. Farvell! sagde jeg i Stilhed. Men Doktoren holdt mig tilbage. ^[162] Edvarda var i Begyndelsen trykket af min Nærværelse og slog Øjnene ned, naar jeg talte; senere udstod hun mig bedre og rettede endog et Par smaa Spørgsmaal til mig. Hun var paafaldende bleg, Taagen lagde sig graa og kold over hendes Ansigt. Hun steg ikke ud af Vognen.

«Jeg rejser i Ærinde,» sagde hun leende. «Jeg kommer fra Hovedkirken, hvor ingen af Jær var at finde; man sagde, at I var her. Jeg har kørt i Timer forat finde Jær. Vi holder et lidet Selskab imorgen Aften, – Anledningen er, at Baronens skal rejse i næste Uge, – og jeg er bleven paalagt at indbyde Jær alle. Vi skal ogsaa danse. Det er imorgen Aften.»

Allesammen bukkede og takkede.

Til mig sagde hun endvidere:

«Udebliv nu ikke, saa er De snil. Send ikke en Billet i sidste Øjeblik med Undskyldninger.» Dette sagde hun ikke til nogen af de andre. Kort efter kørte hun bort.

Jeg blev saa bevæget ved denne uventede Venlighed, jeg gik et Øjeblik i Skjul og glæded mig. Derpaa tog jeg Afsked med Doktoren og hans Gæster og begav mig paa Hjemvejen. ^[163] Hvor hun var mig naadig, hvor hun var mig naadig! Hvad kan jeg gøre for hende igen? Mine Hænder blev matte, en sød Kulde ilede gennem mine

Haandled. Herregud, her gaar jeg og dingler saa mat af Glæde, tænkte jeg, og jeg kan ikke knytte Hænderne, men faar Taarer i Øjnene af Hjælpeløshed; hvad Raad er der med det? ... Først sent paa Aftenen kom jeg hjem. Jeg lagde Vejen om Bryggerne og spurgte en Fisker om Postskibet kom til imorgen Aften. Ak, nej, Postskibet skulde komme i næste Uge engang. Jeg hastede op til Hytten og gav mig til at undersøge min bedste Dragt. Jeg pudsede den og gjorde den fin, der var gaaet Hul paa den nogle Steder, og jeg græd og stoppede Hullerne.

Da jeg var bleven færdig, lagde jeg mig hen paa Briksen. Et Øjeblik varer denne Hvile, jeg faar en Tanke, jeg springer op og blir staaende slagen midt paa Gulvet. Det hele er et Kneb igen! hvisker jeg. Jeg vilde ikke være bleven indbudt, hvis jeg ikke tilfældigvis havde været tilstede, da de andre blev indbudt; mig gav hun ovenikøbet det tydeligste Vink om at udeblive, om at sende en Billet med Undskyldninger ...

[164] Jeg sov ikke den hele Nat, og da Morgenens kom, gik jeg tilskogs, frossen, forvaagen og febrilsk. Hej, nu forbereder man et Selskab paa Sirilund! Hvad saa? Jeg skal hverken gaa derhen eller sende nogen Undskyldning. Hr. Mack er en saare tænkende Mand, nu gør han denne Fest for Baronens; men jeg møder ikke op, forstaar I det? ...

Taagen laa tyk over Dal og Fjæld, en klam Rimdugg lagde sig over mine Klæder og gjorde dem tunge, mit Ansigt var koldt og vaadt. Kun nu og da kom et Vindpust og bragte de sovende Taager til at stige og synke, stige og synke.

Det blev sent paa Eftermiddagen, det mørknede, Taagen skjulte alt for mine Øjne, og jeg havde ingen Solmærker at gaa efter. Jeg vimrede om i Timer paa min Hjemtur; men jeg havde intet at haste efter, jeg tog med den største Ro fejl af Retningen og kom til ukendte Steder i Skogen. Endelig rejste jeg Bøssen op mod en Træstamme og raadspørger mit Kompas. Jeg stikker nøjagtig ud min Vej og begynder atter at gaa. Klokken kan være otte eller ni.

Nu hændte noget.

[165] Efter en halv Time hører jeg Musik gennem Taagen, nogle Minutter efter kender jeg Stedet igen, jeg staar lige ved Sirilunds Hovedbygning. Havde mit Kompas misvist mig lige hen til det Sted, jeg vilde undfly? En kendt Stemme kalder paa mig, det er Doktorsens Stemme. Kort efter føres jeg ind.

Ak, min Geværpipe havde kanske paavirket Kompasset og ført det vild. Det har ogsaa hændt mig engang siden, nu iaar. Jeg ved ikke, hvad jeg skal tro.

XXVIII.

Jeg havde hele Aftenen et bittert Indtryk af, at jeg ikke burde være kommet til dette Selskab. Min Ankomst blev nesten ikke bemærket, alle var saa optagne med hinanden, Edvarda sagde mig knapt velkommen. Jeg begyndte at drikke tæt, fordi jeg forstod, at jeg var uvelkommen og dog ikke gik min Vej.

Hr. Mack smilte meget og viste sit behageligste Ansigt, han var iført Kjole^{k122} og saa godt ud. Han var snart her, snart der i Værelserne, blanded sig med disse Halvhundrede Gæster, dansed nu og da en Dans, spøjte og lo. Der lured Hemmeligheder i hans Øjne.

Et Brus af Musik og Stemmer lød gennem hele Huset. Fem af Værelserne var optagne af Gæsterne, og man dansed desuden i den ^[167]store Sal. Da jeg kom, havde man spist tilaftens. Travle Piger løber nu hid og did med Glas og Vine, Kaffekander af skinnende Kobber, Cigarer, Piber, Kager og Frugter. Der blev ikke sparet paa nogen Ting. Lysekronerne i Værelserne var fulde af usedvanlig tykke Lys, der var støbte for Anledningen; desuden brændte de nye Parafinlamper.

Eva hjalp til i Køkkenet, jeg saa et Glimt af hende.

Baronen var Genstand for megen Opmærksomhed, skønt han var stille og beskeden og ikke stak sig frem. Ogsaa han var iført Kjole, dens Skøder var ynkelig krøllede efter Pakningen. Han underholdt sig jævnlig med Edvarda, fulgte hende med Øjnene, kinked med hende og kaldte hende Frøken, ligesom Provstens og Distriktslægens Døttre. Jeg følte en vedholdende Uvilje mod ham og kunde næppe kaste Øjnene paa ham uden at vende mig bort med en sørgelig og dum Grimase. Naar han talte til mig, svared jeg kort og kneb Munden sammen bagefter.

Jeg kommer til at huske noget fra denne Aften. Jeg stod i Samtale med en ung Pige, en Blondine, da jeg sagde noget eller fortalte ^[168]hende en Historie, som fik hende til at le. Det var næppe nogen mærkelig Historie; men maaske jeg i min lidt berusede Tilstand fortalte den morsommere end jeg nu kan huske, det er ialfald gaaet mig af Minde. Nok herom: da jeg vendte mig om, stod Edvarda bag mig. Hun gav mig et anerkendende Blik. Siden lagde jeg Mærke til, at hun trak Blondinen

med sig forat faa at vide, hvad jeg havde sagt. Jeg kan ikke sige, hvor Edvardas Blik gjorde vel imod mig, eftersom jeg havde gaaet noget forstødt omkring fra Værelse til Værelse den hele Aften; jeg blev straks meget lysere tilmode og talte siden med flere og var underholdende. Saavidt jeg ved, gjorde jeg mig ikke skyldig i nogen Fejl ...

Jeg stod ude paa Trappen. Eva kom bærende med nogle Sager fra et af Værelserne. Hun saa mig, kom ud paa Trappen og strejfed mig hurtigt med Haanden over mine Hænder, hvorpaa hun smilte og gik ind igen. Ingen af os havde talt. Da jeg vilde følge efter ind, stod Edvarda i Gangen og saa paa mig. Hun saa ret paa mig. Heller ikke hun sagde noget. Jeg gik ind i Salen.

[169] «Tænk, Løjtnant Glahn morer sig med at have Sammenkomster med Tjenerskabet ude paa Trapperne,» sagde pludselig Edvarda højt. Hun stod i Døren. Der var flere, som hørte, hvad hun sagde. Hun lo, som om hun spøjte, men hendes Ansigt var meget blegt.

Jeg svared intet hertil, jeg mumled blot:

«Det var tilfældigt, hun kom blot ud, vi mødtes i Gangen ...»

Der gik en Stund, maaske en Times Tid. En Dame fik et Glas væltet over sin Kjole. Saasnart Edvarda saa det, raabte hun:

«Hvad er paa Færde? Det har naturligvis Glahn gjort.»

Jeg havde ikke gjort det, jeg stod i en anden Kant af Salen, da Ulykken skete. Fra nu af drak jeg nogenlunde tæt igen og holdt mig ved Døren forat være afvejen for de Dansende.

Baronen samled fremdeles Damerne om sig, han beklaged, at hans Samlinger allerede var nedpakkede, saaat han ikke kunde forevise noget af dem, denne Tangklase fra Hvidehavet, Leren fra Korholmene, overmaade interessante Stenforekomster fra Bunden af Havet. Damerne titted nysgærrigt efter hans Skjorteknapper, disse [170] femtakke Kroner, som altsaa betød Baron. Under dette gjorde Doktoren ingen Lykke, selv hans vittige Ed, dette «Død og Pinsel», gjorde ikke længer nogen Virkning. Men naar Edvarda talte, var han stadig paa Færde, retted atter hendes Sprog, satte hende fast med smaa Intrikatheder, holdt hende nede med rolig Overlegenhed.

Hunⁿ⁶ sagde:

«... lige til jeg gaar over Dødens Dal.»

Og Doktoren spurgte:

«Over hvad?»

«Dødens Dal. Er det ikke Dødens Dal, det hedder?»

«Jeg har hørt snakke om Dødens Elv. Det er vist den, De mener.»

Senere talte hun om at lade en Ting bevogte som en ...

«Drage», indfaldt Doktoren.

«Javel. Som en Drage,» svared hun.

Men Doktoren sagde:

«Tak nu mig, fordi jeg redded Dem. Jeg er sikker paa, De vilde have sagt Argus.»[k123](#)

Baronen trak Øjenbrynene tilvejs og gav ham et forbauset Blik gennem sine tykke Brilller; [\[171\]](#) men Doktoren lod som ingenting. Hvad brød han sig om Baronen!

Jeg staar fremdeles ved Døren. Der danses fejende i Salen. Det lykkes mig at faa en Passiar i Gang med Lærerinden fra Præstegaarden. Vi talte om Krigen,[k124](#) Forholdene paa Krim, Begivenhederne i Frankrige, Napoleon som Kejser, hans Beskyttelse af Tyrkerne; den unge Dame havde læst Aviserne i Sommer og kunde fortælle mig Nyheder. Vi sætter os tilslut i en Sofa og taler.

Edvarda kommer forbi, hun blir staaende foran os. Pludselig siger hun:

«I maa undskylde, Hr. Løjtnant, at jeg overrasked Eder ude paa Trappen. Jeg skal aldrig gøre det mer.»

Hun lo ogsaa nu og saa ikke paa mig.

«Jomfru Edvarda, hold nu op,» sagde jeg.

Hun kaldte mig Eder, det var ikke for det gode, og hendes Mine var ildesindet. Jeg tænkte paa Doktoren og trak overlegent paa Skulderen, som han vilde have gjort. Hun sagde:

«Men hvorfor gaar I ikke ud i Køkkenet? Eva er der. Jeg synes, I burde holde Eder derude.»

Efter dette saa hun hadefuldt paa mig.

Jeg sagde:

[172] «Er ikke De noksaa udsat for at blive misforstaaet, Jomfru Edvarda?»

«Nej, hvordan det? Jo, det kan nok være, men hvordan det?»

«De taler saa uovervejet iblandt. Nu for Eksempel forekom det mig, at De formelig viste mig ud i Køkkenet, og det er naturligvis en Misforstaaelse. Jeg ved jo godt, at De ikke mente at være uforskammet.»

Hun gaar nogle Skridt bort fra os. Jeg kunde se paa hende, at hun tænkte hele Tiden paa, hvad jeg havde sagt. Hun vender om og kommer tilbage, hun siger stakaandet:

«Det var slet ingen Misforstaaelse, Hr. Løjtnant, I hørte rigtigt, jeg viste Eder ud i Køkkenet.»

«Nej, men Edvarda!» udbryder den forskrækkede Lærerinde.

Og jeg begyndte atter at tale om Krigen og Forholdene paa Krim; men min Tanke var langt derfra. Jeg var ikke længer beruset, blot ganske fortumlet, Grunden gled under mig, og jeg mistede atter, som saa mangen ulykkelig Gang før, Ligevægten. Jeg rejser mig op af Sofaen og vil gaa ud. Doktoren standser mig.

[173] «I dette Øjeblik har jeg hørt en Lovtale over Dem,» siger han.

«En Lovtale? Af hvem?»

«Af Edvarda. Hun staar endnu der borte i Hjørnet og ser glødende paa Dem. Jeg skal aldrig glemme det, hun saa ganske forelsket ud i Øjnene og sagde højt, at hun beundrede Dem.»

«Det er godt,» svarede jeg leende. Ak, der var ikke en klar Tanke i mit Hoved.

Jeg gik hen til Baronnen, bøjede mig over ham, som om jeg vilde hviske noget til ham, og da jeg var kommet ham nær nok, spyttede jeg ham ind i Øret. Han fór op og stirrede idiotisk paa mig over min Adfærd. Senere saa jeg, at han berettede Edvarda det passerede, og at hun græmmede sig. Hun tænkte paa sin Sko, som jeg havde

kastet henad Vandet, paa de Kopper og Glas, jeg havde været ulykkelig nok at knuse, paa alle de andre Brud, jeg havde gjort paa god Tone; alt dette leved sikkert op i hendes Erindring paany. Jeg skammed mig, det var forbi med mig, hvor jeg vendte mig hen, mødte jeg bange og forbausede Blikke, og jeg sneg mig bort fra Sirilund uden Afsked, uden Tak.

XXIX.

Baronen skal rejse; nuvel! Jeg vil lade min Bøsse og stige tilfjælds og afskyde et højt Skud til hans og Edvardas Ære. Jeg vil minere et dybt Hul i en Klippe og sprænge et Fjæld istykker til hans og Edvardas Ære. Og en stor Klippeblok skal trille nedad Fjældet og fare vældigt i Havet, naar hans Skib passerer. Jeg ved et Sted, en Rænde i Fjældet, hvor Stene har trillet før og gjort en ren Vej lige til Havet. Dybt nede ligger en Baadstø.^{k125}

«To Minerbore!»^{k126} siger jeg til Smeden.

Og Smeden hvæsser^{k127} to Minerbore ...

Eva er bleven sat til at køre frem og tilbage mellem Møllen og Bryggen med en af Hr. Macks Heste. Hun maa udføre en Karls Arbejde og transportere Sække med Korn^[175] og Mel. Jeg møder hende, og hun ser herlig ud med sit friske Ansigt. Gode Gud, hvor hendes Smil gløder ømt! Hver Aften traf jeg hende.

«Du ser ud, som om du ingen Sorger har, Eva, min Elskede.»

«Du kalder mig din Elskede! Jeg er en ulærd Kone, men jeg skal være dig tro. Jeg vil være dig tro, om jeg skal dø for det. Hr. Mack blir strængere og strængere for hver Dag, men det tænker jeg ikke paa; han raser, men jeg svarer ham ikke. Han greb mig i Armen og blev graa af Raseri. Jeg har én Sorg.»

«Og hvad er det for en Sorg?»

«Hr. Mack truer dig. Han siger til mig: Aha, det er Løjtnanten, som staar dig i Hovedet! Jeg svarer: Ja, jeg tilhører ham. Da siger han: Ja, vent du blot, han skal jeg nok faa bort! Han sagde det igaar.»

«Det betyder ingenting; lad ham true ... Eva, maa jeg se, om dine Fødder er lige bittesmaa? Luk Øjnene og lad mig se!»

Og hun falder med lukkede Øjne om min Hals. En Sittren^{k128} gaar gennem hende.

XXX.

Jeg sidder tilfjælds og minerer. Der er en krystalklar Høstluft om mig, Slagene paa mit Bor klinger jævnt og taktfast, Æsop ser paa mig med forundrede Øjne. En Strøm af Tilfredshed trækker nu og da gennem mit Bryst; ingen ved, at jeg er her i det øde Fjæld.

Nu er Trækfuglene borte; lykkelig Rejse og velkommen tilbage! Mejser og Hængetiter^{k129} og en og anden Jærnspruv lever alene i Urer og Krat; pip pip! Alt er saa underlig forandret, Dværgbirken^{k130} bløder rødt mod de graa Stene, en Blaaklokke hist og en Gederams^{k131} her rejser sig op af Lynget og vugger sig og suser sagte en Sang; hys! Men henover alt svæver en Fiskejon^{k132} med udstrakt Hals, sugende indover Fjældene.

[177] Og Aftenen kommer, jeg lægger mine Bor og min Fejsel^{k133} ind under en Sten og holder Hvil. Alting slumrer, Maanen glider op i Nord, Bjærgene kaster gigantiske Skygger. Det er fuld Maane, den ser ud som en glødende Ø, den ser ud som en rund Gaade af Messing, som jeg gaar udenom og forundrer mig over. Æsop rejser sig og er urolig.

Hvad vil du, Æsop? Hvad mig angaar, jeg er træt af min Sorg, jeg vil glemme den, drukne den. Jeg befaler dig at ligge stille, Æsop, jeg vil ingen Uro have. Eva spørger: Tænker du nu og da paa mig? Jeg svarer: Altid paa dig. Eva spørger igen: Og volder det dig Glæde at tænke paa mig? Jeg svarer: Idel Glæde, aldrig andet end Glæde. Saa siger Eva: Dit Haar graaner. Og jeg svarer: Ja, det begynder at graane. Men Eva spørger: Det graaner af noget, du tænker paa? Og dertil svarer jeg: Maaske. Tilsidst siger Eva: Saa tænker du ikke bare paa mig ... Æsop, lig stille, jeg vil heller fortælle dig noget andet ...

Men Æsop staar og snuser spændt nedad mod Dalen, den pister og trækker mig i Klæderne. Da jeg endelig rejser mig og følger [178] den, kan den ikke komme fort nok afsted. En Rødme viser sig paa Himlen over Skogen, jeg gaar hurtigere til, der viser sig for mine Øjne en Nying, et uhyre Baal. Jeg standser og stirrer, gaar nogle Skridt og stirrer, – min Hytte staar i Brand.

XXXI.

Branden den var Hr. Macks Værk, jeg gennemskued det fra første Øjeblik. Jeg misted mine Dyreskind og mine Fuglevinger, jeg misted min udstoppede Ørn; alt brændte. Hvad nu?

Jeg laa i to Nætter under aaben Himmel uden at gaa til Sirilund og bede om Ly, tilsidst lejede jeg en forladt Fiskerhytte ved Bryggerne og tættede den med tørret Mose. Jeg sov paa et Læs rød Hestebærlyng fra Fjældet. Jeg var atter bjærget.

Edvarda sendte Bud og lod sige, at hun havde hørt om min Ulykke og tilbød mig nu paa Faderens Vegne et Værelse paa Sirilund. Edvarda rørt? Edvarda ædelmodig? Jeg sendte intet Svar. Gudskelov, jeg var ikke længer [180] uden Ly, og det foraarsaged mig en stolt Glæde at tie til Edvardas Tilbud. Jeg mødte hende paa Vejen sammen med Baronen, de gik Arm i Arm, jeg saa dem begge ind i Ansigtet og hilste i Forbigaaende. Hun standsede og spurgte:

«De vil ikke bo hos os, Hr. Løjtnant?»

«Jeg har allerede min nye Bolig færdig,» svarede jeg og standsede ogsaa.

Hun saa paa mig, hendes Bryst gik stærkt.

«De skulde jo ikke have lidt nogen Overlast hos os heller,» sagde hun.

Der rørte sig en Tak i mit Hjærte; men jeg var ikke istand til at sige noget.

Baronen gik sagte afsted.

«De vil kanske aldrig se mig mere nu?» spørger hun.

«Jeg takker Dem, Jomfru Edvarda, fordi De tilbød mig Husly, da min Hytte brændte,» sagde jeg. «Det var saa meget ædlere, som det næppe skete med Deres Faders Vilje.» Og jeg takkede hende med blottet Hoved for hendes Tilbud.

«I Guds Navn, vil De aldrig se mig mere, Glahn?» sagde hun med ét.

Baronen raabte.

[181] «Baronen raaber,» sagde jeg og tog atter Huen dybt af.

Og jeg vandred tilfjælds til min Mine. ^{k134} Intet, intet skulde bringe mig ud af Fatning mere. Jeg mødte Eva. Der kan du se! raabte jeg, Hr. Mack kan ikke fordrive mig. Han har brændt min Hytte af, og jeg har allerede en anden Hytte ... Hun bar en Kost og en Tjærepøs. ^{k135} Hvad nu, Eva?

Hr. Mack havde hvælv et en Baad i Støen under Fjældet og beordret hende at tjære den. Han bevogted alle hendes Skridt, hun maatte lystre.

Men hvorfor netop i Støen? Hvorfor ikke ved Bryggen?

Hr. Mack havde befalet det saa ...

Eva, Eva, Elskede, du er gjort til Slave, og du klager ikke. Se, nu smiler du igen, og Livet bruser gennem dit Smil, skønt du er Slave!

Da jeg kom til min Mine, mødte der mig en Overraskelse. Jeg saa, at der havde været Folk ved Stedet, jeg undersøgte Sporene i Gruset og genkendte Aftrykkene af Hr. Macks ^[182] lange, spidse Sko. Hvad gaar han her og snuser efter? tænkte jeg og saa mig omkring. Ingen var synlig. Nogen Mistanke vakt ikke hos mig.

Og jeg satte mig til at banke paa mit Bor uden at ane, hvad galt jeg gjorde.

XXXII.

Postskibet kom, det bragte mig min Uniform, det skulde tage Baronen og alle hans Kasser med Skæl og Tangarter ombord. Nu lasted det Tønder med Sild og Tran ved Bryggen, henad Aften skulde det gaa.

Jeg tager min Bøsse og lægger en Mængde Krudt i begge dens Løb. Da jeg havde gjort det, nikked jeg ved mig selv. Jeg gaar tilfjælds og fylder ogsaa min Mine med Krudt; jeg nikker atter. Nu var alting forberedt. Jeg lagde mig til at vente.

Jeg vented i Timer. Jeg hørte hele Tiden, at Dampskibet hived op og ned med Kættingerne ved Bryggen. Det begyndte allerede at skumre. Endelig lyder en Piben, Lasten er indtaget, Skibet gaar. Nu har jeg nogle ^[184]Minutter at vente. Maanen var ikke oppe, og jeg stirred som en Sindssyg gennem den skumrende Kvæld.

Da den første Spids af Bougen stak frem om Holmen, tændte jeg min Lunte og trak mig hurtig bort. Der gaar et Minut. Pludselig lyder et Knald, et Sprøjt af Stenfliser staar tilvejs, Fjældet ryster og Klippen ruller drønende ned i Afgrunden. Det genlyder fra Fjældene omkring. Jeg griber min Bøsse og affyrer mit ene Løb; Ekkoet svarer mangemangedobbelt. Efter et Øjeblik skyder jeg ogsaa mit andet Løb af; Luften skalv af min Salut og Ekkoet kasted Larmen ud i den vide Verden; det var, som om alle Fjælde havde slaaet sig sammen om at raabe højt for det bortdragende Skib. Der forløber en kort Stund, Luften stilner, Ekkoet tier i alle Fjælde, og atter ligger Jorden tyst. Skibet forsvinder i Skumringen.

Jeg skælver endnu af en sælsom Spænding, jeg tager mine Bor og mit Gevær under Armen og begiver mig med slappe Knæ nedad Fjældet. Jeg tog den korteste Vej, holdende Øje med det rygende Spor, som mit Skred havde efterladt sig. Æsop gaar hele Tiden og ryster paa Hovedet og nyser af den svedne Lugt.

^[185] Da jeg kom ned til Støen, mødte der mig et Syn, som hensatte mig i den voldsommeste Sindsbevægelse: en Baad laa knust af den nedstyrtede Klippeblok, og Eva, Eva laa ved Siden af, slaaet sønder og sammen, sprængt af et Stød, oprevet til Ukendelighed i Siden og nedad Maven. Eva var død paa Stedet.

XXXIII.

Hvad mere har jeg at skrive? Der løstes ikke et Skud af mig i flere Dage, jeg havde ingen Mad, og jeg aad heller ikke, jeg sad i mit Skur. Eva førtes til Kirken i Hr. Macks hvidmalede Husbaad, jeg gik overland og mødte op ved Graven ...

Eva er død. Husker du hendes lille Pige hoved med et Haar som en Nonnes? Hun kom saa stille, lagde sin Byrde ned og smilte. Og saa du, hvor dette Smil brused af Liv? Ti stille, Æsop, jeg husker et sælsomt Sagn, det er fra fire Menneskealdere tilbage, paa Iselins Tid, da Stamer var Præst.

En Pige sad fangen i et muret Taarn. Hun elsked en Herre. Hvorfor? Spørg Vinden og Stjærnerne, spørg Livets Gud; ti ingen ^[187] anden ved saadant noget. Og Herren var hendes Ven og Elsker; men Tiden gik, og en Ugedag saa han en anden, og hans Sind forventes. [k136](#)

Som en Yngling elsked han sin Pige. Han kaldte hende ofte sin Velsignelse og sin Due, og hun havde en hed og bølgende Favn. Han sagde: Giv mig dit Hjærte! Og hun gjorde det. Han sagde: Tør jeg bede dig om noget, Elskede? Og hun svared beruset Ja. Hun gav ham alt, og han takked hende dog ikke.

Den anden elsked han som en Slave, som en Gal og som en Tigger. Hvorfor? Spørg Støvet paa Vejen og Løvet, der falder, spørg Livets gaadefulde Gud; ti ingen anden ved saadant. Hun gav ham intet, nej, intet gav hun ham, og han takked hende dog. Hun sagde: Giv mig din Fred og din Forstand! Og han sørged blot over, at hun ikke bad om hans Liv.

Og hans Pige sattes i Taarnet ...

Hvad gør du, Pige, du sidder og smiler?

Jeg tænker paa noget for ti Aar siden. Da mødte jeg ham.

Du husker ham endnu?

Jeg husker ham endnu.

[188] Og Tiden gaar ...

Hvad gør du, Pige? Og hvorfor sidder du og smiler?

Jeg syr hans Navn i en Dug.

Hvis Navn? Er det ham, som lukked dig inde?

Ja, ham, som jeg mødte for tyve Aar siden.

Du husker ham endnu?

Jeg husker ham som før.

Og Tiden gaar ...

Hvad gør du, Fange?

Jeg ældes og ser ikke mere at sy, jeg skraber Kalken af Muren. Af Kalken ælter jeg en Krukke til ham, som en liden Gave til ham.

Hvem taler du om?

Min Elsker, som lukked mig inde i Taarnet.

Det smiler du af, at han lukked dig inde?

Jeg tænker paa, hvad han nu vil sige. Se, se, vil han sige, min Pige har sendt mig en liden Krukke, hun har ikke glemt mig i tredive Aar.

Og Tiden gaar ...

Hvad, Fange, du sidder og gør ingenting, og du smiler?

[189] Jeg ældes, jeg ældes, mine Øjne er blinde, jeg tænker blot.

Paa ham, som du mødte for firti Aar siden?

Paa ham, som jeg mødte, da jeg var ung. Maaske er det firti Aar siden.

Men ved du da ikke, at han er død? Du blegner, Gamle, du svarer ikke, din Mund er hvid, du aander ikke mer ...

Se saaledes var det sælsomme Sagn om Pigen i Taarnet. Bi lidt, Æsop, jeg glemte noget: hun hørte en Dag sin Elskers Røst i Gaarden, og hun faldt paa Knæ og

rødmed. Da var hun firti Aar ...

Jeg jorder dig, Eva, og kysser af Ydmyghed Sandet paa din Grav. En tyk, rosenrød Erindring glider gennem mit Indre, naar jeg tænker paa dig, jeg blir som overgydt af Velsignelse, naar jeg husker dit Smil. Du gav alt, alt gav du, og det kosted dig ingen Overvindelse; ti du var selve Livets berusede Barn. Men andre, som sparer karrigt endog paa sit Blik, kan have hele min Tanke. Hvorfor? Spørg de tolv Maaneder og Skibene paa Havet, spørg Hjærtets gaadefulde Gud ...

XXXIV.

En Mand sagde:

«De skyder ikke mer? Æsop har Los i Skogen, den jager en Hare.»

Jeg sagde:

«Gaa og skyd den for mig.»

Nogle Dage forløb, Hr. Mack søgte mig op, han saa huløjet ud, hans Ansigt var graat. Jeg tænkte: Er det saa, at jeg kan gennemskue Mennesker, eller er det ikke saa? Jeg ved det ikke selv.

Hr. Mack talte om Skredet, Katastrofen. Det var en Ulykke, en sørgelig Tilfældighed, jeg havde ingen Skyld i den.

Jeg sagde:

«Hvis der var nogen, som for enhver Pris vilde skille Eva og mig ad, saa har han oppnaaet det. Gud forbande ham! »

[191] Hr. Mack skuled mistænksomt til mig. Han mumled noget om den smukke Begravelse, der var intet sparet.

Jeg sad og beundred hans store Smidighed.

Han vilde ingen Erstatning have for Baaden, som mit Skred havde knust.

«Jo,» sagde jeg, «vil De virkelig ikke tage Dem betalt for Baaden og for Tjærepøsen, Kosten ...?»

«Nej, bedste Hr. Løjtnant,» svared han, «hvor kan De tænke det! » Og han saa paa mig med hadefulde Øjne.

I tre Uger saa jeg ikke Edvarda. Jo, én Gang, jeg traf hende i Kramboden, hvor jeg var gaaet hen forat købe Brød, hun stod indenfor Disken og roded i forskellige Tøjer. Blot de to Betjente var tilstede, foruden hende.

Jeg hilste højt, og hun saa op, men svared ikke. Det faldt mig ind, at jeg ikke vilde bede om Brød i hendes Paahør, jeg vendte mig til Betjentene og forlangte Hagl og Krudt. Mens dette blev vejet af, holdt jeg Øje med hende.

En graa og altfor liden Kjole, hvis Knaphuller var slidte; det flade Bryst arbejded stærkt. Hvor hun havde vokset i Sommer! Hendes ^[192] Pande tænkte, disse aparte buede Øjenbryn stod i hendes Ansigt som to Gaader, alle hendes Bevægelser var blevne mere modne. Jeg saa paa hendes Hænder, Udtrykket i de lange, fine Fingre virked voldsomt paa mig og lod mig sittre. Hun roded fremdeles i Tøjerne.

Jeg stod og ønskede, at Æsop vilde løbe indenfor Disken, hen til hende, og kende hende igen, saa vilde jeg øjeblikkelig kalde den til mig og bede om Undskyldning; hvad vilde hun svare da?

«Værsaagod!» siger Betjenten.

Jeg betalte, tog mine Pakker og hilste atter.

Hun saa op, men svared heller ikke nu. Det er godt! tænkte jeg; hun er kanske allerede Baronens Brud. Og jeg gik uden Brød.

Da jeg var kommet udenfor, kasted jeg et Blik op til Vinduet. Ingen saa efter mig.

XXXV.

Saa en Nat kom Sneen, og det begyndte at blive køligt i min Hytte. Der var en Grue, hvor jeg kogte min Mad, men Veden brændte daarligt, og det trak meget fra Væggene, skønt jeg havde tættet dem saa godt, jeg kunde. Høsten var forbi, og Dagene blev korte. Den første Sne smælted endnu bort for Solen, og atter laa Marken bar; men Nætterne var kolde, og Vandet frøs. Og alt Græs og alle Insekter døde.

En hemmelighedsfuld Stilhed lagde sig over Menneskene, de grubled og tied, deres Øjne ventede Vinteren. Intet Raab lød længer fra Tørrepladsen, og Havnen laa rolig, alt gik den evige Nordlysnat imøde, naar Solen sov i Havet. Dumpe, dumpe lød Aareslagene fra en ensom Baad.

[194] En Pige kom roende.

«Hvor har du været, min Pige?»

«Ingensteds.»

«Ingensteds? Hør, du, jeg kender dig igen, jeg traf dig i Sommer.»

Hun lagde til, steg iland og fortøjed Baaden.

«Du var Gæterpige, du bandt paa en Strømpe, jeg traf dig en Nat.»

En liden Rødme stiger op i hendes Kinder, og hun ler forlegent.

«Min lille Hejpige, ^{k137} kom ind i Hytten og lad mig se paa dig. Du hedder forresten Henriette.»

Men hun gaar mig taus forbi. Høsten, Vinteren havde grebet hende, allerede sov hendes Sandser.

Allerede var Solen gaaet i Hav.

XXXVI.

Og jeg tog for første Gang min Uniform paa og gik ned til Sirilund. Mit Hjærte banked. Jeg husked alt fra den første Dag, da Edvarda iled hen til mig og omfavned mig i alles Paasyn; nu havde hun kastet mig hid og did i mange Maaneder og faaet mit Haar til at graane. Min egen Skyld? Ja, min Stjerne havde ledet mig vild. Jeg tænkte: Hvor hun vil gotte sig, hvis jeg kaster mig ned for hende og siger hende mit Hjærtes Hemmelighed idag! Hun vil byde mig en Stol og lade Vin sætte ind, og just idet hun fører Glasset til Munden forat drikke med mig, vil hun sige: Hr. Løjtnant, jeg takker for den Stund, vi har været sammen, jeg vil aldrig glemme den! Men naar jeg da blir glad og faar lidt Haab, vil hun lade som ^[196] hun drikker og sætte Glasset urørt ned. Og hun vil ikke skjule for mig, at hun blot lader som hun drikker, hun vil netop vise mig det. Saaledes er hun.

Godt, nu slaar snart den sidste Time!

Og mens jeg gik nedad Vejen, tænkte jeg videre: Min Uniform vil gøre sit Indtryk paa hende, dens Tresser^{k138} er nye og smukke, Sabelen vil klirre mod Gulvet. En nervøs Glæde risled gennem mig, og jeg hvisked til mig selv: Hvo ved, hvad der endnu kan ske! Jeg løfted Hovedet og slog ud med Haanden. Ingen Ydmyghed oftere, Ære i Livet! Jeg var lige glad, hvordan det gik, jeg skulde ingen Tilnærmelse gøre mere. Undskyld, at jeg ikke frier til Dem, Skønjomfru ...

Hr. Mack mødte mig ude paa Gaardspladsen, mere huløjet, mere graa.

«Rejse? Naa, jasaa. Ja, De har vel heller ikke havt det for hyggeligt i det sidste; hvad? Deres Hytte brændte.» Og Hr. Mack smilte.

Det var pludselig som om jeg saa Verdens klogeste Mand foran mig.

«Gaa ind, Hr. Løjtnant, Edvarda er inde. Ja, Farvel, Farvel. Vi træffes vel ellers paa ^[197] Bryggen, naar Skibet gaar.» Han fjærned sig med ludende Hoved, tænkende, fløjtende.

Edvarda sad i Stuen, hun læste. Da jeg traadte ind, studsed hun et Øjeblik over min Uniform, hun saa paa mig fra Siden som en Fugl og blev endog rød. Hun aabned

Munden.

«Jeg kommer forat sige Farvel,» fik jeg endelig frem.

Hun rejste sig med ét, og jeg saa, at mine Ord gjorde nogen Virkning paa hende.

«Glahn, skal De rejse? Nu?»

«Saasnart Skibet kommer.» Jeg griber hendes Haand, begge hendes Hænder, en meningsløs Henrykkelse bemægtiger sig mig, jeg udbryder: «Edvarda! » og stirrer paa hende.

Og i samme Stund er hun kold, kold og trodsig. Alt i hende modstod mig, hun retted sig op. Jeg befandt mig som en Tigger foran hende, jeg slap hendes Hænder og lod hende gaa. Jeg husker, at fra dette Øjeblik af stod jeg og gentog mekanisk: Edvarda! Edvarda! flere Gange, uden at jeg tænkte over det, og da hun spurgte: «Ja? Hvad vilde De sige?» forklared jeg hende intet.

«Tænk, skal De allerede rejse! » gentog hun. «Hvem skal nu komme til næste Aar?»

[198] «En anden,» svared jeg. Hytten blir vel bygget op igen.»

Pause. Hun greb allerede efter sin Bog.

«Jeg beklager, at ikke min Fader er inde,» sagde hun. «Men jeg skal hilse ham fra Dem.»

Dette besvared jeg ikke. Jeg traadte frem, tog hendes Haand endnu engang og sagde:

«Ja, Farvel, Edvarda.»

«Farvel,» svared hun.

Jeg aabned Døren og lod, som om jeg gik. Allerede sad hun med Bogen i Haanden, og hun læste, læste virkelig og bladed om. Intet, intet Indtryk havde min Afsked gjort paa hende.

Jeg hosted.

Hun vendte sig om og sagde overrasket:

«Gik De ikke? Jeg syntes, De gik.»

Gud alene ved det, men hendes Overraskelse var for stor, hun tog sig ikke i Agt, men overdrev sin Forbauselse, og jeg fik den Tanke, at hun kanske hele Tiden havde vidst, at jeg stod bag hende.

«Nu skal jeg gaa,» sagde jeg.

Da rejste hun sig og kom hen til mig.

[199] «Jeg vilde gjerne have et Minde om Dem, naar De nu rejser,» sagde hun. «Jeg tænkte at bede Dem om noget, men det er vel for meget. Vil De give mig Æsop?»

Jeg betænkte mig ikke, men svared Ja.

«Saa vil De kanske komme med den imorgen,» sagde hun.

Jeg gik.

Jeg saa op til Vinduet. Ingen der.

Nu var alt forbi ...

Den sidste Nat i Hytten. Jeg grubled, jeg talte Timerne; da Morgenens kom, tilberedte jeg mit sidste Maaltid. Det var en kold Dag.

Hvorfor bad hun mig om selv at bringe Hunden til hende? Vilde hun tale med mig, sige mig noget for sidste Gang? Jeg havde intet mere at vente. Og hvorledes vilde hun behandle Æsop? Æsop, Æsop, hun vil pine dig! For min Skyld vil hun piske dig, kanske ogsaa kæle for dig, men ialfald piske dig i Tide og Utide og aldeles fordærve dig ...

Jeg kaldte Æsop til mig, klapped den, lagde vore Hoveder sammen og greb mit Gevær. Den begyndte allerede at piste af Glæde [200] og troed, at vi skulde paa Jagt. Jeg lagde atter vore Hoveder sammen, satte Geværpiiben mod Æsops Nakke og trykked af.

Jeg lejede en Mand til at bringe Æsops Lig til Edvarda.

XXXVII.

Ud paa Eftermiddagen skulde Postskibet gaa.

Jeg begav mig ned til Bryggen, mit Tøj var allerede ombord. Hr. Mack trykked min Haand og opmuntred mig med, at jeg fik godt Vejr, et behageligt Vejr, han skulde ikke selv have noget imod at rejse en Tur i sligt Vejr. Doktoren kom gaaende, Edvarda fulgte ham; jeg følte, at mine Knæ begyndte at skælve.

«Vi vilde se Dem vel ombord,» sagde Doktoren.

Og jeg takked.

Edvarda saa mig lige ind i Ansigtet og sagde:

«Jeg maa takke Eder for Eders Hund.» Hun kneb sin Mund sammen, Læberne var hvide. Atter havde hun kaldt mig Eder.

[202] «Hvornaar gaar Skipet?» spurgte Doktoren en Mand.

«Om en halv Time.»

Jeg sagde intet.

Edvarda vendte sig ophidset hid og did.

«Doktor, skal vi ikke gaa hjem igen?» spurgte hun. «Jeg har gjort det, som var mit Ærinde.»

«De har besørget Deres Ærinde,» sagde Doktoren.

Hun lo ydmyget over hans evige Rettelser og svared:

«Ja, var det ikke omtrent det, jeg sagde?»

«Nej,» svared han kort og godt.

Jeg saa paa ham. Den lille Mand stod kold og fast; han havde lagt en Plan og fulgte den til det sidste. Og om han alligevel tabte? Saa vilde han dog ikke vise det, hans Ansigt fortrak sig aldrig.

Det skumred.

«Ja, Farvel,» sagde jeg, «og Tak for hver Dag.»

Edvarda saa stumt paa mig. Saa drejed hun sit Hoved og blev staaende at se ud mod Skibet.

[203] Jeg gik i Baaden. Endnu stod Edvarda paa Kajen. Da jeg var kommet ombord, raabte Doktoren Farvel. Jeg saa iland, Edvarda vendte sig i det samme og gik bort fra Kajen, hjemad, hastigt og med Doktoren langt bag sig. Dette var det sidste, jeg saa af hende.

En Bølge af Vemod gled gennem mit Hjærte ...

Dampskipet begyndte at gaa; jeg saa endnu Hr. Macks Skilt: Oplag af Salt og Tomtønder; men snart viskedes det ud. Maanen og Stjærnerne kom frem, Fjældene rejste sig rundt omkring, og jeg saa de endeløse Skoge. Dèr staar Møllen, dèr, dèr laa min Hytte, som brændte; den høje, graa Sten staar ensom tilbage paa Brandtomten. Iselin, Eva ...

Nordlysnatten breder sig over Fjæld og Dal.

XXXVIII.

Jeg har skrevet dette forat korte Tiden. Det fornøjede mig at huske tilbage paa den Sommer i Nordland, da jeg manges Gang talte Timerne, men Tiden alligevel fløj. Alt er forandret, Dagene vil ikke længer gaa.

Jeg har manges lystig Stund endnu, men Tiden den staar stille, og jeg forstaar ikke, at den kan staa saa stille. Jeg er afskediget Militær og fri som en Fyrste, alt er godt, jeg træffer Mennesker, kører i Vogne; nu og da lukker jeg det ene Øje og skriver med Pegefingern op i Himlen, jeg kildrer ^{k139} Maanen under Hagen, og jeg synes, at den ler, storler af naragtig Glæde over at blive kildret under Hagen. Alting smiler. Jeg lader en Prop knalde og kalder glade Mennesker til.

[205] Hvad Edvarda angaar, da tænkte jeg ikke paa hende. Hvorfor skulde jeg ikke helt have glemt hende i denne lange Tid? Jeg har Ære i Livet. Og spørger nogen mig, om jeg har nogen Sorger, da svarer jeg bums Nej, at jeg ingen Sorger har ...

Cora ligger og ser paa mig, Klokken tikker paa Kaminen, ^{k140} udenfor mine aabne Vinduer bruser Byens Larm. Det banker paa Døren, og Postbudet rækker mig et Brev. Brevet er kronet. Jeg ved, hvem det er fra, jeg forstaar det straks, eller jeg har kanske drømt det en søvnløs Nat. Men i Brevet er der ikke noget skrevet, der ligger blot to grønne Fuglefjære i det.

En isende Rædsel trækker gennem mig, jeg blir kold. To grønne Fuglefjære! siger jeg til mig selv. Naa, hvad er dermed at gøre! Men hvorfor blir jeg kold? Se, der er nu en forbandet Træk fra de Vinduer der.

Og jeg lukker Vinduerne.

Der ligger nu to Fuglefjære, tænker jeg videre, jeg synes, at jeg skulde kende dem, de minder mig om en liden Spøg oppe i Nordland, en saadan liden Oplevelse blandt mange andre Oplevelser; det var fornøjeligt at se de ^[206] to Fjære igen. Og jeg synes pludselig at se et Ansigt og høre en Stemme, og Stemmen siger: Værsaagod, Hr. Løjtnant, her er Eders Fuglefjære!

Eders Fuglefjære ...

Cora, du skal ligge stille, hører du, jeg slaar dig ihjæl, hvis du rører dig! Vejret er varmt, der er en utaalelig Hede; hvad tænkte jeg paa, som lukked Vinduerne! Op med Vinduerne igen, op med hele Døren, hid, I glade Mennesker, kom ind! Hej, Bybud, gaa et Ærinde for mig ...

Og Dagen gaar, men Tiden staar stille.

Nu har jeg skrevet dette blot for min Fornøjelses Skyld og moret mig som jeg bedst kunde. Ingen Sorg trykker mig, jeg længes blot bort, hvorhen ved jeg ikke, men langt bort, kanske til Afrika, til Indien; ti jeg hører Skogene og Ensomheden til.

GLAHNS DØD

ET PAPIR FRA 1861

I.

Familjen Glahn kan længe nok avertere i Bladene efter den forsvundne Løjtnant Thomas Glahn; men han kommer aldrig mer tilbage, for han er død, og jeg ved endog, hvorledes han døde.

Naar jeg endelig skal sige det, saa forundrer det mig heller ikke, at hans Familie stadig vedbliver med sine Efterforskninger; ti Thomas Glahn var i mange Maader en usædvanlig, ja, afholdt Mand. Jeg indrømmer dette forat vise Retfærdighed, og det uagtet Glahn endnu er min Sjæl fiendsk og hans Minde vækker mit Had. Han saa prægtigt ud, var fuld af Ungdom og havde et forførerisk Væsen. Naar han saa paa én med sit hede Dyreblik, følte man godt hans Magt, endogsaa jeg følte [210] den. En Dame skal have sagt om ham: Naar han ser paa mig, er jeg fortabt; jeg føler en Bevægelse ved det, som om han rører ved mig.

Men Thomas Glahn havde sine Fejl, og jeg har ikke i Sinde at skjule dem, da jeg hader ham. Han kunde til sine Tider være saa pjanket^{k141} som et Barn, saa godmodig var han, og kanske var det derfor han bedaared Fruentimmerne^{k142} saa, Gud ved det. Han kunde sluddre med Kvinderne og le ad deres intetsigende Vrøvl, derfor gjorde han Indtryk paa dem. Han sagde om en meget korpulent Mand i Byen, at han saa ud, som om han gik med Fedt i Bukserne, og denne Vittighed lo han selv af, skønt jeg vilde have skammet mig over den. Senere engang, efterat vi var kommet til at bo i Hus sammen, viste han ogsaa sin Pjankethed paa en aabenlys Maade: min Værtinde kom en Morgen ind til mig og spurgte, hvad jeg ønskede til Frokost, og i Farten kom jeg til at svare: en Æg og et Skive Brød. Thomas Glahn sad netop da i mit Værelse – han boede paa Kvisten ovenover, lige under Taget – og begyndte at le barnagtigt over min ringe Forsnakkelse og glæde sig over den. En Æg og et Skive Brød! gjentog han uophørlig, [211] indtil jeg saa forundret paa ham og fik ham til at standse.

Maaske husker jeg ogsaa flere latterlige Træk af ham senerehen, og i saa Fald vil jeg skrive dem ned ogsaa og ikke spare ham, da han stadig er min Fiende. Hvorfor skulde jeg være ædelmodig? Men jeg vil indrømme, at han pjattede^{k143} kun, naar han var beruset, og i begge de ovenfor omtalte Tilfælde var han overmaade beruset. Men er ikke det at være beruset i sig selv en stor Fejl?

Da jeg traf ham Høsten 1859, var han en Mand paa to og tredive Aar, vi var begge lige gamle. Han havde dengang Helskjæg og brugte uldne Jagtskjorter, der var nedringede til Overdrivelse, og endda hændte det, at han undlod at knappe den øverste Knap. Hans Hals forekom mig i Begyndelsen at være usædvanlig skøn, men han gjorde mig lidt efter til sin Dødsfiende, og jeg syntes da ikke, at hans Hals var smukkere end min, skønt jeg ikke bar min saa bredt tilskue. Jeg traf ham første Gang paa en Flodbaad og skulde til samme Sted som han paa Jagt, og vi besluttede straks at slaa Følge ind i Landet med Oksevojn, naar Jærnbanen ikke kunde køre os ^[212]længer. Jeg undgaar med Flid at nævne Stedet, hvor vi rejste hen, for ikke at sætte nogen paa Sporet; men Familien Glahn kan trygt ophøre med at avertere efter sin Slægtning; thi han er død paa dette Sted, som vi rejste til, og som jeg ikke vil nævne.

Jeg havde ellers hørt Tale om Thomas Glahn, før jeg traf ham, hans Navn var mig ikke ubekendt. Jeg havde hørt, at han havde staaet i Forbindelse med en ung Nordlænderinde fra et stort Hus, og at han havde kompromitteret hende^{k144} paa en eller anden Maade, hvorpaa hun havde brudt med ham. Dette havde han saa i sin dumme Trods svoret at hævne paa sig selv, og Damen lod ham roligt gøre, som han lystede i saa Maade, det angik hende ikke. Fra nu af blev Thomas Glahns Navn først ordentlig bekendt, han slog sig vild, gal, han drak, gjorde Skandale paa Skandale og tog Afsked fra Militærtjenesten. Det var ogsaa en underlig Maade at hævne en Kurv paa!

Der gik endnu en anden Beretning om hans Forhold til den unge Dame: at han slet ikke havde kompromitteret hende, men at hendes Familie havde jaget ham paa Dør, og ^[213]at hun ogsaa selv havde hjulpet til hermed, efterat en svensk Greve, hvis Navn jeg ikke vil nævne, havde friet til hende. Men denne Beretning sætter jeg mindre Lid til og holder den første for sandere, da jeg dog hader Thomas Glahn og tror ham istand til det værste. Men hvordan det var eller ikke, han talte aldrig selv om denne Forbindelse med den højtstaaende Dame, og jeg spurgte ham heller ikke derom. Hvad vedkom det mig?

Mens vi sad der paa Flodbaaden, husker jeg ikke, at vi talte om noget andet end om den lille Landsby, som vi nu skulde til, og hvor ingen af os havde været før.

«Der skal være et Slags Hotel der,» sagde Glahn og saa efter paa Kortet. «Er vi heldige, kan vi komme til at bo dèr; Værtinden er en gammel engelsk *Halfbreed*,^{k145} har man fortalt mig. Høvdingen bor i Nabobyen, han skal have mange Koner, nogle er bare ti Aar.»

Nu, det vidste jeg ikke, om Høvdingen havde mange Koner, og om der var et Hotel i Byen, derfor sagde jeg ingenting; men Glahn smilte, og jeg syntes, at hans Smil var skønt.

[214] Jeg glemte forresten, at han ingenlunde kunde kaldes en fuldkommen Mand, skønt han saa saa prægtigt ud; han fortalte selv, at han gik med et gammelt Skudsaar i venstre Fod, og at dette Skudsaar var fuldt af Gigt mod alslags Vejrförändring.

II.

En Uge senere var vi indlogerede i den store Hytte, som gik under Navn af Hotellet, hos den gamle engelske *Halfbreed*. Ak, hvilket Hotel! Væggene var af Ler og lidt Træ, og dette Træ var gennemædt af de hvide Myrer, der krøb omkring allevegne. Jeg boed i et Rum ved Siden af Stuen med et grønt Glasvindu til Gaden, en eneste Rude, som ikke var meget klar, og Glahn havde valgt et bitte lidet Hul ovenpaa, paa Kvisten, hvorfra ogsaa han havde en Glasrude til Gaden, men hvor der var meget mørkere og daarligere at bo. Solen gløded Straataget op hos ham og gjorde det næsten uudholdelig hedt i hans Rum Nat og Dag, dertil kom, at det langt fra var en Trappe, men en ussel Stige med fire Trin, der ^[216]førte op til ham. Hvad kunde jeg hjælpe derfor? Jeg gav Glahn Valget, jeg sagde:

«Her er to Rum, et nedenunder og et ovenpaa, vælg!»

Og Glahn besaa de to Rum og valgte det øverste, maaske for at give mig det bedste; men var jeg ham kanske ikke ogsaa taknemmelig derfor? Jeg skylder ham intet.

Saalænge den værste Hede stod paa, lod vi Jagten hvile og holdt os rolige ved Hytten; ti Heden var ogsaa overmaade haard. Vi laa med Fluenet omkring Briksen om Natten for Insekternes Skyld; men det hændte alligevel, at blinde Flagermus kom flyvende tyst og rasende mod vore Net og rev dem itu; dette hændte Glahn altfor ofte, fordi han stadig maatte have en Luge aaben i Taget for Heden, men mig hændte det ikke. Om Dagen laa vi paa Matter udenfor vor Hytte og røgte og iagttog Livet ved de andre Hytter. De Indfødte var brune og tyklæbede Folk, alle med Ringe i Ørene og døde, brune Øjne; de var næsten nøgne, med blot en Strimmel Bomuldstøj eller en Bladflætning om Livet, og Kvinderne havde desuden ogsaa et kort Skørt af Bomuldstøj til at bjærge sig i. Alle Børn var splitter nøgne ^[217]Nat og Dag, med rigtig store, udstaaende Maver, som glindsed af Olje.

«Kvinderne er for fede,» sagde Glahn.

Og jeg syntes ogsaa, at Kvinderne var for fede, og kanske var det heller ikke Glahn, men mig, som tænkte det først; men jeg strides ikke med ham herom og giver ham gerne Æren. Forresten var ikke alle Kvinder hæslige, skønt deres Ansigter var fede og opdunstedes; ^{k146}jeg havde truffet en Pige i Byen, en ung Halv Tamulerinde ^{k147}med langt Haar og snehvide Tænder, hun var den smukkeste af alle. Jeg stødte paa hende en Aften i Kanten af en Rismark, hun laa paa Maven i det høje Græs og sprælled tilvejrs med Benene. Hun kunde tale med mig, og vi talte ogsaa sammen,

saalænge jeg vilde, det var næsten Morgen før vi skiltes, og da gik hun ikke lige hjem, men lod som om hun havde været i Nabobyen Natten over. Glahn sad den Aften midt inde i Byen, udenfor en liden Hytte, sammen med to unge Piger, der var meget unge, maaske ikke mer end netop ti Aar; dem sad han og fjased med og drak Risøl^{k148} med, det var hans Smag.

Et Par Dage efter gik vi paa Jagt. Vi passered Téhaver, Rismarker og Græssletter, vi [218] levned Byen bag os og gik i Retning af Floden, vi kom ind i Skoge af underlige, fremmede Træer, Bambus, Mango, Tamarint, Teak- og Salttræer, Olje- og Gummivækster, ja, Gud ved, hvad det var for Slags Træer altsammen, vi forstod os ikke meget paa det nogen af os. Men i Floden var der ikke meget Vand, og der vedblev at være lidet vand i den lige til Regntiden. Vi skød vilde Duer og Høns, og vi saa to Panthere ud paa Eftermiddagen; der fløj ogsaa Papegøjer over vore Hoveder. Glahn skød skrækkelig sikkert, han fejled aldrig; men det var ogsaa fordi hans Gevær var bedre end mit, jeg skød ogsaa skrækkelig sikkert mangel Gang. Jeg brysted mig aldrig af det, men Glahn sagde ofte: den stikker jeg i Halen, den klør jeg i Hovedet; dette sagde han, før han trykked af, og naar Fuglen faldt, havde han ganske rigtig truffet den i Halen eller i Hovedet. Da vi stødte paa de to Panthere, vilde Glahn absolut anfælde dem ogsaa med sit Haglgevær, men jeg fik ham til at opgive det, fordi det var begyndt at mørkne, og vi havde ikke mer end et Par Patroner tilbage. Dette gjorde han sig ogsaa til af, at han havde vist Mod til at skyde paa Pantherne med Hagl.

[219] «Jeg ærgrer mig over, at jeg ikke skød alligevel,» sagde han til mig. «Hvorfor er De saa forbandet forsigtig? Vil De leve længe?»

«Det glæder mig, at De finder mig fornuftigere end Dem selv,» svared jeg.

«Ja, lad os ikke blive Uvenner for saa lidet,» sagde han saa.

Dette var hans Ord og ikke mine; havde han villet være Uvenner med mig, saa gærne for mig. Jeg var begyndt at føle Uvilje mod ham for hans letsindige Adfærd og hans Forførervæsen. Igaarftes var jeg kommet gaaende ganske roligt med Maggie, Tamulerinden, som var min veninde, og vi var begge i godt Humør. Glahn sidder da udenfor Hytten og hilser og smiler til os, idet vi gaar forbi; men Maggie saa ham da for første Gang og spurgte mig nysgærrigt ud om ham. Saa meget Indtryk havde han gjort paa hende, at da vi skiltes, gik vi hver til vort, hun fulgte mig ikke hjem.

Glahn vilde slaa dette hen, som om det ingen Betydning havde, da jeg talte til ham derom. Men jeg glemte det ikke. Det var heller ikke til mig, han lo og smilte, da vi gik forbi Hytten, det var til Maggie.

[220] «Hvad er det, hun gaar og tygger paa?» spurgte han mig.

«Det ved jeg ikke,» svared jeg; «hun tygger, dertil har hun vel faaet sine Tænder.»

Og det var heller ingen Nyhed for mig, at Maggie stadig tygged paa noget, det havde jeg længe lagt Mærke til. Men det var ikke Betel, ^{k149} hun tygged paa, for hendes Tænder var aldeles hvide, derimod havde hun den Vane at tygge paa alle andre Ting, stikke det i Munden og tygge paa det, som om det var noget godt. Det kunde være hvadsomhelst, Pengestykker, Papirstumper, Fugleffære, men hun tygged paa det. Men det var ialfald intet at nedsætte hende for, naar hun var Landsbyens smukkeste Pige trods det; men Glahn var misundelig paa mig, det var Sagen.

Aftenen efter blev jeg forresten igen gode Venner med Maggie, og vi saa ikke noget til Glahn.

III.

En Uges Tid forløb nu, vi gik hver Dag paa Jagt og skød en Mængde Vildt. En Morgen, just idet vi traadte ind i Skogen, greb Glahn mig i Armen og hvisked: Stands! I det samme kaster han Riflen til Kinden og brænder af. Det var en ung Leopard, han skød. Jeg kunde ogsaa have skudt da, men Glahn beholdt den Ære for sig selv og skød først. Hvor han nu vil bryste sig igen! tænkte jeg. Vi nærmer os det døde Dyr, det er stendødt, revet op i venstre Side, og Kuglen sad i Ryggen.

Jeg holder ikke af at blive greben i Armen, derfor sagde jeg:

«Det Skud kunde ogsaa jeg have gjort.»

Glahn saa paa mig.

[222] Jeg siger igen:

«De tror kanske ikke, at jeg kunde have gjort det?»

Glahn svarer ikke nu heller. Istedet derfor viser han endnu engang sin Barnagtighed og skyder den døde Leopard paany, dennegang gennem Hovedet. Jeg ser Himmelfalden paa ham.

«Ja,» siger han til Forklaring, «jeg kan ikke være bekendt at have rammet en Leopard i Siden.»

Det var formeget for hans Forfængelighed, at han havde gjort et saa simpelt Skud, altid vilde han være den første. Hvor han var naragtig! Men det blev ikke min Sag, jeg vilde ikke røbe ham.

Om Aftenen, da vi kom ind i Byen med den døde Leopard, mødte mange af de Indfødte op forat beskue den. Glahn sagde forresten blot, at vi havde skudt den om Morgen og gjorde sig ikke videre til deraf da. Maggie kom ogsaa tilstede.

«Hvem har skudt den?» spurgte hun.

Og Glahn svared:

«Det ser du vel, to Saar, vi skød den imorges, da vi gik ud.» Og han vendte Dyret [223] om og viste hende de to Saar, baade det i Siden og det i Hovedet. «Her gik min Kugle,» sagde han og pegte paa Saaret i Siden, fordi han i sin Naragtighed vilde

overlade til mig at have rammet i Hovedet. Jeg gad ikke rette ham og gjorde det heller ikke. Glahn begyndte derpaa at traktere de Indfødte med Risøl, ja, gav en Mængde ud til hvem, som vilde drikke.

«De har skudt den begge to,» sagde Maggie for sig selv, og hun saa dog hele Tiden paa Glahn.

Jeg trak hende med mig til Siden og sagde:

«Hvorfor ser du hele Tiden paa ham? Staar ikke ogsaa jeg ganske nær ved?»

«Jo,» svared hun. «Og hør: jeg kommer iaften.»

Dagen efter var det, at Glahn fik det Brev. Der kom nemlig et Brev til ham med Ekspres fra Flodstationen, og det havde gaaet en Omvej paa et Hundrede og otti Mile. Brevet var skrevet med en Damehaand, og jeg tænkte ved mig selv, at det kanske var fra hans forrige Veninde, den højtstaaende Dame. Glahn lo nervøst, da han havde læst det, og gav Budet en Pengeseddel ekstra, fordi han var kommet [224] med det. Men det vared ikke længe, før han blev taus og mørk og bestilte intet andet end at stirre ret frem for sig. Om Aftenen drak han sig fuld med en gammel Dværg af en Indfødt og dennes Søn, og han omfavned ogsaa mig og vilde absolut have mig til at drikke med.

«De er saa elskværdig iaften,» sagde jeg.

Saa lo han meget højt og svared:

«Her ligger nu vi to midt indi Indien og skyder Vildt, hvad? Er det ikke gruelig komisk? Og Skaal for alle Verdens Riger og Lande, og Skaal for alle smukke Kvinder, gifte og ugifte, fjærnt og nær. Ho-ho! Tænk Dem en Mand, og en Kone frier til ham, en gift Kone! »

«En Grevinde! » sagde jeg spydigt. Jeg sagde det meget spydigt, og det smærte ham, han gren som en Hund, fordi det smærte ham. Saa rynked han pludselig Panden og begyndte at blinke med Øjnene og tænke grundig over, om han skulde have sagt formeget, saa højtidelig anstilled han sig med den Smule Hemmelighed. Men i det samme kom endel Børn løbende henimod vor Hytte og raabte og skreg: «Tigrene, ohoi, Tigrene! » Et Barn var bleven snappet af en Tiger næsten [225] lige ved Landsbyen, i en Kratskog mellem Byen og Floden.

Det var nok for Glahn, der var beruset og i en sønderreven Sindstilstand, han greb sin Rifle og sprang i et Nu ned til Kratskogen; han havde ikke engang Hat paa. Men hvorfor tog han Riflen nu, istedetfor Haglgeværet, hvis han virkelig var saa modig? Han maatte vade over Floden, hvad der ikke var uden Fare, men Floden var rigtignok ogsaa næsten tør lige til Regntiden; en Stund efter hørte jeg to Skud og umiddelbart derpaa endnu et tredje Skud. Tre Skud til et Dyr! tænkte jeg; en Løve vilde have tumlet for to Skud, og dette er dog blot en Tiger! Men endog disse tre Skud var til ingen Nytte, Barnet var alligevel revet ihjæl og halvt opædt, da Glahn kom; hvis han ikke havde været saa beruset, vilde han heller ikke have gjort et Forsøg paa at redde det.

Natten tilbragte han i Sus og Dus i vor Nabohytte, sammen med en Enke med hendes to Døttre, Gud ved sammen med hvem af dem.

I to Dage var Glahn ikke ædru en eneste Stund, og han havde ogsaa faaet mange Kammerater at drikke med. Han opfordred mig forgæves ^[226] til at tage Del i Sviren, han skøtted ikke længer om, hvad han sagde, og bebrejded mig, at jeg var skinsyg paa ham.

«Deres Skinsyge forblinder Dem,» sagde han.

Min Skinsyge! Jeg skinsyg paa ham!

«Ved De hvad,» sagde jeg, «skinsyg paa Dem! Hvad skulde jeg være skinsyg paa Dem for.»

«Nejnej, saa er De ikke skinsyg paa mig,» svared han. «Jeg har forresten hilst paa Maggie iaften, hun tygged som sædvanlig.»

Jeg bed mit Svar i mig og gik.

IV.

Vi begyndte atter at gaa paa Jagt. Glahn følte, at han havde forurettet mig og bad mig om Undskyldning herfor.

«Forresten er jeg jammerlig ked af det hele,» sagde han; «jeg vilde ønske, at De skød fejl en Dag og gav mig en Kugle i Struben.»

Med slige Tanker omgikkes han, at jeg skulde give ham en Kugle i Struben. Det var kanske atter Brevet fra Grevinden, som ulmed i hans Erindring, og jeg svared:

«Som man reder, saa ligger man.»

Han blev for hver Dag mere taus og mørk, han drak ikke mere og sagde heller ikke et Ord mere; hans Kinder blev hule.

En Dag hørte jeg pludselig Passiar og Latter udenfor mit Vindu, jeg saa ud, Glahn [228] havde igen faaet sin lystigste Mine paa og stod og talte højt med Maggie. Han brugte alle sine bedaarende Kunster. Maggie maatte nok være kommet lige hjemmefra, og Glahn havde passet hende op. De betænkte sig ikke engang paa at slaa sig sammen ret udenfor min Glasrude.

Jeg følte en Skælven i alle mine Lemmer, og jeg spændte Hanen paa min Rifle, men lod den igen gaa ned. Jeg traadte ud paa Pladsen og tog Maggie i Armen; vi gik tause ud efter Byen; Glahn forsvandt straks ind i Hytten.

«Hvorfor taler du atter med ham?» spurgte jeg Maggie.

Hun svared ikke.

Jeg var fortvivlet til Døden, mit Hjærte klapped saa haardt, at jeg knapt kunde trække Aande. Aldrig havde jeg set Maggie smukkere end da, jeg havde aldrig set en helt hvid Pige saa smuk, og derfor glemte jeg, at hun var Tamuler og glemte alt for hendes Skyld.

«Svar mig,» sagde jeg, «hvorfor taler du med ham?»

«Jeg synes bedre om ham,» svared hun.

«Synes du bedre om ham end om mig?»

«Ja.»

[229] Naa, ¹⁷ hun syntes bedre om ham, skønt jeg nok kunde maale mig med ham! Havde jeg ikke altid været venlig mod hende og givet hende Skillinger^{k150} og Foræringer? Og hvad havde han gjort?

«Han gør Løjer med dig, han siger, at du tygger,» sagde jeg.

Det forstod hun ikke, og jeg forklared hende det bedre, at hun altid havde den Vane at stikke alting i Munden og tygge paa det, og at Glahn gjorde sig lystig over hende derfor. Dette gjorde mere Indtryk paa hende end alt andet jeg sagde.

«Hør her, Maggie,» sagde jeg videre, «du skal være min for altid; vil du ikke det? Jeg har tænkt over det, du skal følge med mig, naar jeg rejser herfra, jeg vil gifte mig med dig, hører du, og vi skal rejse til mit eget Land og bo. Det vil du vel?»

Og dette gjorde ogsaa Indtryk paa hende, Maggie blev livlig og talte meget med mig paa Spadserturen. Hun nævnte blot en Gang Glahn, hun spurgte:

«Og skal Glahn være med os, naar vi rejser?»

[230] «Nej,» svared jeg, «det skal han ikke. Er du bedrøvet derfor?»

«Nej, nej,» svared hun hurtigt, «jeg er glad derfor.»

Mere sagde hun ikke om ham, og jeg følte mig beroliget. Maggie gik ogsaa med mig hjem, da jeg bad hende derom.

Da hun et Par Timer senere forlod mig, klattred jeg opad Stigen til Glahns Rum og banked paa den tynde Rørdør. Han var hjemme. Jeg sagde:

«Jeg kommer forat sige Dem, at vi kanske ikke bør tage paa Jagt imorgen.»

«Hvorfor ikke?» spurgte Glahn.

«Fordi jeg ikke svarer for, at jeg ikke kommer til at skyde fejl, at jeg ikke giver Dem en Kugle i Struben.»

Glahn svared ikke, og jeg gik ned igen. Efter denne Advarsel turde han vel ikke gaa paa Jagt imorgen; men hvorfor havde han ogsaa lokket Maggie hen under mit Vindu og fjaset højt med hende? Hvorfor rejste han ikke hjem igen, naar Brevet virkelig kaldte ham tilbage? Istedet derfor gik han ofte og bed Tænderne sammen og raabte hen i Luften: Aldrig! Aldrig! Før lader jeg mig partere!

[231] Men Morgenen efterat jeg havde givet ham den Advarsel om Aftenen, stod alligevel Glahn foran min Seng og raabte:

«Op, op, Kammerat! Det er det dejligste Vejr, vi maa skyde noget. Forresten var det dumt, det De sagde igaaraftes.»

Klokken var ikke engang mere end fire, men jeg stod straks op og gjorde mig istand til at tage med, fordi han foragtede min Advarsel. Jeg laded mit Gevær, før jeg tog ud, og lod ham staa og se paa, at jeg gjorde det. Det var ovenikøbet ikke det dejligste Vejr, som han sagde, det regned, og derved haaned han mig endnu mer; men jeg lod som ingenting og gik taus med.

Hele Dagen strejfed vi om i Skogene, hver med vore egne Tanker. Vi skød intet, vi gik glip af det ene Vildt efter det andet, fordi vi tænkte paa andre Ting end Jagten. Ved Middagstid begyndte Glahn at gaa noget foran mig, som om han vilde give mig end bedre Anledning til at gøre med ham, hvad jeg vilde; han gik lige foran min Geværmunding, men ogsaa denne Haan taalte jeg. Vi vendte hjem om Aftenen, uden at noget [232] havde haændt. Jeg tænkte: Kanske tager han sig nu i Agt og lader Maggie gaa i Fred!

«Dette har været den længste Dag i mit Liv,» sagde Glahn om Aftenen, da vi stod ved Hytten.

Der blev ikke talt mere mellem os.

I de følgende Dage var han i det sorteste Humør, vistnok stadig for det samme Brevs Skyld. «Jeg holder det aldeles ikke ud, nej, jeg holder det ikke ud!» sagde han stundom om Natten; vi hørte det gennem hele Hytten. Hans Tværhed gik ogsaa saa vidt, at han ikke engang besvarede de venligste Spørgsmaal fra vor Værtinde, og han stønnede endog, naar han sov. Hans Samvittighed bærer paa meget! tænkte jeg; men hvorfor i Alverden rejser han ikke hjem? Hans Hovmodighed forbød ham det sagtens, han vilde ikke være den, som kom igen, naar han engang var bleven afvist.

Jeg traf Maggie hver Aften, og Glahn talte ikke mere med hende. Jeg lagde Mærke til, at hun havde ophørt at tygge, hun tyggede slet ikke mer, og jeg glæded mig derover og tænkte: hun tygger ikke mer, det er en Fejl mindre, og jeg elsker hende endnu dobbelt saa meget! En Dag spurgte hun efter Glahn, hun spurgte [233] meget forsigtigt. Var han ikke frisk? Var han rejst?

«Hvis han ikke er død eller rejst,» svared jeg, «saa ligger han vel hjemme. Mig er det lige meget. Han er ikke til at holde ud med længer.»

Men da vi i det samme kom frem til Hytten, fik vi se Glahn, der laa paa en Matte paa Marken med Hænderne under Nakken og stirred til Himmels.

«Der ligger han saa forresten,» sagde jeg.

Maggie gik lige hen til ham, inden jeg kunde forhindre det, og sagde med glad Stemme:

«Jeg tygger ikke mere, se selv! Ingen Fjær, ingen Pengestykker, ingen Papirstumper tygger jeg mere.»

Glahn saa knapt paa hende og vedblev at ligge stille; men Maggie og jeg gik. Da jeg bebrejded hende, at hun havde brudt sit Løfte og talt til Glahn igen, svared hun, at hun kun vilde tilrettevise ham.

«Ja, det er godt, tilrettevis ham,» sagde jeg; «men var det da for hans Skyld, du hørte op at tygge?»

[234] Hun svared ikke. Hvad, vilde hun ikke svare?

«Sig, hører du, var det for hans Skyld?»

«Nej, nej,» svared hun saa, «det var for din Skyld.»

Og jeg kunde heller ikke tro andet. Hvorfor skulde hun gøre noget for Glahns Skyld?

Om Aftenen loved Maggie at komme til mig, og hun kom ogsaa.

V.

Hun kom Klokken ti, jeg hørte hendes Stemme udenfor, hun talte højt med et Barn, som hun ledte ved Haanden. Hvorfor kom hun ikke ind, og hvorfor havde hun Barnet med? Jeg iagttager hende og faar den Anelse, at hun giver et Signal ved at tale saa højt med Barnet, jeg ser ogsaa, at hun holder Øjnene rettede mod Kvistetagen, ^{k151} mod Glahns Vindusrude. Havde han kanske nikket til hende eller vinket indenfor Ruden, da han hørte hende tale udenfor? Ialfald forstod jeg saa meget, at man ikke behøver at se højt tilvejs, naar man taler til et Barn nede paa Jorden.

Jeg var i Begreb med at gaa ud til hende og tage hende i Armen; men i det samme slap hun Barnets Haand, hun lod Barnet blive ^[236] staaende tilbage og kom selv ind ad Døren til Hytten, hun traadte ind i Gangen. Naa, saa kom hun endelig, jeg skulde ogsaa revse hende ettertrykkelig, naar hun kom!

Nu staar jeg og hører, at Maggie træder ind i Gangen, jeg tager slet ikke fejl, hun er næsten lige ved min Dør. Men istedetfor at komme ind til mig, hører jeg hendes Trin opad Stigen, op til Kvisten, til Glahns Hul, jeg hører det saa altfor vel. Jeg støder min Dør op paa vid Væg, men Maggie er allerede kommet op, Døren lukkes efter hende, og jeg hører intet mer. Dette var Klokken ti.

Jeg gaar ind og sætter mig i mit eget Rum, og jeg tager mit Gevær og lader det, skønt det er midt paa Natten. Klokken tolv gaar jeg opad Stigen og lytter ved Glahns Dør, jeg hører Maggie derinde, jeg hører, at hun er god mod Glahn, og jeg gaar ned igen. Klokken et gaar jeg atter op, da er alt stille. Jeg venter udenfor Døren til de vaagner, Klokken blir tre, blir fire, og da den blev fem, vaagned de. Det er godt! tænkte jeg, og jeg tænkte ikke paa noget andet, end at de nu var vaagnet, og at det var meget godt. Men lidt efter hørte jeg Støj og Uro nede i Hytten, fra min Værtindes ^[237] Rum, og jeg maatte skyndsomt begive mig ned igen for ikke at blive overrasket af hende. Glahn og Maggie var tydeligt vaagne, og jeg kunde have lyttet meget mere, men maatte gaa.

I Gangen sagde jeg til mig selv: Se, her gik hun, hun strøg min Dør med sin Arm, men hun aabned ikke Døren, hun gik opad Stigen, og her er Stigen ogsaa, disse fire Trin har hun traadt paa.

Min Seng stod endnu urørt, og jeg lagde mig heller ikke nu i den, men jeg satte mig ved Vinduet og fingred lidt med min Rifle. Mit Hjærte slog ikke, det skalv.

En halv Times Tid efter hører jeg paany Maggies Trin i Stigen. Jeg ligger op mod min Rude og ser, at hun træder udenfor Hytten. Hun havde det lille korte Bomuldsskørt paa, som ikke rak hende til Knæerne engang, og over Skuldrene endnu et uldent Skærf, som hun havde laant af Glahn. Foruden dette var hun aldeles nøgen, og det lille Bomuldsskørt var meget opkrøllet. Hun gik langsomt, som hendes Vane altid var og saa end ikke nu hen til min Rude. Saa forsvandt hun om Hytterne.

[238] Noget efter kom Glahn ned, med Riflen under Armen fuldt færdigt til Jagt. Han var mørk og hilste ikke. Forresten havde han pyntet sig og gjort sig usædvanlig Flid med sit Toilette. Han har pyntet sig som en Brudgom, tænkte jeg.

Jeg gjorde mig færdig straks og gik med ham, og ingen af os sagde noget. De to første Høns, vi skød, rev vi ynkelig istykker, fordi vi skød dem med Rifle, men vi stegte dem under et Træ, saa godt vi kunde, og fortæred dem i Taushed. Saa gik Tiden til Klokken tolv.

Glahn raabte til mig:

«Er De sikker paa, at De har ladet? Vi kunde maaske støde paa noget uventet. Lad ialfald.»

«Jeg har ladet,» svared jeg tilbage.

Saa forsvandt han et Øjeblik bag et Krat. Hvor det skulde være mig en Fryd at skyde ham, brænde ham ned som en Hund! Det hastede ikke, han kunde endnu gøre sig tilgode ved Tanken paa det, og han forstod nok tydeligt, hvad jeg havde i Sinde, derfor spurgte han ogsaa, om jeg havde ladet. End ikke idag havde han kunnet lade være at give efter for [239] sit Hovmod, han havde pyntet sig og taget en ny Skjorte paa; hans Mine var over al Maade hovmodig.

Ved Ettiden standser han bleg og vred foran mig og siger:

«Nej, jeg holder det ikke ud! Se dog efter, om De har ladet, Mand, om De har noget i Bøssen.»

«Maa jeg bede Dem passe Deres egen Bøsse,» svared jeg. Men jeg vidste meget vel, hvorfor han idelig spurgte til min Bøsse.

Og han gik atter bort fra mig. Mit Svar havde vist ham saa eftertrykkelig tilbage, at han blev sagtnodig og lod Hovedet synke, da han gik bort.

Efter en Stund skød jeg en Due og laded igen. Mens jeg var i Færd hermed, staar Glahn halvt skjult bag en Træstamme og ser paa mig og ser paa, at jeg virkelig lader, og lidt efter giver han sig til at synge højt og tydeligt en Salme, og det var endog en Bryllupssalme. Han synger Bryllupssalmer og tager sine bedste Klæder paa, tænkte jeg, paa den Maade mener han nu at være mest bedaarende idag. Endnu førend han havde sunget tilende, begyndte han at gaa sagte foran mig med [240] hengende Hoved, og mens han gik, sang han fremdeles. Han holdt sig atter lige foran min Riflemunding, som om han tænkte: Ja, se, nu skal det ske, derfor synger jeg nu denne Bryllupssalme! Men der skede intet endnu, og da han taug, maatte han se tilbage paa mig.

«Vi skyder saa alligevel ingenting idag,» sagde han og smilte forat undskylde sig hos mig og gøre det godt igen, at han sang paa Jagt. Men endnu i dette Øjeblik var hans Smil skønt, det var, som om han græd i sit Indre, og hans Læber bæved virkelig ogsaa, skønt han gjorde sig til af at kunne smile i denne alvorlige Stund.

Jeg var intet Fruentimmer, og det saa han nok, at han intet Indtryk gjorde paa mig, han blev utaalmodig, bleg, han kredsede omkring mig med hidsige Skridt, var snart tilvenstre og snart tilhøjre for mig, og nu og da stansede han og ventede mig op. Ved Femtiden hørte jeg pludselig et Knald, og en Kugle peb forbi mit venstre Øre. Jeg saa op, Glahn stod urørlig i nogle Skridts Afstand fra mig og stirrede paa mig, hans rygende Gevær laa i hans Arm. Havde han villet skyde mig? Jeg sagde:

«De fejlede, De skyder slet i det sidste.»

[241] Men han skød ikke slet, han fejlede aldrig, han havde blot villet opirre mig.

«Saa tag Hævn, for Satan! » skreg han tilbage.

«Naar min Tid kommer,» sagde jeg og bed Tænderne sammen.

Vi staar og ser paa hinanden, og pludselig trækker Glahn paa Skuldrene og raaber «Kujon» [k152](#) over til mig. Hvorfor skulde han ogsaa kalde mig en Kujon? Jeg kastede min Rifle til Kinden, sigtede ham lige i Ansigtet og trak af.

Som man reder, saa ligger man ...

Men nu behøver ikke Familien Glahn at søge mer efter denne Mand, det irriterer mig stadig at støde paa dette taabelige Avertissement om saa og saa stor Dusør for

Oplysninger om en Død. Thomas Glahn døde ved et Ulykkestilfælde, et Vaadeskud^{k153} paa Jagt i Indien. Retten gæmte hans Navn og hans Endeligt i en Protokol med gennemdragne Blade, og i denne Protokol staar det, at han er død, siger jeg Dem, ja, endogsaa, at han døde ved et Vaadeskud.

Sekundærlitteratur

Andersen, Britt. 2011. *Ubehaget ved det moderne: kjønn og biopolitikk i Hamsuns kulturkritiske romaner*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.

Andersen, Per Thomas. 2001. *Norsk litteraturhistorie*. Oslo: Universitetsforlaget.

Andreas-Salomé, Lou. 1896. *Skandinavische Dichter*. Berlin: Rosenbaum und Hart.

Berman, Art. 1994. *Preface to Modernism*. Urbana: University of Illinois Press.

Beyer, Harald. 1958. *Nietzsche og Norden*. Bergen: Grieg.

Bjørnson, Bjørnstjerne. 1896. *Den moderne norske litteratur. Kringsjaa: 14-dagligt Tidsskrift*. Kristiania: Olaf Norli.

Brandes, Edvard. 1894. *Nye bøger*. Politiken.

Brinchmann, Christofer. 1894. *Literatur-Tidende*. Dagbladet.

Brun, Yngvar. 1895. *Kirke og Kultur*. Vol. 2, Kra. 1895, s. 89.

Butenschøn, August A. 1988. «Hamsuns gjeld». *A-Magasinet*, lørdag 11. juni, s. 6.

Dam, Anders Ehlers. 2010. *Den vitalistiske strømning: i dansk litteratur omkring år 1900*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Esmann, Gustav. 1885. *Gammel Gæld: to Noveller*. København: P.G. Philipsen.

Friese, Wilhelm. 1996. *Hamsun und der Jugendstil*. Edda.

Fulsås, Narve. 1983. *Voksteren og fallet til ein nordlandsk handelsstad. Kjærringøy i K. Zahl si tid 1850–1900*. Hovedfagsoppgave ved Universitetet i Tromsø.

Fulsås, Narve. 1988. «Zahl og Kjerringøy, 1850–1900» i Nils Magne Knutsen (red.) *Nessekongene. De store handelsdynastiene i Nord-Norge*. Oslo: Gyldendal, s. 83–

Fulsås, Narve. 2010. «Forfatterrett og utgivelsespolitikk». *Henrik Ibsens skrifter*, b. 15 *Innledning og kommentarer (til Brev 1890–1905)*, s. 29–50.

Grieg, Nordahl. 1936. «Knut Hamsun». *Veien frem*. Vol. 1, nr. 7, s. 28–33. Oslo.

Hamsun, Knut. 1890. «Fra det ubevidste Sjæleliv». *Samtiden. Tidsskrift for politikk, litteratur og samfunnsspørsmål*. Nr. 1, s. 325–335.

Hamsun, Knut. 1893. «Glahns Død». *Samtiden*. Fjerde Aargang, s. 177–191. Bergen: Grieg.

Hamsun, Knut. 1894. *Pan: af Løjtnant Thomas Glahns Papirer*. København: P.G. Philipsen.

Hamsun, Knut. 1896. «Brev». *Husmoderen. Tidsskrift for hus og hjem*, s. 203–204.

Hamsun, Knut. 1908. *Rosa: af Student Parelus' Papirer*. Kristiania: Gyldendal.

Hamsun, Knut. 1994. *Knut Hamsuns Brev 1879–1895*. Oslo: Gyldendal.

Hamsun, Knut. 2007. *Samlede verker*, bind 18. Redigert av Lars Frode Larsen. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Hamsun, Knut. 2008. *Samlede verker*, bind 25. Redigert av Lars Frode Larsen. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Hamsun, Knut. 2009. *Samlede verker*, bind 26. Redigert av Lars Frode Larsen. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Hamsun, Knut. 2023. *Sult*. Tekstkritisk og kommentert utgave ved Frode Lerum Boasson og Ståle Dingstad. Oslo: Det norske språk- og litteraturselskap / bokselskap.no ([digital utgave](#)).

Hawthorne, Nathaniel. 1860. *The Marble Faun*, chapter XII.

Hemmer, Bjørn. 1995. *Sørlandet og litteraturen*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Hofmannsthal, Hugo von. 1912. *Der Tod des Tizian; Idylle: zwei Dichtungen*. Leipzig: Insel-Verlag.

Hosar, Hans P. 2000. *Kunnskap, dannelse og krigens krav. Krigsskolen 1750–2000*. Oslo: Krigsskolen.

Humpál, Martin. 1998a. «Editing and Interpreting: Two Editions of Hamsun's Pan and the Question of the Fictional Authorship of 'Glahns død'». *Edda*, 1998, nr. 1, s. 20–29.

Humpál, Martin. 1998b. *The roots of modernist narrative: Knut Hamsun's novels Hunger, Mysteries, and Pan*. Oslo: Solum.

Jørgensen, Johannes. 1915. *En fremmed: Sommer: Livets træ: Hjemvee*. København: Gyldendal.

Jørgensen, John Christian. 2010. «Overperfekt debut med brev fiktion. Gustav Esmann som novelist». I: Gimnes, S., Dahlerup, P. & Andersen, P. T. (red.) *Brev: til Jorunn på 70-årsdagen*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.

Job. 1894. «Pan». *Dagsposten*.

Kittang, Atle. 1995. *Hamsun, Pan og Paris. Hamsun i Paris: 8 foredrag fra Hamsun-dagene i Paris 1994*. Hamarøy: Hamsun-selskapet.

Kolloen, Ingar Sletten. 2003. *Svermeren*. Oslo: Gyldendal.

Larsen, Lars Frode. 2002. *Tilværelsens udlænding: Hamsun ved gjennombruddet (1891-1893)*. Oslo: Schibsted.

Lassen, Helene Margrethe. 1896. *Husmoderen. Tidsskrift for hus og hjem*.

Leth, Jens. 1800. *Dansk Glossarium. En Ordbog til Forklaring over det danske Sprogs gamle, nye og fremmede Ord og Talemaader*. København: Simon Poulsens Forlag.

Lien, Asmund. 1993. «Pans latter». *Edda*.

Lowenthal, Leo. 1937. *Knut Hamsun. Zur Vorgeschichte der autoritären Ideologie*. Zeitschrift für Sozialforschung.

Marholm, Laura. 1890. «Om Kvindesagen». *Samtiden*.

Mazor, Yair. 1984. *The epilogue in Knut Hamsun's Pan: the questionable combination, the analogous connection and the rhetorical compensensation*. Oslo: Universitetsforlaget.

McFarlane, James. 1956. *The whisper of the blood: a study of Knut Hamsun's early novels*. New York: The Modern Language Association of America.

Meyer, Ludvig. 1898–1902. *Fremmedordbog*. Syvende Udgave. København: Det schubtheske Forlag.

Moe, Knut 1988. «Betalte Hamsun sin gjeld». *A-Magasinet*, 14. mai, s. 12–15.

Morgenstern, Gustav. 1896. «Ein Streifblick auf die jüngere norwegische Literatur. Pan». 2.

Mortensen, Ellen. 2004. «Edvardas lunefulle begjær». I: Even Arntzen (red.) *Hamsuns kvinner: 8 foredrag fra Hamsun-dagene på Hamarøy 2004*. Hamsun-selskapet.

Myhre, Jan Eivind. 1990. *Hovedstaden Christiania. Fra 1814 til 1900 i Oslo bys historie*, bind 3. Oslo: J. W. Cappelens Forlag.

Nettum, Rolf Nyboe. 1970. *Konflikt og visjon: hovedtemaer i Knut Hamsuns forfatterskap 1890-1912*. Oslo: Gyldendal.

Niekerk, Carl. 2010. *Reading Mahler: German culture and Jewish identity in fin-de-siècle Vienna*. Rochester, N.Y.: Camden House.

Nærup, Carl. 1895. «Pan», i *Kringsjaa*, Vol. 6, s. 580–584.

Nærup, Carl. 1897. *Skildringer og Stemninger fra den yngre Litteratur*. Kristiania: Cammermeyer.

Næss, Harald S. 1990. *Knut Hamsuns brev*. Hamarøy: Hamsun-selskapet.

Randers, Kristofer. 1894. «Knut Hamsun: Pan». *Aftenposten*.

Rotermund, Kurt Meyer. 1907. *Knut Hamsun. Ein nordisches Portrait*. Magdeburg.

Rottem, Øystein. 1980. «Innledning» til Leo Löwenthal. *Om Ibsen og Hamsun*, s. 7–43. Oslo: Novus.

Rottem, Øystein. 2002. *Hamsun og fantasiens triumf*. Oslo: Gyldendal.

Schnurbein, Stefanie von. 2001. *Krisen der Männlichkeit: Schreiben und Geschlechterdiskurs in skandinavischen Romanen seit 1890*. Göttingen: Wallstein.

Schulte, Gabriele. 1986. *Hamsun im Spiegel der deutschen Literaturkritik 1890 bis 1975*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Schøitz, Cato og Ringstrøm, Bjørn. 2006. *Norske førsteutgaver. En hjelpebok for samlere av skjønnlitteratur*. 2. utgave. Oslo: Bjørn Ringstrøms antikvariat.

Sehmsdorf, Henning K. 1974. «Knut Hamsuns 'Pan': myth and symbol». *Edda*.

Skaftun, Atle. 2000. «Glahns død»: i *Samtiden og blant Glahns papirer*. Tromsø: Det humanistiske fakultet, Universitetet i Tromsø.

Tiemroth, Jørgen E. 1974. *Illusionens vej: Knut Hamsuns forfatterskab*. København: Gyldendal.

Turgenev, I. S. 1883. *Senilia: digt i prosa*. Kjøbenhavn: A.C. Riemenschneider.

Vige, Rolf. 1963. *Knut Hamsuns Pan: en litterær analyse*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vogt, Nils. 1893. «Unge Nordmænd», *Morgenbladet* 27. oktober.

Wilde, Oscar. 1966. *Complete works of Oscar Wilde: with an introduction by Vyvyan Holland*. London: Collins.

Wærp, Henning. 2017. «Hele livet en vandrer i naturen». *Økokritiske lesninger i Knut Hamsuns forfatterskap*. Stamsund: Orkana Akademisk.

Žagar, Monika. 2009. *Knut Hamsun: the dark side of literary brilliance*. Seattle: University of Washington Press.

Østby, Arvid. 1972. *Knut Hamsun: en bibliografi*. Oslo: Gyldendal.

Østerud, Erik. 2006. *Knut Hamsuns Pan og pastoralen*. Trondheim: Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, NTNU.

Øyslebø, 1964. *Hamsun gjennom stilen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Aarsæther, Finn. 1997. *Veier til verket. Om Pan av Knut Hamsun*. Oslo: Ad Notam. Gyldendal.

Utrykte kilder:

Hamsun, Knut. 1894. Brevs. 868. Brev til Lulli Lous 9. oktober 1894. Nasjonalbiblioteket, Oslo.

Hamsun, Knut. 1916. Ms.8° 1393. «Pan». Nasjonalbiblioteket, Oslo.

P.G. Philipsens Forlag. «Honorarbog 1888–1898». Gyldendals Arkiv. Det Kgl. Bibliotek, København.

Philipsen, Gustav. U.å. «Regnskapsbok». Det Kgl. Bibliotek, København.

Tillegg: Utgaver i Norge og Danmark

1894: [1. utgave], P. G. Philipsens Forlag, København

1895: «Andet Oplag», P. G. Philipsens Forlag, København

1899: i Knut Hamsuns Skrifter, Alb. Cammermeyers Forlag, Kristiania

1908: «Tredje Oplag», Gyldendal, Kristiania/København

1909: i Samlede Romaner og Fortællinger, Gyldendal, Kristiania/København
(folkeutgave)

1913: «Fjerde Oplag», Gyldendal, Kristiania/København

1914: «Femte Oplag», Gyldendal, Kristiania/København

1916: i Samlede verker, Gyldendal, Kristiania/København

1918: i Samlede verker (2. utg), Gyldendal, Kristiania/København

1919: Gyldendal, Kristiania (illustert utgave ved Dagfin Werenskiold)

1920: Gyldendal, Kristiania

1921: i Samlede verker (3. utg.), Gyldendal, Oslo

1932: i Samlede romaner, Gyldendal, Oslo

1934: i Samlede verker (4. utg), Gyldendal, Oslo

1937: Gyldendal, Oslo

1944: i Samlede Romaner, Gyldendal, Oslo

1944: Gyldendal, Oslo (med tegninger av Tore Hamsun)

1953: Gyldendal, København (Gyldendals nye serie)

1954: Gyldendal, Oslo (i Lanterne-serien)

1954: i Samlede verker (5. utg), Gyldendal, Oslo

1955: Statens håndverks- og kunstindustriskole

1961: Gyldendal, Oslo (skoleutgave)

1963: i Samlede verker (6. utg), Gyldendal, Oslo

1964: Gyldendal, København (Gyldendals Bekkasinbøger)

1966: Gyldendal, København (Gyldendals Bekkasinbøger)

1967: Gyldendal, Oslo (skoleutgave)

1968: Gyldendal, Oslo (i Lanterne-serien)

1968: Gyldendal, København (Gyldendals Bekkasinbøger)

1971: Gyldendal, Oslo (skoleutgave)

1971: Gyldendal, København (Gyldendals Bekkasinbøger)

1973: Gyldendal, København (Gyldendals Bekkasinbøger)

1974: Den norske bokklubben, Oslo

1976: i Samlede verker (7. utg), Gyldendal, Oslo

1978: Gyldendal, København (Gyldendals Bekkasinbøger)

1981: Gyldendal, Oslo (skoleutgave)

1992: i Samlede verker (8. utg), Gyldendal, Oslo

1994: Gyldendal, Oslo (med tegninger av Karl Erik Harr)

1994: Den norske bokklubben, Oslo (illustrert med en billedserie av Håkon Gullvåg)

1995: Gyldendal, København

1996: Gyldendal, København (Gyldendals Bogklubber)

1997: i Samlede verker (9. utg), Gyldendal, Oslo

2000: i Samlede verker (10. utg), Gyldendal, Oslo

2002: i Samlede Verker (11. utg), Gyldendal, Oslo

2005: i Forfatterens beste, Gyldendal, Oslo

2006: i Hamsuns beste, Gyldendal, Oslo

2007: i Samlede verker, Gyldendal, Oslo

2007: Den norske bokklubben, Oslo (illustrert med en billedserie av Håkon Gullvåg)

2009: Gyldendal, Oslo

2009: Gyldendal, København

2016: Gyldendal, Oslo

2021: Gyldendal, Oslo

2021: Gyldendal, København

2025: Det norske språk- og litteraturselskap/bokselskap.no, Oslo (digital utgave i flere formater)

Kilder: Nasjonalbibliotekets nettbibliotek (nb.no), Nasjonalbibliotekets katalog (Oria), Det Kongelige Bibliotek, Kungliga biblioteket (Regina), Østby 1972.

Tillegg: Oversettelser

1895: tysk (Albert Langen, Paris/Leipzig)

1901: fransk (Editions de la Revue blanche, Paris)

1901/02: fransk (Editions de la Revue blanche, Paris (føljetong i tidsskrift))

1902: svensk (Ljus, Stockholm)

1903: tysk (Albert Langen, München)

1904: nederlandsk (Becht, Amsterdam)

1907: tysk (Fischer, Berlin)

1907: finsk (Yrjö Weilin, Helsinki)

1908: tysk (Albert Langen, München)

1909: tysk (Albert Langen, München)

1910: russisk (Marks, St. Petersburg)

1912: tsjekkisk (Praha(?))

1913: tysk (Albert Langen, München)

1915: serbisk (Cvijanovic, Beograd)

1916: tysk (Albert Langen, München)

1916: italiensk (Nuona Antologia, Roma)

1917: tysk (Fischer, Berlin)

1917: tsjekkisk (Knihovna Veraikonu, Praha)

1919: tysk (Albert Langen, München)

1919: italiensk (Gennaro Giannini, Napoli)

1919: hebraisk (Kadimah, New York)

1920: svensk (Svenska andelsförl., Stockholm)

1920: spansk (Biblioteca Nueva, Madrid)

1920: spansk (Biblioteca de grandes obras., Buenos Aires)

1920: spansk (Editorial Artigas, Montevideo)

1920: italiensk (Gennaro Giannini, Napoli)

1920?: gresk (Ekdosis Agkyras, Athen)

1920: engelsk (Gyldendal, London)

1921: engelsk (Gyldendal, London)

1921: tysk (Albert Langen, München)

1921: tysk (Fischer, Berlin)

1921: engelsk (Knopf, New York)

1922: tysk (Albert Langen, München)

1922: svensk (Svenska andelsförl., Stockholm)

1922: svensk (i Samlade romaner, Svenska andelsförl., Stockholm)

1922: engelsk (Knopf, New York)

1923: tysk (i Gesammelte Werke, Albert Langen, München)

1923: tysk (Fischer, Berlin)

1923: islandsk (Stúdentaráð Háskóla Íslands, Reykjavík)

1924; fransk (La Bonne Compagnie, Paris)

1924: tysk (Albert Langen, München)

1924: tysk (P. Beck/Rupprechtspresse, München)

1924: gresk (Athen)

1925: tysk (Albert Langen, München)

1925: tysk (Fischer, Berlin)

1925: ungarsk (Fovárosi, Budapest)

1926: svensk (Svenska andelsförl., Stockholm)

1926: italiensk (Sonzogno, Milano)

1926: latvisk (Ata Freinata izdevums, Riga)

1927: tysk (Fischer, Berlin)

1927?: nederlandsk (Becht, Amsterdam)

1928: jiddisch (Vilnius)

1929: engelsk (Knopf, New York)

1929: svensk (Bonnier, Stockholm)

1929: spansk (Biblioteca Nueva, Madrid)

1929: spansk (Jason, Barcelona)

1929: tysk (Albert Langen, München)

1929: italiensk (Delta, Milano)

1930: tysk (Fischer, Berlin)

1930: polsk (Wydawn. Polskie R. Wegnera, Poznan)

1930?: bengali (Gupta, Kolkata)

1932: tysk (Albert Langen, München)

1932: fransk (Rieder, Paris)

1935: latvisk (Gramatu Draugs, Riga)

1936: tysk (Langen-Müller, München)

1936: italiensk (S.A.C.S., Milano)

1937: svensk (Bonnier, Stockholm)

1938: svensk (Bonnier, Stockholm)

1939: tysk (Langen-Müller, München)

1940: tysk (Langen-Müller, München)

1940: tyrkisk (Remzi Kitabevi, Istanbul)

1929: spansk (Biblioteca Nueva, Madrid)

1941: tysk (Langen-Müller, München)

1942: tysk (Langen-Müller, München)

1943: tysk (Langen-Müller, München)

1943: ungarsk (Pantheon, Budapest?)

1943: portugisisk (Liv. Martins, Sao Paulo)

1944: tysk (Langen-Müller, München)

1949: tysk (Paul List, München)

1951: spansk (Aguilar, Madrid)

1954: tyrkisk (Maarif Basimevi, Istanbul)

1954: portugisisk (Guimaraes, Lisboa)

1955: tysk (Deutsche Buchgemeinschaft, Darmstadt)

1955: engelsk (Artemis Press, London)

1955: italiensk (Mundus, Milano)

1955: svensk (Forum, Stockholm)

1956: tysk (Albert Langen, München)

1956: engelsk (The Noonday Press, New York)

1957: tysk (Paul List, München)

1958: portugisisk (Clubo do Livro, Sao Paulo)

1959: spansk (Aguilar, Madrid)

1959: nederlandsk (Becht, Amsterdam (og Antwerpen?))

1960: svensk (Gleerup, Lund (skoleutgave))

1960: engelsk? (Rupa, Calcutta)

1962: spansk (Aguilar, Madrid)

1962: spansk (Vergara M. Pareja, Barcelona)

1963: serbisk (Minerva/Subotica, Beograd)

1965: spansk (Plaza y Janes, Barcelona)

1965: spansk (G.P., Barcelona)

1965: svensk (Gleerup, Lund (skoleutgave))

1967: rumensk (Editura pentru Literatura Universala, Bucuresti)

1967: spansk (Aguilar, Madrid)

1968: islandsk (Mál og menning, Reykjavík)

1970: russisk (Moskva)

1971: armensk (Hayastan, Erevan)

1971: svensk (Forum, Stockholm)

1972: fransk (Pierre Jean Oswald, Honfleur)

1972: spansk (Aguilar, Madrid)

1972: litauisk (Vaga, Vilnius)

1976: nederlandsk (De Arbeiderspers, Amsterdam)

1978: persisk (Dunya, Teheran)

1979: tysk (Albert Langen-Georg Müller Verl., München)

1979: tysk (Reclam, Leipzig)

1982: svensk (Höganäs)

1986: svensk (Forum, Stockholm)

1988: italiensk (Mondadori, Milano)

1988: svensk (Höganäs)

1991: kalaallisut (Atuakkiorfik, Nuuk)

1996: svensk (Bonnier, Stockholm)

1997: fransk (biblio Le Livre de Poche)

1998: kurdisk (Apec, Spånga)

2000: albansk (Apollonia, Tirana)

2001: italiensk (Adelphi, Milano)

2001: serbisk (Narodna knjiga, Beograd)

2002: tyrkisk (Timas yayinlari, Istanbul)

2003: hindi (Vani Prakashan, New Delhi)

2004: serbisk (Narodna knjiga, Beograd)

2006: engelsk (Indypublish.com, Boston, Mass.)

2007: engelsk (SD Books)

2007: engelsk (Echo Library, Teddington, Ill.)

2008: engelsk (Digireads.com, Stilwell, Kan.)

2008?: engelsk (Book Jungle, Champaign, Ill.)

2009: persisk (Nashr-i Gul Azin, Teheran)

2010: russisk (AST, Moskva)

2010: arabisk (Dar Kan'an lil-Dirasat wa-al-Nashr, Damaskus)

2014: engelsk (Red Hand Books, London)

2017: italiensk (Adelphi, Milano)

2018: italiensk (Edizioni Clandestine, Massa)

2020: arabisk (Dar al-Rafidayn, Beirut)

2023: engelsk (Oxford University Press, Oxford)

2023: tyrkisk (Can Sanat, Istanbul)

2023: bosnisk (Vrijeme, Zenica)

2023: kurdisk (Sardem, Silêmanî)

2023: tysk (Langen-Müller, München)

2024: samisk (Tjihkkom almmudahka, Ájláttén)

2024: spansk (Nordica libros, Madris)

2024: italiensk (Theoria)

Kilder: Nasjonalbibliotekets nettbibliotek (nb.no), Nasjonalbibliotekets katalog (Oria), Nasjonalbibliotekets bibliografi «Norske forfattere i utlandet 1900-1950», Det Kongelige Bibliotek, Kungliga biblioteket (Regina), Østby 1972.

Noter og kommentarer

[n1](#). Bøsser] *rettet fra*: Bøsser ..., (trykkfeil)

[n2](#). gjorde] *rettet fra*: gjorde (trykkfeil)

[n3](#). har] *rettet fra*: kar (trykkfeil)

[n4](#). mig] *rettet fra*: sig (trykkfeil)

[n5](#). gift!] *rettet fra*: gift? (trykkfeil)

[n6](#). Hun] *rettet fra*: «Hun (trykkfeil)

[n7](#). Naa] *rettet fra*: «Naa (trykkfeil)

[k1](#). kronet Ark] firkantet stykke papir med avbildning av krone/kongelig symbol

[k2](#). Oblat] liten rund klebende skive, brukt til å forsegle brev

[k3](#). Gigt] fellesbetegnelse for smerter og stivhet i skjelett- og muskelsystemet

[k4](#). egal] likevektig; rolig

[k5](#). Drot] drag

[k6](#). Huttren] skjelving av kulde

[k7](#). blot] bare

[k8](#). Annekskirken] mindre kirke i et sogn til forskjell fra hovedkirken der
sognepresten holder til

[k9](#). opfarvet] farget på nytt

[k10](#). Frygier] fra Frygia, navn på land i Lilleasia i oldtiden, vest for Ankara

[k11](#). spjærrede] fillete

[k12](#). mangehaande] mange slags

[k13](#). saaat] så at

[k14](#). sært] særskilt

[k15](#). Islandsskjorte] tykk, strikket ullgenser med tofarget mønster

[k16](#). Piston] liten, hul tapp i perkusjonslåsen på geværet som fengheten anbringes
på

[k17](#). Renlapper] samer som lever av reindrift

[k18](#). kobled] satte halsbånd på

[k19](#). vejred] været

[k20](#). Jomfru] frøken

[k21](#). Féglans] eventyrlig, overjordisk glans

[k22](#). Baadfarter] båtturer

[k23](#). Vidjekrat] *vidje*: myk, seig og sterk kvist, især av bjørk

- [k24.](#) Svovlbrint] brent svovel
- [k25.](#) Rorvær] sted hvor fiskere samles eller bor
- [k26.](#) Reb] tau
- [k27.](#) Dorger] fiskesnøre med kroker til å slepe etter båten
- [k28.](#) Briks] sovebenk av tre
- [k29.](#) Panfigur] den greske guden Pan var gjerne avbildet med bukkeben, horn i pannen og halvt dyriske trekk
- [k30.](#) Mythen om Pan] Pan var en gud i gresk mytologi, sønn av Hermes. I eldre tid var han en mektig guddom som særlig likte de ville fjellstrøkene. Han var vennligsinnet mot menneskene og skjenket småfeet trivsel og fruktbarhet og var særlig jegerens skytsgud. Men han var samtidig vill og lidenskapelig, med sterkt sanselig natur. Som eldre mann ble han avbildet med bukkeben, horn i pannen og halvt dyriske trekk. Ved middagstid, når alt hviler under den brennende sol, sover Pan, og den som da vekker ham, blir rammet av panisk redsel. Med nymfene ferdes han over fjell og dal med sin fløyte. Etter slaget ved Marathon ble han dyrket i Pan-grotten ved Akropolis i Athen til takk for hjelpen i kampen. I kunsten finnes han ofte avbildet, i senere tid også helt menneskelig og i ungdommelig skikkelse (Egil Kraggerud, SNL, hentet 10. oktober 2025 fra <https://snl.no/Pan>).
- [k31.](#) Løjers] spøk; moro
- [k32.](#) Angler] fiskekroker
- [k33.](#) knobed] knøt; festet
- [k34.](#) Vadene] fiskesnøre; line til å ta større fisk med
- [k35.](#) Vaagen] smalt sjøstykke som skjærer inn i landet; bukt; vik
- [k36.](#) langsad] langsetter
- [k37.](#) sælsom] uforklarlig; forunderlig; gåtefull
- [k38.](#) pister] piper
- [k39.](#) Whist] kortspill som spilles av fire personer, to mot to
- [k40.](#) Toddy] drikk av varmt vann, sukker og brennevin, vin eller saft
- [k41.](#) Oplag] lager
- [k42.](#) Jærnbanen, som blev færdig ifjor] Den første jernbanen i Norge gikk mellom Christiania og Eidsvold og ble åpnet i 1854.
- [k43.](#) Telegraflinje] Den første telegraflinjen i Norge ble åpnet mellom Christiania og Drammen i 1855.
- [k44.](#) sludrygget] lutrygget; krumrygget
- [k45.](#) Røllik] plante i slekten ryllik
- [k46.](#) Ryten] bjørkefinken
- [k47.](#) Ortestykker] myntstykker
- [k48.](#) Diderik og Iselin] se innledningen

[k49](#). Oldenborrens] fellesbetegnelse på biller i skarabiderfamilien
[k50](#). Flyveaar] år da insekter er særlig tallrike
[k51](#). Linet] plagg av lintøy
[k52](#). Huen] luen; hodeplagget
[k53](#). Aarre] orrfugl
[k54](#). indestaar] garanterer; går god for
[k55](#). snaddred] utstøtte ivrige, skrattende små skrik
[k56](#). lejred] slo leir
[k57](#). Birke] bjørketrær
[k58](#). højtravende] affektet høytidelig; oppstyltet; svulstig
[k59](#). I] (høflig form) dere
[k60](#). bange] engstelig; redd
[k61](#). adspreder] underholder
[k62](#). Kanetur] lysttur med hest og slede
[k63](#). Spindere] sommerfugler med tykk, lodden kropp og lodne larver som ofte lever sammen i store spinn
[k64](#). Borere] insekt som borer i tre
[k65](#). Stormhat] blomst i slekten smelle
[k66](#). Melbærlyngen] dvergbusker i lyngfamilien
[k67](#). hulde] fyldige
[k68](#). Rorgængers] person som står til rors
[k69](#). Tøndebånd] bånd av tre eller metall rundt tønne som tjener til å holde stavenes sammen
[k70](#). idelig] ustanselig; stadig
[k71](#). Fluebog] hefte eller bok til å oppbevare fiskefluer i
[k72](#). Tingester] gjenstand som man ikke klarer eller gidder å navngi mer presist
[k73](#). en Erindring] et minne
[k74](#). voldte] fremkalte; forårsakte
[k75](#). sælsomme] forunderlige; gåtefulle
[k76](#). Ridser] riper
[k77](#). Turdansene] eldre dans for par eller grupper som består av flere turer
[k78](#). Hovedkirken] kirke i et hovedsogn til forskjell fra annekskirke
[k79](#). Klaveret] strengeinstrument med klaviatur, f.eks. flygel, piano
[k80](#). vitterligt] åpenlyst; kjent
[k81](#). hvæsed] hveste; hvisket
[k82](#). Kummer] bedrøvelse; sorg
[k83](#). Forsæt] vilje; hensikt

[k84](#). Kankan] eg. scenedans/varietédans med karakteristiske høye benspark, her: oppstyr; larm; røre

[k85](#). ikke staa Dem for] ikke måle seg med

[k86](#). ovenikøbet] i tillegg til alt annet; til og med; dessuten

[k87](#). Velan] brukt for å uttrykke at den talende tar konsekvensen av noe, beslutter noe: godt; vel

[k88](#). (høflig form) dere

[k89](#). vedkom] angikk; vedrørte

[k90](#). Møje] anstrengelse; strev

[k91](#). aparte] ualminnelig; eiendommelig; sjelden

[k92](#). fiksered] så skarpt og lenge på

[k93](#). Hejsesang] vise sunget mens man heiser noe i land eller ombord

[k94](#). leden] gått, til ende

[k95](#). Luende] skinnende, brennende

[k96](#). Ilen] plutselig vind

[k97](#). Dundas] mytisk skikkelse

[k98](#). Syvstjærnen] stjernebildet Pleiadene

[k99](#). Svend Herulfsen] mytisk skikkelse

[k100](#). Kæks] kjeks

[k101](#). ludende] lut

[k102](#). Lerarten] leirtypen; leirarten

[k103](#). Hvidehavet] Kvitsjøen, bukt på nordvestkysten av Russland, som stikker sørover fra Barentshavet (SNL)

[k104](#). Skækerne] stengene som holder hest og kjerre sammen

[k105](#). Hyserne]*hyse*: fisk i torskefamilien

[k106](#). tvehaget] fiskeredskap med to haker/kroker

[k107](#). Frygier] person fra Frygia (et antikt navn på et landskap i innlandet i Lilleasia, vest for Ankara)

[k108](#). naragtigt] latterlig

[k109](#). Xanthus] Xanthos, oldtidsby i Lykia i det sørvestlige Lilleasia, ved det nåværende Kinik i Tyrkia

[k110](#). Blindskær] skjær som så vidt er skjult under vannflaten

[k111](#). læksprungen Raaseijler] seilbåt som er sprunget lekk

[k112](#). griner] (da.) ler

[k113](#). Fjerding] eldre målenhet, ¼ mil (i eldre tid 2,8 km, senere 2,5 km)

[k114](#). Jærnnætter] en periode i slutten av august, da bøndene fryktet at tidlig frost kunne ødelegge kornet før det ble skåret.

[k115](#). Nying] bål av to stokker over hverandre

[k116](#). Morads] sump; myrlende
[k117](#). forvendt] fordervet
[k118](#). Lap] eldre, nedsettende betegnelse på same
[k119](#). Gammen] hytta med jordvegger og røykhull i taket
[k120](#). bejaende] bekreftende
[k121](#). udslæbt] utslitt
[k122](#). Kjole] knelangt ytterplagg for menn, med oppslag på ermene, knapper foran og vide skjøter
[k123](#). Argus] i gresk og romersk mytologi navn på et altseende monster som vokter kongedatteren Io
[k124](#). Krigen] Krimkrigen utspilte seg fra oktober 1853 til februar 1856 og foregikk særlig på Krimhalvøya. Den ble utkjempet mellom Russland på den ene siden og Det osmanske riket (Tyrkia) støttet av Frankrike og Storbritannia på den andre siden. Krigen endte med nederlag for Russland.
[k125](#). Baadstø] sted for ilandstiging fra båt; plass på stranden til å trekke en båt opp på
[k126](#). Minerbore] bor til å lage hull til miner/sprengladninger med
[k127](#). hvæsser] gjøre en spiss eller kantete gjenstand kvassere/skarpere
[k128](#). Sittren] skjelving
[k129](#). Hængetiter] hengetite, lokalt navn på løvmeis og granmeis
[k130](#). Dværgbirken] dvergbjørken
[k131](#). Gederams] geitrams, en flerårig plante i mjølkefamilien
[k132](#). Fiskejon] fiskeørn
[k133](#). Fejsel] hammer med slagflate for begge ender av hodet til å slå på minebor eller meisel med
[k134](#). Mine] hulrom for sprengladning
[k135](#). Tjærepøs] bølge med tjære
[k136](#). forvendtes] ble fordervet/forført
[k137](#). Hejpige] gjeterjente
[k138](#). Tresser] draperingsbånd med innvevet metalltråd
[k139](#). kildrer] kiler
[k140](#). Kaminen] peislignende ovn
[k141](#). pjanket] full av tøy/sludder
[k142](#). Fruentimmerne] kvinnene
[k143](#). pjatted] førte tomt intetsigende snakk; bablet
[k144](#). kompromitteret hende] stilt henne i et dårlig lys; brakt henne i vanry
[k145](#). Halfbreed] begrep som tidligere ble brukt om barn med foreldre av forskjellig etnisk opphav, regnes som nedsettende og rasistisk

- [k146](#). opdunstede] hovne; oppsvumlet
- [k147](#). Tamulerinde] kvinne fra Tamil Nadu i India eller Sri Lanka
- [k148](#). Risøl] alkoholholdig drikk av polert ris
- [k149](#). Betel] nytelsesmiddel fremstilt av betelnøtter, blader av betelpepper, lesket kalk og gambir, især brukt i Sør- og Sørøst-Asia
- [k150](#). Skillinger] eg. norsk myntenhet før 1877, her: penger
- [k151](#). Kvistetagen] etasjen oppunder taket
- [k152](#). Kujon] feig person; feiging
- [k153](#). Vaadeskud] skudd avfyrt av vanvare eller ved et uhell
-

Knut Hamsuns *Pan* er lastet ned gratis fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no